

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

**«ΕΡΕΥΝΑ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ»**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΘΕΜΑ: «Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ. ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΤΗΣ
ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ
ΚΟΖΑΝΗΣ»**

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ ΣΟΦΙΑ

**ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΞΕΤΑΣΗΣ: ΠΑΠΑΝΗΣ ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ
ΡΟΝΤΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΤΣΟΜΠΑΝΟΓΛΟΥ ΓΙΩΡΓΟΣ**

ΜΥΤΙΑΗΝΗ, ΜΑΙΟΣ 2006

<i>ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ</i>	
	<i>ΣΕΛΙΔΕΣ</i>
1.Υπάρχουσα Κατάσταση της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας	4
1.1 Ταυτότητα Δυτικής Μακεδονίας	4
1.2 Παραγωγικό Περιβάλλον της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας	5
2.Εισαγωγή	8
2.1 Η Έννοια της Τοπικής Ανάπτυξης. Μοντέλα-θεωρίες της Τοπικής Ανάπτυξης	9
2.2 Πολιτικές Ανάπτυξης των Τοπικών-Περιφερειακών Πολιτικών	19
2.3 Οι Τοπικές Κοινωνίες, ως Βασικοί Μοχλοί Προώθησης της Απασχόλησης	25
2.4 Η Σημασία της Απασχόλησης για την Τοπική-Περιφερειακή Ανάπτυξη	28
2.5 Το Κοινωνικό Κεφάλαιο ως Παράγοντας Τοπικής Ανάπτυξης	34
2.6 Η Ποιότητα Ζωής ως Παράμετρος της Τοπικής Ανάπτυξης	42
3. Σκοπός της Έρευνας	42
4. Πειραματικές Υποθέσεις της Έρευνας	45
5. Μεθοδολογία	46
5.1 Μεθοδολογία Έρευνας	49
5.2 Δείγμα-Δειγματοληψία	49
5.3 Διαδικασία Δειγματοληψίας	49
5.4 Εργαλείο Μέτρησης	51
6. Στάδια Έρευνας	53
7. Μεταβλητές και Στατιστικές Τεχνικές	54
8. Δεοντολογικοί Περιορισμοί	54
9. Έρευνα Απασχόλησης στο Δήμο της Κοζάνης	55
9.1 Σύνολο Εργαζομένων	55
9.1.1 Δημογραφικά Χαρακτηριστικά των Εργαζομένων του Δείγματος	55
9.2 Μορφές Απασχόλησης και Ανεργία στο Σύνολο των Εργαζομένων του Δήμου Κοζάνης	58
9.3 Διαφορές του Συνόλου του Δείγματος Ανάλογα με την Παρούσα Κατάσταση Εργασίας	62
9.4 Πλήρης απασχόληση	66
9.4.1 Τα Χαρακτηριστικά των Πλήρως Απασχολούμενων	66
9.5 Ημιαπασχόληση. Τα Χαρακτηριστικά των Ημιαπασχολούμενων	70
9.6 Οι Άνεργοι στο Δήμο Κοζάνης	73
9.7 Προφίλ των Πλήρως Απασχολούμενων, των Ημιαπασχολούμενων και των Ανέργων του Δήμου Κοζάνης	78
9.8 Κοινωνικά Ευάλωτες Ομάδες	79
9.8.1 Οι Νέοι Άνεργοι στην Κοζάνη	79

9.9 Οι Άνεργες Γυναίκες στην Κοζάνη	81
9.9.1 Άνεργες Γυναίκες	81
10.1. Απόψεις των Ερωτώμενων Σχετικά με την Ικανοποίησή τους από τη Διαμονή τους στην Κοζάνη	83
10.1.1 Ποιότητα ζωής και Πολιτισμός	83
10.1.2 Ποιότητα ζωής και Εκπαίδευση	83
10.1.3 Ποιότητα ζωής και Κοινωνικά Δίκτυα	84
10.1.4 Ποιότητα ζωής και Χρήση Τεχνολογικών Μέσων	85
10.1.5 Γενικές Αντιλήψεις των Ερωτώμενων για την Ποιότητα ζωής τους στην Κοζάνη	84
11. Συμπεράσματα Έρευνας	87
12. Ενεργητικές Πολιτικές Τοπικής Ανάπτυξης	90
13. Βιβλιογραφία	102
14. Παράρτημα Ι	112

1. ΥΠΑΡΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ.

1.1 Ταυτότητα Δυτικής Μακεδονίας.

Η Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας βρίσκεται στο βορειοδυτικό τμήμα της Ελλάδας και συνορεύει με την Αλβανία και την FYROM. Αποτελείται από τους νομούς Γρεβενών, Καστοριάς, Κοζάνης και Φλώρινας και έχει έδρα την Κοζάνη, που αποτελεί την Πρωτεύουσα του ομώνυμου Νομού.

Η Δυτική Μακεδονία έχει έκταση 9.451 τετραγωνικά χιλιόμετρα και καταλαμβάνει το 7,2% της συνολικής έκτασης της χώρας. Είναι περιοχή κατεξοχήν ορεινή, με το 82% του εδάφους να καλύπτεται από ορεινές και ημιορεινές εκτάσεις.

Η Περιφέρεια έχει σημαντικούς φυσικούς πόρους όπως ενεργειακά ορυκτά, μεταλλεύματα, δάση (50% της συνολικής έκτασης), βοσκότοπους και το 65% των επιφανειακών υδάτινων πόρων της χώρας.

Ο πληθυσμός της Δυτικής Μακεδονίας, σύμφωνα με στοιχεία της ΕΣΥΕ (1998), ανέρχεται σε 302.892 κατοίκους και αντιστοιχεί στο 2,9% του συνολικού πληθυσμού της χώρας.

Ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού κατά την περίοδο 1993-1998 ανήλθε στο 1,66%, λίγο μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο της χώρας (1,56%). Η πληθυσμιακή πυκνότητα της περιφέρειας, είναι 32 κάτοικοι ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο έναντι 79,7 της χώρας.

Ο αστικός πληθυσμός της περιφέρειας ανέρχεται στο 29% του συνολικού πληθυσμού, ο ημιαστικός στο 15% και ο αγροτικός στο 56% αντίστοιχα.

Το κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. της Περιφέρειας ανέρχεται στο 89% του μέσου κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. της χώρας για το έτος 1994, παρουσιάζοντας κάμψη σε σχέση με το αντίστοιχο του 1989 που ήταν 103,6%.

Η Περιφέρεια κατατάσσεται στην 21^η θέση ανάμεσα στις φτωχότερες της Ε.Ε. με το Α.Ε.Π. της να αντιστοιχεί στο 62% του μέσου Α.Ε.Π. της Ε.Ε. (1996). Η θέση της έχει βελτιωθεί σε σχέση με το έτος 1986 (58% του Α.Ε.Π. της Ε.Ε.).

Η Περιφέρεια παράγει το 2,6% του Α.Ε.Π. της χώρας. Στον πρωτογενή τομέα παράγεται το 13,4%, στο δευτερογενή το 47,5% και στον τριτογενή το 39,1% του Περιφερειακού Α.Ε.Π.

Αναφορικά με τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό της Περιφέρειας ανέρχεται 120,8 χιλιάδες κατοίκους ενώ οι απασχολούμενοι σε 103,2 χιλιάδες άτομα (1997). Η διαχρονική εξέλιξη του ενεργού πληθυσμού τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει αύξηση (με εξαίρεση το 1996) ενώ ο αριθμός των απασχολούμενων παρουσιάζει διακυμάνσεις (αύξηση στη διετία 1993-1994, σημαντική πτώση το διάστημα 1994-1995, και έκτοτε αυξάνεται). Το 23,5% των απασχολούμενων της περιφέρειας εργάζεται στον πρωτογενή τομέα, το 32,9% στον δευτερογενή και το 43,6% στον τριτογενή. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μείωση της απασχόλησης στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα και αύξηση στον τριτογενή.

Τα ποσοστά ανεργίας στην Περιφέρεια, κατά το έτος 1997, ανήλθε σε 14,5%, με τάσεις μείωσης σύμφωνα με στοιχεία του 1998, παραμένει όμως υψηλότερο του αντίστοιχου εθνικού.

Ο δείκτης ανεργίας στους νέους ηλικίας 14-25 ετών παρουσιάζεται ιδιαίτερα υψηλός και ανέρχεται στο 46,9%. Το ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας είναι υψηλότερο από το αντίστοιχο της χώρας (63,1% έναντι 57,1%). Παρόμοια παρατηρείται και η κατάσταση στα ποσοστά της γυναικείας ανεργίας (23,4% έναντι 15,9%).

Όσον αφορά το μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων της περιφέρειας θεωρείται αρκετά χαμηλότερο από το αντίστοιχο της χώρας. Πιο συγκεκριμένα, το εργατικό δυναμικό με πρωτοβάθμια εκπαίδευση ανέρχεται σε 45,2% του ενεργού πληθυσμού, ενώ το 35,7% είναι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και το 19,2% είναι κάτοχοι πτυχίου ανώτερων ή ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

1.2 Παραγωγικό Περιβάλλον της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας.

Ο *πρωτογενής τομέας* της οικονομίας είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένος στους τρεις από τους τέσσερις νομούς της Περιφέρειας και συγκεκριμένα στους νομούς Γρεβενών, Φλώρινας και Καστοριάς και πολύ λιγότερο στο Νομό Κοζάνης.

Το Α.Ε.Π. του πρωτογενή τομέα καταλαμβάνει το 11% του Α.Ε.Π. του πρωτογενή της χώρας, ποσοστό ιδιαίτερα υψηλό. Παρατηρείται έντονο το φαινόμενο εγκατάλειψης της κτηνοτροφίας, ενώ παρά το πλούσιο υδάτινο δυναμικό, το ποσοστό των αρδευόμενων εκτάσεων βρίσκεται σε χαμηλά επίπεδα.

Η παραγωγή κρόκου αποτελεί αποκλειστικότητα της Περιφέρειας. Τα κυριότερα γεωργικά προϊόντα, τα οποία παράγει η Περιφέρεια είναι τα μήλα και το σιτάρι. Στην Περιφέρεια αναλογεί το 16% της εγχώριας παραγωγής μήλων και το 15% της συνολικής παραγωγής σίτου. Άλλα σημαντικά παραγόμενα προϊόντα της Περιφέρειας της Δυτικής Μακεδονίας είναι τα γαλακτοκομικά, τα φασόλια, τα κηπευτικά κ.λ.π.

Ο *δευτερογενής τομέας* είναι ο ισχυρότερος τομέας παραγωγικής δραστηριότητας της Περιφέρειας αν και παρουσιάζει μείωση του ποσοστού συμμετοχής του στο συνολικό Ακαθάριστο Προϊόν της Περιφέρειας.

Οι Νομοί Καστοριάς και Κοζάνης, χαρακτηρίζονται από τη μεγαλύτερη μεταποιητική δραστηριότητα στην Περιφέρεια.

Η πολύ μεγάλη συμμετοχή του δευτερογενούς τομέα στο Α.Ε.Π. οφείλεται κυρίως στη συγκέντρωση εξορυκτικών δραστηριοτήτων και την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας στον άξονα Πτολεμαΐδας – Κοζάνης – Αμυνταίου. Στη Δυτική Μακεδονία παράγεται 70% της συνολικής ηλεκτρικής ενέργειας της χώρας, εκ των οποίων το 50% παράγεται στο Νομό Κοζάνης. Σημαντική είναι και η συμβολή του μεταποιητικού κλάδου δέρματος-γούνας που συγκεντρώνεται στο νομό Καστοριάς και την περιοχή της Σιάτιστας.

Ο τομέας του εμπορίου και των υπηρεσιών (*τριτογενής τομέας*), στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας συγκεντρώνει σημαντικό αριθμό καταστημάτων και απασχολουμένων, κυρίως λόγω της απομόνωσής της από τα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας. Στον κλάδο των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών οι ανεπτυγμένες δραστηριότητες είναι κυρίως οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί και οι ασφάλειες.

Το χονδρικό εμπόριο υποχωρεί μπροστά στην επέκταση των καταστημάτων λιανικού εμπορίου. Το λιανικό εμπόριο εκσυγχρονίζεται, αναβαθμίζονται οι εμπορικές υπηρεσίες και συγκεντρώνεται στα αστικά κέντρα της Περιφέρειας. Γενικά, στον τομέα των αποθηκεύσεων, του εμπορίου και των υπηρεσιών δημιουργούνται νέες συνθήκες με την προοπτική των αγορών της Βαλκανικής που συνορεύουν με τη Δυτική Μακεδονία.

Η ανάπτυξη των υπηρεσιών Έρευνας και Τεχνολογίας βρίσκονται σε χαμηλό επίπεδο. Η Περιφέρεια στερείται κάποιου Ανώτατου Εκπαιδευτικού Ιδρύματος, διαθέτει όμως σχολές τμημάτων του ΑΠΘ και Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα. Στη Δυτική Μακεδονία συγκεντρώνεται μόλις το 3,5% του συνόλου των

ερευνητικών ιδρυμάτων της χώρας και κατατάσσεται στην 9^η θέση μεταξύ των Περιφερειών της χώρας (1993).

2. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πολλές έρευνες έχουν αποδείξει ότι οι ευρωπαϊκές και εθνικές πολιτικές περιφερειακής ανάπτυξης έχουν ελάχιστη συνάφεια με την τοπική ανάπτυξη ειδικά σε απομακρυσμένες περιοχές. Η επιδοματική πολιτική δεν έχει επιφέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα και τα μέτρα που λαμβάνονται είναι τις περισσότερες φορές ανεπαρκή και άσχετα με το πολιτισμικό και κοινωνικό γίνεσθαι των περιοχών, στις οποίες εφαρμόζονται. Η βιωσιμότητα της ανάπτυξης εξασφαλίζεται μόνο εφόσον οι δράσεις συνάδουν με την κουλτούρα και τις προσδοκίες των κατοίκων και εκμεταλλεύονται το κοινωνικό κεφάλαιο ενός τόπου. Η πρόοδος εξασφαλίζεται με την αξιοποίηση του ανθρώπινου και φυσικού δυναμικού, με την ενίσχυση της απασχόλησης και με την αλλαγή στάσεων και νοοτροπίας. Η παρούσα έρευνα αποτελεί μέρος μιας προσπάθειας για καταγραφή μέσω του 'επαγωγικού μοντέλου' τοπικής ανάπτυξης (bottom up) των ιδιαίτερων συνθηκών της Κοζάνης.

2.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ. ΜΟΝΤΕΛΑ-ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.

Οι τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα αποτέλεσαν την αφετηρία για τη δημιουργία αναπτυξιακών δράσεων που στόχευαν στην αξιοποίηση των τοπικών – ενδογενών δυνάμεων παραγωγής καθώς και στον εσωτερικό έλεγχο της αναπτυξιακής διαδικασίας των περιοχών. Έτσι, από τις αρχές τις δεκαετίας του 1980 άρχισαν να εμφανίζονται στο προσκήνιο οι όροι της ενδογενούς, ή αυτόνομης ή τοπικής ανάπτυξης (Cravinho (1987), Ρέππα (1991)).

Οι Coffey and Polese, (1985) στην προσπάθειά τους να αποσαφηνίσουν την έννοια του τοπικού διατύπωσαν ότι «ο όρος του τοπικού δεν αφορά μόνο μια συγκεκριμένη χωρική μονάδα αλλά αναφέρεται σε κάθε δραστηριότητα ή διαδικασία, που γίνεται με πρωτοβουλία ή υποστηρίζεται από τους τοπικούς φορείς και γενικότερα από τον τοπικό πληθυσμό».

Ο Παπαδασκαλόπουλος(1989) υποστηρίζει ότι η τοπική ανάπτυξη είναι μία μορφή περιφερειακής ανάπτυξης και ένα νέο μέσο της περιφερειακής πολιτικής, όπου τοπικοί παράγοντες συνιστούν τους βασικούς μοχλούς της αναπτυξιακής διαδικασίας.

Σύμφωνα με τον Barquero, (1991), η τοπική ανάπτυξη είναι μια διαδικασία ανάπτυξης και διαρθρωτικής αλλαγής, που επιδρά σε μία χωρικά καθορισμένη κοινότητα και αποβλέπει στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων της.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ορίζει την τοπική ανάπτυξη ως μία διαδικασία οικονομικής ανάπτυξης και διαρθρωτικών αλλαγών, η οποία οδηγεί σε βελτίωση του επιπέδου ζωής του τοπικού πληθυσμού και έχει οικονομική, κοινωνική, πολιτισμική και πολιτική-διοικητική διάσταση. Η στρατηγική της τοπικής ανάπτυξης αντιμετωπίζει την εκάστοτε χωρική ενότητα με διαφορετικό τρόπο, σύμφωνα με το επίπεδο ανάπτυξης της τοπικής οικονομίας, της δομής και λειτουργίας του παραγωγικού συστήματος, της αγοράς εργασίας και των χαρακτηριστικών που προσδιορίζουν την τοπική κουλτούρα.¹

Το ζήτημα της τοπικής-περιφερειακής ανάπτυξης αποτέλεσε αντικείμενο μακροχρόνιας μελέτης πολλών επιστημόνων και εμπειρογνομόνων. Σύμφωνα με τον Χριστοφάκη (2001), η μελέτη των θεωριών και των πολιτικών περιφερειακής

¹ Πηγή:<http://www.eu.europa.int>

ανάπτυξης βασίζονται σε δύο βασικά πρότυπα ανάπτυξης. Αφ' ενός στις θεωρίες και τις πολιτικές της συγκέντρωσης και της διάχυσης της ανάπτυξης, οι οποίες στηρίζονται στο πρότυπο της πολικής ή «εκ των άνω ανάπτυξης» που κυριάρχησαν κατά κύριο λόγο μέχρι τη λήξη της δεκαετίας του 1970 και αφετέρου στις θεωρίες και τις πρακτικές της ολοκληρωμένης - ενδογενούς ανάπτυξης ή «εκ των κάτω» ανάπτυξη, οι οποίες ευδοκίμησαν από τις αρχές της δεκαετίας του 1980.

Μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1970 η πλειοψηφία των θεωριών και των μοντέλων τοπικής – περιφερειακής ανάπτυξης πρέσβευαν και στηρίζονταν στη διαίρεση της οικονομίας σε δύο τομείς. Στον παραδοσιακό τομέα, που αφορούσε τη γεωργία, την ύπαιθρο καθώς και τη χαμηλή παραγωγική διαδικασία, και τον σύγχρονο τομέα που αφορούσε την τεχνολογία, την αστικοποίηση και την επιχειρηματικότητα (Χριστοφάκης, 2001).

Σύμφωνα με τον Rostow (1960), ο σύγχρονος τομέας έχει τη δύναμη στη φάση της αναπτυξιακής διαδικασίας να επηρεάζει και τον παραδοσιακό τομέα με απόρροια την εμφάνιση μιας γενικότερης ευημερίας και προόδου.

Αυτή η διαδικασία ανάπτυξης σύμφωνα με τον Χατζημιχάλη (1992), έχει ως συνέπεια την πολική ανάπτυξη – δηλαδή την κατά βάση ανάπτυξη των αστικών περιοχών – οι οποίες όμως είναι σε θέση να διαχέουν προς όλες τις κατευθύνσεις τα οφέλη της ανάπτυξης επεκτείνοντας με αυτόν τον τρόπο την κοινωνική ευημερία και την πρόοδο και στις λιγότερο ή ελάχιστα αναπτυγμένες περιοχές.

Με τις παραπάνω θεωρίες συμφωνεί και ο Williamson (1965), ο οποίος πρεσβεύει ότι υπάρχει συστηματική και αλληλένδετη σχέση μεταξύ των επιπέδων αναπτυξιακής δραστηριότητας με τις περιφερειακές ανισότητες. Χαρακτηριστικά αναφέρει ότι «ενώ στα αρχικά και πρώιμα στάδια της ανάπτυξης οι περιφερειακές ανισότητες διευρύνονται, στο στάδιο της ωρίμανσης μειώνονται. Η άνοδος του επιπέδου ανάπτυξης μειώνει τις περιφερειακές ανισότητες και αυξάνει τη γεωγραφική διασπορά»².

Προς την ίδια κατεύθυνση στράφηκε και ένας άλλος μεγάλος επιστήμονας ο Friedman (1986), ο οποίος τόνισε ότι οι περιθωριοποιημένες περιφέρειες τείνουν να είναι περισσότερο ευάλωτες από εκείνες που βρίσκονται στα βασικά

² Williamson, J. (1965): «Regional Inequality and the Process of National Development. A Description of Patterns, Economic development and Cultural Change», p.45-52.

σταυροδρόμια της παγκόσμιας οικονομίας. Η διαπραγματευτική δύναμη των αδύναμων περιφερειών απέναντι στις διεθνείς εταιρίες και το κράτος είναι μικρότερη από αυτή των μεγάλων αστικών περιφερειών, από τη βιωσιμότητα των οποίων εξαρτάται η επιτυχία του κεφαλαίου να διευθύνει την παγκόσμια οικονομία.

Ο Friedman (1966), καταλήγει ότι οι περιθωριοποιημένες περιφέρειες υστερούν των αστικών στο ότι έχουν μικρότερη πολιτική δύναμη και λιγότερους πόρους να συνεισφέρουν στην παγκόσμια παραγωγή. Το κεφάλαιο, η εργασία και η πληροφόρηση χορηγούνται και αφαιρούνται από αυτές τις περιφέρειες με τις προθέσεις κυρίως εξωτερικών παραγόντων, που δεν έχουν καμία ευθύνη απέναντι στις περιφερειακές κοινότητες. Μια περιθωριοποιημένη περιφέρεια, σύμφωνα με τον Friedman, που προσπαθεί να προωθήσει τη δική της ανάπτυξη γρήγορα ανακαλύπτει ότι το μικρό και το τοπικό δεν είναι μόνο όμορφο αλλά και αδύναμο. Αλλά και ο Myrdal (1957), στη θεωρία της αιτιακής συσσώρευσης βλέπει την ανάπτυξη να πολώνεται μεταξύ ανεπτυγμένων και λιγότερο ανεπτυγμένων περιοχών.

Ο Myrdal (1969) θεωρεί ότι και οι δύο συντελεστές παραγωγής τείνουν να μετακινούνται προς την ίδια κατεύθυνση. Το κεφάλαιο και η εργασία τείνουν να συγκεντρώνονται σε ορισμένες μόνο περιοχές και να εγκαταλείπουν άλλες, με αποτέλεσμα οι πρώτες να αναπτύσσονται με γοργούς ρυθμούς, ενώ οι δεύτερες να μένουν στάσιμες ή να φθίνουν (Ανδρικοπούλου, 1995).

Σύμφωνα με τον Χριστοφάκη (2001), ο Myrdal μέσα από τη θεωρία της σωρευτικής αιτιότητας διακρίνει τρία στάδια ανάπτυξης, τα οποία προσδιορίζουν και οριοθετούν τις περιφερειακές ανισότητες. Ο Myrdal (1969), υποστηρίζει ότι κατά το πρώτο στάδιο ανάπτυξης οι περιφερειακές ανισότητες δεν υφίστανται. Καθώς όμως η οικονομία μιας περιφέρειας αρχίζει να ακμάζει αρχίζει να λειτουργεί το δεύτερο στάδιο. Ενεργοποιείται η διαδικασία της σωρευτικής αιτιότητας, κατά την οποία παρατηρείται το φαινόμενο της συγκέντρωσης και της συσσώρευσης όλων των μέσων και των πλεονεκτημάτων, (φυσικών και τεχνικών), σε μια περιφέρεια, με αποτέλεσμα να υπερέχει και να υπερτερεί από τις υπόλοιπες περιφέρειες, με απόρροια την μεγέθυνση των περιφερειακών ανισοτήτων. Δηλαδή αναπτύσσονται κεντρομόλες δυνάμεις, οι οποίες έλκουν κεφάλαιο και εργασία προς τις κεντρικές περιοχές και δημιουργούν συνθήκες καθυστέρησης της ανάπτυξης στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές.

Στο τελικό στάδιο της ανάπτυξης ο Myrdal τονίζει ότι η συσσωρευμένη ανάπτυξη των ανεπτυγμένων περιοχών αρχίζει να εξαπλώνεται και να διαχέεται και στις υπόλοιπες –λιγότερο αναπτυγμένες – περιφέρειες με αποτέλεσμα την άμβλυνση της ψαλίδας των περιφερειακών ανισοτήτων και τη διάχυση της ανάπτυξης από τα κέντρα στις περιφέρειες.

Η θεωρία όμως που διαδραμάτισε καταλυτικό ρόλο όσον αφορά την εφαρμογή μέτρων πολιτικής για την επίλυση των περιφερειακών προβλημάτων σε διάφορες χώρες, αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες, ήταν η θεωρία των πόλων ανάπτυξης που διατυπώθηκε από τον Perroux (1955).

Η συγκεκριμένη θεωρία στηρίζεται στη δομική αλλαγή που προκαλεί σε ολόκληρη την οικονομία η επιλεκτική διαδικασία συγκέντρωσης της ανάπτυξης σε ορισμένα μόνο σημεία του παραγωγικού συστήματος, τους ονομαζόμενους «πόλους ανάπτυξης». Σύμφωνα με τη θεωρία της πολιτικής ανάπτυξης, του Perroux η ανάπτυξη, η πρόοδος και η ευημερία εμφανίζεται αρχικά στους διάφορους πόλους ανάπτυξης με διαφορετική ένταση και εν συνεχεία εξαπλώνεται στο σύνολο του παραγωγικού συστήματος (Ανδρικοπούλου, 1995).

Πιο συγκεκριμένα, ο Perroux με τον όρο «πόλος ανάπτυξης» προσδιόρισε τις βιομηχανίες που χαρακτηρίζονται από υψηλό ρυθμό μεγέθυνσης και έχει μια κεντρική θέση σε ένα σύστημα εισροών-εκροών και κάθε επέκταση ή συρρίκνωση του πόλου προκαλεί πρόσθετη επέκταση ή συρρίκνωση στην υπόλοιπη οικονομία, μέσω της διάχυσης πολλαπλασιαστικών επιπτώσεων (Scott, 1988).

Εξαιρετικό ενδιαφέρον όμως παρουσιάζει και η νεοκλασική θεωρία, η οποία συνδέεται με τα ονόματα των Heckscher και Ohlin και αποτελεί μετεξέλιξη της κλασικής θεωρίας του συγκριτικού πλεονεκτήματος του Ricardo. Η συγκεκριμένη θεωρία ανήκει στην κατηγορία των θεωριών που αναζητούν τους όρους για την ισόρροπη ανάπτυξη των περιφερειών – είτε αυτές ορισθούν ως μέρη ενός εθνικού είτε ως μέρη ενός ευρύτερου χώρου (Καζάκος, 1984).

Η νεοκλασική θεωρία (όπως άλλωστε και η προγενέστερή της, η κλασική) συνεπάγεται ότι το είδος της ειδίκευσης δεν έχει τόση σημασία, όσο η ειδίκευση καθαυτή. Έτσι, μια περιφέρεια μπορεί να ειδικευτεί στην αγροτική παραγωγή και να «αναπτυχθεί» το ίδιο (με μέτρο σύγκρισης το κατά κεφαλήν εισόδημα) όπως μια βιομηχανική περιφέρεια.

Η νεοκλασική θεωρία υποδεικνύει ότι η αρμονική ανάπτυξη των περιφερειών μπορεί να επιτευχθεί αν αφεθεί ελεύθερο το παιχνίδι των δυνάμεων της αγοράς (Βαιου – Χατζημιχάλη, 1979).

Συνεπώς, δεν αμφισβητεί τις πραγματικές ανισότητες που εμφανίζονται υποστηρίζει όμως ότι οφείλονται στην παρεμπόδιση ή στον αποπροσανατολισμό των δυνάμεων της αγοράς με διάφορες παρεμβάσεις του κράτους, των συνδικάτων και των μονοπωλίων.

Οι θέσεις αυτές συνιστούν το υπόδειγμα ενός οικονομικού συστήματος, στο οποίο επικρατεί ο πλήρης ανταγωνισμός και παραγνώνεται μια σειρά παραγόντων μεγάλης σημασίας για την οικονομική πραγματικότητα.

Σύμφωνα με τον Καζάκο (1984), μια τέτοια θεμελιακή αδυναμία, στην οποία αποδίδεται η ανισόρροπη κατανομή των οικονομικών δραστηριοτήτων στο χώρο, είναι και η αδυναμία των ιδιωτικοοικονομικών δραστηριοτήτων φορέων να λάβουν υπόψη ό,τι αποκαλείται ιδιωτικό όφελος και κόστος. Ο μη υπολογισμός του κοινωνικού κόστους συνεπάγεται ότι οι επιχειρηματίες επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους αδιάκοπα στα μεγάλα κέντρα, όπου το κόστος αυτό μετά από ένα σημείο αυξάνει δυσανάλογα. Ο μη υπολογισμός του κοινωνικού οφέλους από την άλλη μεριά συνεπάγεται ότι δεν εντοπίζουν κανένα λόγο να μεταθέσουν τις δραστηριότητές τους στις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές.

Η αναφορά στην ατέλεια αυτή μπορεί να εξηγήσει την κίνηση του κεφαλαίου σαν μέσου συντήρησης και διεύρυνσης των περιφερειακών ανισοτήτων.

Πέραν όμως από τις θεωρίες που διατυπώθηκαν για την προώθηση της τοπικής-περιφερειακής ανάπτυξης, μείζονος σημασίας παρουσιάζεται το θέμα των πολιτικών ανάπτυξης που αφορούν συνήθως μία σειρά μέτρων που λαμβάνονται μέσω μίας εκ των άνω ή εκ των κάτω διαδικασίας αποφάσεων, και στοχεύουν στη βελτίωση και την ανάπτυξη ενός συγκεκριμένου τομέα.

Οι πολιτικές που υιοθετούνται για την τοπική ανάπτυξη καθορίζονται από κάποια βασικά χαρακτηριστικά που εισάγει ο σχεδιασμός ανάπτυξης που προβλέπεται για την εκάστοτε περιοχή. Για το λόγο όμως ότι το θέμα της τοπικής ανάπτυξης δεν στηρίζεται αποκλειστικά σε οικονομικούς παράγοντες, αλλά και σε κοινωνικές και πολιτισμικές παραμέτρους γι' αυτό οι πολιτικές που στοχεύουν στην τοπική ανάπτυξη θα πρέπει να σχεδιάζονται με μακροχρόνιο ορίζοντα, αφού ως απώτερο στόχο έχουν την βελτίωση του παραγωγικού συστήματος, την αύξηση της

παραγωγής και την δυνατότητα απορρόφησής της –τόσο από την τοπική και εθνική αγορά όσο και από τις αγορές εκτός εθνικού πλαισίου- καθώς και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής και του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων του εκάστοτε χωρικού πλαισίου.

Για να μπορέσει να επιτευχθεί η καλή και άρτια οργάνωση ενός σχεδιασμού πολιτικών για την τοπική ανάπτυξη κρίνεται αναγκαία η συνεργασία πολλών εμπειρογνομόνων και επιστημόνων, οι οποίοι θα είναι σε θέση να εντοπίσουν τα πλεονεκτήματα, τα μειονεκτήματα, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, αλλά και τις δυνατότητες ανάπτυξης που υπάρχουν σε ένα χώρο.

Ανεξάρτητα όμως από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις δυνατότητες ανάπτυξης που μπορεί να εμφανίζονται σε μία περιοχή, ο Dekker (1985), θεωρεί ότι η βάση για τον καλό σχεδιασμό πολιτικής και την τοπική ανάπτυξη είναι οι επιχειρήσεις, αφού αυτές καλούνται να παίξουν τον πιο δραστήριο ρόλο στις διαδικασίες της διαρθρωτικής αλλαγής ενισχύοντας την ιδιωτική πρωτοβουλία των κατοίκων μιας κοινωνίας.

Αυτό όμως, σύμφωνα με τον Dekker, προϋποθέτει, τόσο από τους αρμόδιους φορείς, όσο και από την ίδια την τοπική κοινωνία, την γνώση ορθής διαχείρισης των τοπικών πόρων, αλλά και τη συναινετική διάθεση της τοπικής κοινωνίας για σχέδια διαρθρωτική αλλαγής. Γι'αυτό λοιπόν το λόγο ο σχεδιασμός και η λήψη αποφάσεων για τη ανάπτυξη και την υλοποίηση πολιτικών πρακτικών για την τοπική ευημερία θα πρέπει να στηρίζεται όχι μόνο στις τοπικές κυβερνήσεις αλλά και στην ενεργή παρέμβαση των τοπικών επιχειρηματιών (Barquero, 1991).

Ο Quevit (1986), υποστηρίζει ότι η συνεργασία των τοπικών φορέων και της τοπικής εξουσίας κρίνεται απαραίτητη για την καλή προώθηση της εφαρμογής και της υλοποίησης των τοπικών πολιτικών καθώς και των ενεργειών της τοπικής αναπτυξιακής διαδικασίας. Συγκεκριμένα ο Quevit αναφέρει ότι τόσο οι τοπικές δυνάμεις όσο και οι τοπικοί παράγοντες ενός χωρικού πλαισίου, θα πρέπει να συνεργάζονται με σκοπό το σχεδιασμό προγραμμάτων και ενεργειών που κατευθύνονται προς την ανάπτυξη της τοπικής κοινότητας, τη μελέτη των δυνατοτήτων της ενδογενούς ανάπτυξης και την ολοκλήρωσή τους μέσα στα περιφερειακά και εθνικά προγράμματα ανάπτυξης, την οργάνωση της τοπικής αγοράς και τη δημιουργία υπηρεσιών εμπορίου και εξαγωγής των τοπικών προϊόντων καθώς και την ανάδειξη των τοπικών επιχειρηματιών.

Η παραπάνω προσέγγιση του Quevit υποστηρίζει την αυτονομία και την αποδέσμευση ως ένα βαθμό της τοπικής κοινωνίας από τις κεντρικές πολιτικές.

Η Ανδρικοπούλου (1990), αναφέρει ότι η μετάθεση της έμφασης από τις κεντρικές στις τοπικές πολιτικές έχει τη μορφή αντιπαράθεσης δύο διαφορετικών μοντέλων. Το πρώτο μοντέλο αφορά μια συγκεντρωτική περιφερειακή πολιτική, η οποία κατευθύνει έναν τύπο ανάπτυξης που ενεργοποιείται «εκ των άνω» και το δεύτερο μοντέλο αφορά αποκεντρωμένες τοπικές πολιτικές που κινητοποιούν «εκ των κάτω» έναν τύπο τοπικής ανάπτυξης.

Το δεύτερο μοντέλο διαδέχτηκε το πρώτο λόγω της αδυναμίας που αντιμετώπιζε το «εκ των άνω» μοντέλο να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά κάποια προβλήματα τοπικού χαρακτήρα.

Σύμφωνα με τους Richardon (1978) και Boudeville (1966), το μοντέλο της «εκ των άνω» ανάπτυξης μπορεί να δημιουργήθηκε με βασικό και κύριο στόχο την ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη και αντιμετώπιση των προβλημάτων των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών αλλά παρόλα αυτά οι ανισότητες μεταξύ των περιφερειών δεν είναι δυνατόν να εκλείψουν αφού η μορφή και οι ρυθμοί ανάπτυξης των διάφορων περιφερειών εξαρτώνται σημαντικά από τα διαφορετικά επίπεδα ευημερίας και εισοδήματος της εκάστοτε περιφερειακής δομής. Έτσι οι Richardon και Boudeville καταλήγουν ότι στόχος της περιφερειακής πολιτικής δεν μπορεί να είναι η ισότητα των ρυθμών ανάπτυξης όλων των περιφερειών γιατί αν συμβεί αυτό θα πρέπει οι λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές για να καλύψουν το χάσμα ανάπτυξης και ευημερίας με τις αναπτυγμένες περιοχές να αναπτύξουν με πολύ υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης από αυτούς των αναπτυγμένων περιοχών. Κάτι το οποίο θεωρείται πρακτικά αδύνατο.

Οι Armstrong και Taylor (1978), πιστεύουν ότι οι προσπάθειες για την ανάπτυξη περιφερειακών πολιτικών έχει ως απώτερο στόχο την προώθηση της εθνικής πολιτικής. Και αυτό γιατί η ανάγκη για μια ισχυρή και ανταγωνιστική εθνική ανάπτυξη οδήγησε στην υπερίσχυση του κριτηρίου της αποδοτικότητας σε κάθε περίπτωση, ακόμα και σε σχέση με το στόχο εξισορρόπησης των περιφερειακών ανισοτήτων. Η φιλοσοφία αυτή στηρίζεται στο επιχείρημα ότι αν οι προσπάθειες για την ισότητα των περιφερειών δεν γίνουν με κριτήριο την αποδοτικότητα, τότε η σπατάλη πόρων σε μη αποδοτικές επενδύσεις θα δημιουργήσει σοβαρά προβλήματα στη συνολική εθνική οικονομία, με αποτέλεσμα οι ρυθμοί ανάπτυξης τελικά να επιβραδυνθούν. Έτσι λοιπόν οι Armstrong και Taylor καταλήγουν ότι

με τη χρήση του κριτηρίου της αποδοτικότητας αυτό που επιτυγχάνεται είναι τελικά η μετατροπή των περιφερειακών στόχων σε εθνικούς στόχους και η περιφερειακή πολιτική λειτουργεί ως εθνική αναπτυξιακή πολιτική.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της μετατροπής της περιφερειακής πολιτικής σε εθνική περιφερειακή πολιτική είναι η πολιτική που εφαρμόστηκε το 1960 στην Ελλάδα (Ανδρικοπούλου, 1984). Η πολιτική αυτή είχε ως βάση την ιδέα ότι οι δημόσιες επενδύσεις δεν ήταν απαραίτητο να απορροφηθούν από προβληματικές περιφέρειες αλλά από περιφέρειες οι οποίες εμφάνιζαν κάποια πλεονεκτήματα, όπως η γεωγραφική τους θέση, η ύπαρξη φυσικών πόρων κ.λ.π. Η συγκεκριμένη πολιτική στόχευε στη δημιουργία περιφερειών που θα αποτελούσαν πόλους έλξης και έτσι θα αναπτυσσόταν έντονη οικονομική δραστηριότητα στις συγκεκριμένες περιφέρειες και παράλληλα θα προωθούνταν η εθνική πολιτική και η εθνική ανάπτυξη της οικονομίας μέσω της δραστηριότητας σε κάποιες περιφέρειες.

Πέραν όμως από τις κριτικές που διατυπώθηκαν για το πόσο αποτελεσματική είναι η «εκ των άνω» ανάπτυξη, εκφράστηκαν και ποικίλες κριτικές για την αποτελεσματικότητα του δεύτερου μοντέλου ανάπτυξης, το λεγόμενο «επαγωγικό» μοντέλο ανάπτυξης ή αλλιώς «εκ των κάτω» ανάπτυξη. Και τα δύο μοντέλα ανάπτυξης διαφοροποιούνται σημαντικά μεταξύ τους, τόσο ως προς τη διαδικασία λήψης αποφάσεων και εφαρμογής προγραμμάτων, όσο και ως προς τον τρόπο που γίνεται κατανοητή η διαδικασία ανάπτυξης.

Το «εκ των κάτω» μοντέλο ανάπτυξης έκανε την εμφάνισή του το 1980. Πολλές θεωρητικές προσεγγίσεις διατυπώθηκαν σχετικά με την αποτελεσματικότητά του. Βασική του θέση είναι η αποκέντρωση και η εφαρμογή των πολιτικών από τις τοπικές και περιφερειακές αρχές. Τα κίνητρα που δίνονται για την ανάπτυξη μιας συγκεκριμένης περιοχής. Τα επιχειρήματα που υιοθετήθηκαν για την ανάπτυξη του συγκεκριμένου μοντέλου ανάπτυξης ήταν ότι οι τοπικοί φορείς είναι σε θέση να γνωρίζουν καλύτερα τα τοπικά προβλήματα και τις δυνατότητες ανάπτυξης της περιοχής τους και συνεπώς είναι σε θέση να αναπτύξουν πρωτοβουλίες και πολιτικές που θα κινητοποιούσαν το ενδογενές δυναμικό (Ανδρικοπούλου, 1994).

Σύμφωνοι με το συγκεκριμένο μοντέλο ανάπτυξης παρουσιάζονται και οι Friedman, Weaver C. (1979), που πρεσβεύουν ότι οι λειτουργίες της τοπικής κοινωνίας θα πρέπει να προσανατολίζονται προς την ικανοποίηση των βασικών αναγκών (basic needs). Οι ανάγκες αυτές προκύπτουν μέσα από την τοπική

συγκρότηση και στη βάση αυτή οριοθετούν μια εναλλακτική «εκ των κάτω» προοπτική κοινωνικής ανάπτυξης.

Ωστόσο έχει γίνει ευρέως αποδεκτό από ένα μεγάλο πλήθος επιστημόνων ότι και τα δύο μοντέλα ανάπτυξης έχουν και τη θετική και την αρνητική τους πλευρά.

Η βασικότερη διαφορά των δύο μοντέλων είναι ότι το «εκ των άνω» μοντέλο προσπαθεί να διαπραγματευθεί και να λύσει προβλήματα και ανισότητες που εντοπίζονται σε επίπεδο περιφερειών ενώ αντίθετα το «εκ των κάτω» μοντέλο εστιάζει περισσότερο σε θέματα που αφορούν ένα συγκεκριμένο χωρικό πεδίο.

Αυτή η διαφορά, αποδίδει κάποια θετικά και κάποια αρνητικά αποτελέσματα στην εφαρμογή και των δύο μοντέλων.

Η σημαντικότητα του πρώτου τύπου ανάπτυξης (εκ των άνω ανάπτυξη) είναι ότι η κεντρική περιφερειακή πολιτική έχει το πλεονέκτημα ότι μπορεί να χειριστεί κεντρικά το ζήτημα των περιφερειακών ανισοτήτων και να στρέψει την προσοχή της στις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές (Ανδικοπούλου, 1995). Από την άλλη πλευρά παρουσιάζεται ο αντίλογος του δεύτερου μοντέλου ανάπτυξης (εκ των κάτω μοντέλο ανάπτυξης) το οποίο κρίνεται ικανότερο να εντοπίσει τα συγκριτικά πλεονεκτήματα μιας περιοχής, τις τοπικές της ιδιαιτερότητες καθώς και την πολιτισμική της διαφορετικότητα με απόρροια να χαρακτηρίζεται ως ικανότερο για την προώθηση ενός τύπου ανάπτυξης καλύτερα προσαρμοσμένο στο χαρακτήρα και στο ενδογενές δυναμικό της περιοχής.

Όσον αφορά στα μειονεκτήματα που παρουσιάζονται από τους δύο τύπους μοντέλων ανάπτυξης είναι διαφορετικής φύσεως αλλά με την ίδια βαρύτητα και σημαντικότητα.

Αφενός το «εκ των άνω» μοντέλο ανάπτυξης είναι σε θέση να εντοπίσει και να έχει μια συνολική αντίληψη για θέματα τα οποία εμφανίζονται σε περιφερειακό επίπεδο, αλλά δεν είναι ικανό να προσαρμοστεί και να «ανιχνεύσει» τα προβλήματα και τις δυσλειτουργίες που παρατηρούνται σε τοπικό επίπεδο. Αφετέρου το «εκ των κάτω» μοντέλο ανάπτυξης είναι ικανό να είναι ο απόλυτος γνώστης των προβλημάτων και των δυσχερειών που αντιμετωπίζει μια περιοχή αλλά δεν μπορεί να ξεφύγει από τα στενά πλαίσια του τοπικού επιπέδου με αποτέλεσμα να μην είναι σε θέση να δώσει απάντηση και λύση για το περιφερειακό πρόβλημα και τις περιφερειακές ανισότητες.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, το ζήτημα που προκύπτει είναι ότι τα πλεονεκτήματα του ενός μοντέλου ανάπτυξης αποτελούν τα μειονεκτήματα του άλλου.

Μια πιθανή αντιμετώπιση του παραπάνω ζητήματος είναι ο συνδυασμός και η συνεργασία και των δύο μοντέλων ανάπτυξης. Αυτό είναι εφικτό να εφαρμοστεί εφόσον υπάρξει μια στενή συνεργασία μεταξύ των ανώτερων κεντρικών πολιτικών και διοικήσεων με τις εκάστοτε τοπικές αρχές. Επιβάλλεται και οι δύο δυνάμεις (κεντρικές και τοπικές) να βρουν τη χρυσή τομή της συνεργασίας και της σχέσης που θα αναπτύξουν μεταξύ τους. Οι μεν τοπικές αρχές μιας περιφέρειας θα πρέπει να είναι οι απολύτως υπεύθυνες για την διαδικασία λήψης αποφάσεων σε θέματα ανάπτυξης και ευημερίας μια περιφέρειας αλλά από την άλλη πλευρά οι κεντρικές διοικητικές αρχές θα πρέπει να ασκούν ισχυρό έλεγχο σε όλη τη διαδικασία σχεδιασμού, χρηματοδότησης και εφαρμογής των τοπικών αποφάσεων και πολιτικών της συγκεκριμένης περιφέρειας. Μ'αυτόν τον τρόπο είναι δυνατόν να επιτευχθεί η πλήρης διαφάνεια των δράσεων μιας περιφέρειας και να αποφευχθούν κρούσματα διαφθοράς και παρασπονδιών.

2.2 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ-ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ.

Τα τελευταία χρόνια έχει επικρατήσει η πεποίθηση ότι όσο μεγαλύτερη η εξειδίκευση των πολιτικών και δράσεων, κυρίως αναφορικά με τον τοπικό και θεματικό παράγοντα, τόσο μεγαλύτερη θα είναι και η τελική ανάπτυξη που μπορεί να επιτευχθεί στον τομέα αυτό. Έτσι, οι πολιτικές σήμερα τείνουν να σχεδιάζονται σε Εθνικό, Περιφερειακό και Τοπικό επίπεδο, διαφοροποιώντας κάθε φορά τον στόχο και τα μέσα που χρησιμοποιούνται.

Γενικότερα, η εξειδίκευση ακόμα και στο θέμα της εφαρμογής πολιτικών έχει αρκετά θετικά αποτελέσματα, δεδομένης της καλύτερης εστίασης στα κατεξοχήν προβλήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν. Ορισμένες φορές οι πολιτικές αυτές αποκόπτονται από το ευρύτερο περιβάλλον μέσα στο οποίο καλούνται να εφαρμοστούν. Κάθε αξιόπιστη αναπτυξιακή δράση και πολιτική γενικότερα για μία περιοχή / περιφέρεια, θα πρέπει να στοχεύει στη βελτίωση της κατάστασης και της ποιότητας του «όλου» της αδιάσπαστης ενότητας της φυσικής και της κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας, αλλά και ταυτόχρονα του ολικού πλαισίου μέσα στο οποίο εφαρμόζεται (ESRC- Working Paper 45, 2002).

Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μόνο όταν η ίδια η κοινωνία, με τις κυρίαρχες επιλογές των κάθε φορά πολιτικών της εκφράσεων, τη μέση κοινωνική συνείδηση που αυτές επηρεάζουν καταλυτικά – έως και διαμορφώνουν-μέσω των Μ.Μ.Ε., αλλά και με τη συγκεκριμένη δυναμική της, μπορεί να δημιουργεί και να διασφαλίζει όλες τις απαραίτητες «ολικές» σχετικές προϋποθέσεις. Οι προϋποθέσεις αυτές αφορούν α) τη σχεδίαση, τον συντονισμό την συστηματική αξιόπιστη και την αποτελεσματική εκπόνηση των απαιτούμενων μελετών και ερευνών και β) αποφασίζοντας, νομοθετώντας, προγραμματίζοντας και πραγματοποιώντας συνεργιστικά ενεργήματα και δράσεις που τείνουν προς την ολοκληρωμένη ανάπτυξη, μια ανάπτυξη δηλαδή που αξίζει να βιωθεί σε όλες τις διαστάσεις της από τα άτομα που συμμετέχουν σε αυτή, αλλά και η οποία να μη συνεπάγεται, σε άλλους τόπους και για οποιουδήποτε άλλους, οποιασδήποτε φύσης δυσμενείς επιπτώσεις (European Communities 1995-2005, ESF).

Επομένως, η «ολοκληρωμένη ανάπτυξη» ορίζεται ως η διαχρονική πορεία προς την ταυτόχρονα οικονομική, κοινωνική, πολιτική, πολιτισμική και τεχνική/τεχνολογική ανάπτυξη, η οποία τελείται πάντα σε τέλεια αρμονία και με σεβασμό στον άνθρωπο και το «ολικό» του περιβάλλον, φυσικό και πολιτισμικό,

μέσα στο οποίο αυτός και οι συλλογικές του μορφές οφείλουν να εντάσσονται ειρηνικά και δημιουργικά ως αναπόσπαστα μέρη του και όχι ως κυρίαρχοι, ιδιοκτήτες ή εκμεταλλευτές του (ESRC- Working Paper 45, 2002).

Όπως προαναφέρθηκε, οι πολιτικές ανάπτυξης ανάλογα με τους στόχους και τους σκοπούς που εξυπηρετούν και για τους οποίους θεσπίστηκαν διακρίνονται σε Εθνικές και τοπικές ή περιφερειακές.

Πιο συγκεκριμένα, οι Εθνικές Πολιτικές ανάπτυξης αφορούν τις πολιτικές εκείνες που χαράζει και εφαρμόζει ένα κράτος. Σήμερα, οι χώρες που ανήκουν στην Ε.Ε. λαμβάνουν κατευθυντήριες γραμμές από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και από τις Κοινοτικές πολιτικές, οι οποίες είναι πλέον εναρμονισμένες ως προς τους βασικούς τους άξονες, και καλούνται να εναρμονίσουν τις εθνικές τους πολιτικές με τους άξονες αυτούς. Οι Κοινοτικές πολιτικές αφορούν ένα εύρος θεμάτων και στοχεύουν τόσο στην σύγκλιση αγροτικών και οικονομικών δεικτών μεταξύ των κρατών –μελών, όσο και τη άρση των έντονων διαφορών που υπάρχουν σε θέματα απασχόλησης, προστασίας του περιβάλλοντος και τεχνολογίας μεταξύ των κρατών-μελών.

Οι κατευθυντήριες γραμμές της Ευρωπαϊκής Ένωσης επηρεάζουν σημαντικά τις εθνικές πολιτικές για την καταπολέμηση ενός συγκεκριμένου προβλήματος. Η εξειδίκευση, όμως, γενικών αρχών, αφήνει ουσιαστικά περιθώρια «διακριτικής ευχέρειας» και ευθύνης στις εθνικές κυβερνήσεις, οι οποίες έχουν να χειριστούν ιδιαίτσες εθνικές παραδόσεις και ιδιομορφίες των δομών τους αλλά και επιμέρους προβλήματα που αντιμετωπίζουν (Εκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Inforegio, 2000).

Επίσης, οι εθνικές κυβερνήσεις μπορούν να ερμηνεύουν τα ευρωπαϊκά δεδομένα, ώστε να συνδυάζουν επιμέρους διαρθρωτικά μέτρα με ευρύτερες και πολυμέτωπες αναπτυξιακές προσπάθειες, μια διαπίστωση βέβαια που θεωρείται αυτονόητη και αντιληπτή από τους εκάστοτε υπεύθυνους κυβερνητικούς φορείς.

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή κάθε γεωγραφική ενότητα που έχει μια μορφή αυτονομίας στις αποφάσεις που την αφορούν και μέσα στα όριά της οι κάτοικοι πραγματοποιούν το μεγαλύτερο μέρος των δοσοληψιών τους, μπορεί να ονομαστεί «Περιφέρεια».

Ο Nyhan Barry (2000) πρεσβεύει ότι «ο όρος περιφέρεια πρέπει να ερμηνεύεται με την ευρεία έννοιά της, ως περιοχή, της οποίας οι κάτοικοι έχουν κοινούς

στόχους ή προβλήματα. Η περιφέρεια λειτουργεί με βάση την αυτορρύθμιση, τη δικτύωση και την οριζόντια δράση.

Το σημαντικό χαρακτηριστικό στοιχείο, σύμφωνα με τον Barry, είναι ότι η ανάπτυξη αποτελεί συλλογική διαδικασία για την παραγωγή ενός αποτελέσματος που είναι προς όφελος όλων των ενδιαφερόμενων».

Η πραγματοποίηση των δοσοληψιών και της αυτορρύθμισης στα όρια της «περιφέρειας» δημιουργεί συνθήκες αυτοτελούς οικονομίας στην οποία εμφανίζονται διαφορετικά οικονομικά μεγέθη, όπως κατά κεφαλή προϊόν, ανεργία, πολλαπλασιαστής, εκβιομηχάνιση, ακόμη και διαφοροποιημένος πληθωρισμός.

Με τον όρο «περιφέρεια» δεν εννοείται υποχρεωτικά η θεσμοθετημένη διαίρεση της Ευρώπης και μάλλον σπάνια ανταποκρίνεται στα κριτήρια της αυτόνομης οικονομικής ενότητας. Για τη χώρα μας τα κριτήρια αυτά ικανοποιούνται πολύ περισσότερο από τη γεωγραφική ενότητα του Νομού.

Οι πολιτικές ανάπτυξης που πραγματοποιούνται σε περιφερειακό επίπεδο, υπόκεινται στις εθνικές πολιτικές, εξειδικεύοντας ταυτόχρονα το χωρικό περιβάλλον εφαρμογής καθώς και τα μέτρα που λαμβάνονται και που αφορούν συγκεκριμένα προβλήματα των επιμέρους περιφερειών και τοπικών κοινωνιών κάθε κράτους. Εντούτοις, τα τελευταία χρόνια η Ε.Ε. έχει επικεντρωθεί στην ανάπτυξη των επιμέρους περιφερειών της, δημιουργώντας κατευθυντήριες γραμμές που οι Εθνικές κυβερνήσεις καλούνται να υιοθετήσουν και να εφαρμόσουν στις περιφέρειες τους. Αυτές οι κατευθυντήριες γραμμές καταρτίστηκαν με σκοπό να βοηθήσουν τους ειδικούς για την ανάπτυξη στη δημόσια διοίκηση, καθώς και τους φορείς του ιδιωτικού και του τρίτου τομέα που συμμετέχουν σε προγράμματα περιφερειακής ανάπτυξης. Οι κατευθυντήριες γραμμές αναπτύχθηκαν με βάση τόσο τη συσσωρευμένη εμπειρία για την περιφερειακή ανάπτυξη στην Ευρώπη όσο και τις εξελισσόμενες κοινοτικές πολιτικές που επηρεάζουν αυτόν το βασικό τομέα.

Στόχος των κατευθυντηρίων γραμμών είναι να εξασφαλιστεί η καλύτερη δυνατή χρήση των κοινοτικών πόρων με σκοπό την συνεκτική περιφερειακή ανάπτυξη (Εκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Inforegio 2000).

Μία σημαντική στρατηγική προτεραιότητα των κοινοτικών αυτών πολιτικών αφορά τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των περιφερειών. Για να επιτευχθούν οι στόχοι αυτοί, οι περιφέρειες της Ευρώπης πρέπει να εξασφαλίσουν τις

προϋποθέσεις που ευνοούν την επιχειρηματική δραστηριότητα. Οι κατευθυντήριες γραμμές υπογραμμίζουν ότι η οικονομία πρέπει να έχει πλήρη πρόσβαση σε ένα φάσμα βασικών υποδομών -φυσική υποδομή όπως οι μεταφορές και οι τηλεπικοινωνίες, καθώς, και οι υποστηρικτικοί μηχανισμοί όπως η τεχνολογία των πληροφοριών, η έρευνα, η τεχνολογική ανάπτυξη και η καινοτομία.

Προκειμένου να πραγματοποιηθούν οι παραπάνω στόχοι, η Ελλάδα χρηματοδοτείται από την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στους ακόλουθους τομείς:

- Ανάπτυξη ανθρώπινων πόρων και προώθηση της απασχόλησης
- Μεταφορές
- Βελτίωση ανταγωνιστικότητας
- Αγροτική ανάπτυξη και αλιεία
- Βελτίωση ποιότητας ζωής
- Κοινωνία της πληροφορίας
- Περιφερειακή ανάπτυξη

(Περιφερειακή Πολιτική και στρατηγική της Λισσαβόνας).

Η σύγχρονη τάση για τη λήψη μέτρων που πιστεύεται ότι είναι σε θέση να επιφέρουν ανάπτυξη των περιφερειών, κινείται προς την κατεύθυνση της τόνωσης της τοπικής επιχειρηματικότητας και μάλιστα των νέων και ακόμη ειδικότερα αυτών που έχουν καινοτόμες ιδέες για προϊόντα ή και υπηρεσίες.

Θεωρώντας την περιφέρεια σαν ένα αυτόνομο οικονομικό σύστημα μέσα στο οποίο ο τοπικός πλούτος αποτελείται από το σύνολο των επενδύσεων, το εισόδημα των κατοίκων προκύπτει από τη χρησιμοποίηση των επενδύσεων, που όσο άνισα και αν διανέμεται, βελτιώνει τους αναπτυξιακούς δείκτες, όχι μόνο τους οικονομικούς.

Οι προϋποθέσεις της τοπικής ανάπτυξης, όπως έχουν υιοθετηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση και αποτελούν πλέον τις κατευθύνσεις της πολιτικής «συνοχής», κινούνται σε τέσσερις τομείς.

- Την ανάπτυξη των μεταφορών.
- Την ανάπτυξη της τοπικής επιχειρηματικότητας.
- Την προστασία του περιβάλλοντος.

- Την ανάπτυξη του Ευρωπαϊκού πολιτισμού, ως σύνολο των επιμέρους τοπικών πολιτισμών.

Σε όλους αυτούς τους τομείς εμπλέκεται και η εκπαίδευση, ιδιαίτερα η τριτοβάθμια και κυρίως η τεχνολογική, τόσο στο σχεδιασμό των επιμέρους «αναπτυξιακών έργων» όσο και στην υλοποίηση και λειτουργία τους.

Σε πολιτικό επίπεδο, η Ευρώπη μεταβάλλει τη διοικητική της διάρθρωση και μεταβαίνει σταδιακά από μια Ένωση Κρατών σε μια Κοινότητα Περιφερειών, όπου η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συντονίζει τις δραστηριότητές τους, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο νομοθετεί και οι ίδιες οι Περιφέρειες αυτοδιοικούνται συνολικά, με την έννοια της οικονομικής αυτονομίας (με δικά τους έσοδα από δικούς τους φόρους και άλλους πόρους), ενώ σταδιακά ο ρόλος του Κράτους τείνει να περιοριστεί στο συντονισμό των Περιφερειών, τη διοίκηση των κοινών Υπηρεσιών (όπως η Εθνική Ασφάλεια, η εξωτερική πολιτική, τα εθνικής εμβέλειας Δημόσια έργα κλπ.), ως εκτελεστική εξουσία και τη συνολική πολιτική, ως Νομοθετική.

Η ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών καθορίζεται κυρίως από τις υποδομές που επιτρέπουν την ανάπτυξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών και την ανάπτυξη των τοπικών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, κυρίως με τοπικές επενδύσεις, ώστε να αυξηθεί η απασχόληση.

Επίσης στην ενίσχυση της τοπικής ανάπτυξης σημαντικά συμβάλει η ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας των νέων, ιδίως επιστημόνων, ώστε να δημιουργηθούν μικρές φιλόδοξες και οπωσδήποτε καινοτόμες επιχειρήσεις, από τις οποίες θα προκύψουν οι μεγαλύτερες του μέλλοντος, θα δώσουν όμως διέξοδο απασχόλησης ήδη από την έναρξη του σχεδιασμού τους. Παράλληλα θα δραστηριοποιήσουν τους φοιτητές και τους εκπαιδευτικούς προς την κατεύθυνση της εφαρμοσμένης έρευνας στα Πολυτεχνεία, τα ΤΕΙ και τα Πανεπιστήμια (Regional Policy and the Lisbon Strategy, 2005).

Με την ταυτόχρονη μέριμνα για το περιβάλλον εξασφαλίζεται μια «αειφόρα» ευφυής ανάπτυξη και μάλιστα με τρόπο που να μην έχει ανάγκη συνεχούς χρηματοδοτικής υποστήριξης των λιγότερο ανεπτυγμένων Περιφερειών, είτε από εθνικές είτε από Κοινοτικές πηγές.

Οι παραδοσιακές περιφερειακές πολιτικές είχαν όμοιους στόχους, απέβλεπαν δηλαδή στη βελτίωση των οικονομικών και πολιτιστικών δεικτών στις περιοχές που παρουσίαζαν έλλειμμα, αλλά με διαφορετικό τρόπο, δηλαδή:

- Χρηματοδοτώντας τις υποδομές.
- Δίνοντας κίνητρα για ξένες επενδύσεις.
- Συγχρηματοδοτώντας τη δημιουργία και την επέκταση μεγάλων παραγωγικών μονάδων.
- Επιδοτώντας τα τοπικά προϊόντα και τη λειτουργία των επιχειρήσεων, στις προβληματικές περιοχές.
- Καλύπτοντας το κόστος της εκπαίδευσης και της κατάρτισης (Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Έκθεση 12/98).

Σε αντίθεση με τις παραδοσιακές πολιτικές ανάπτυξης των περιφερειών, οι σύγχρονες περιφερειακές πολιτικές στηρίζονται στην επικοινωνία και τη συγκοινωνία, στα πλαίσια της παγκοσμιοποιημένης πλέον οικονομίας. Στοχεύουν στην άρση των εμποδίων που υπήρχαν και παρεμπόδιζαν την ανάπτυξη, όπως η απομόνωση, η έλλειψη υποδομών, η έλλειψη καταρτισμένων στελεχών, η έλλειψη επιχειρηματικής νοοτροπίας (ως ανάληψη επιχειρηματικού κινδύνου), η έλλειψη περιβαλλοντικής συνείδησης και η κατεστημένη δυσπιστία στους εξειδικευμένους επιστημονικούς συμβούλους. Ταυτόχρονα, υποβαθμίζεται ο ρόλος του Δημόσιου τομέα, χωρίς να μετακινούνται οι αρμοδιότητες λήψης αποφάσεων και σχεδιασμού αναπτυξιακής πολιτικής στον ιδιωτικό τομέα, αλλά με την ανάπτυξη τοπικών εταιρικών σχέσεων μεταξύ φορέων του Δημόσιου και ιδιωτικού τομέα και των ίδιων των ιδιωτών, συνήθως με τη μορφή των «μη κερδοσκοπικών επιχειρήσεων», όπως είναι και οι Αναπτυξιακές Εταιρίες (Regional Policy and the Lisbon Strategy, 2005).

Όπως προαναφέρθηκε, η έννοια της τοπικής-περιφερειακής ανάπτυξης, αποτελεί ένα συνονθύλευμα παραγόντων και συνίσταται από πολλές παραμέτρους.

Ο σχεδιασμός της στηρίζεται σε διαφοροποιημένες πολιτικές, προσαρμοσμένες σε τοπικές συνθήκες με σκοπό τη μεγιστοποίηση των επιπέδων προόδου και ευημερίας.

Οι πολιτικές για την προώθηση της ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο θα πρέπει να στηρίζονται σε «έξυπνα» πρότυπα, δηλαδή σε πρότυπα ανάπτυξης που

περισσότερο επικεντρώνονται σε πρωτοβουλίες που στόχο έχουν να ενθαρρύνουν το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της εκάστοτε περιφέρειας.

2.3 Οι Τοπικές Κοινωνίες, ως Βασικοί Μοχλοί της Προώθησης της Απασχόλησης.

Σήμερα, στα περισσότερα κράτη μέλη οι αρμοδιότητες τους εκτείνονται σε ένα ευρύ φάσμα τομέων, στους οποίους περιλαμβάνονται η κοινωνική πρόνοια, η εκπαίδευση, η υγεία, η στέγαση, η προστασία του περιβάλλοντος, οι δημόσιες αστικές συγκοινωνίες, η υδροδότηση, η αποχέτευση, η αποκομιδή και επεξεργασία των αστικών απορριμμάτων, η συντήρηση των υποδομών, οι πολιτιστικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες.

Οι τοπικές κοινωνίες και πιο συγκεκριμένα η τοπική αυτοδιοίκηση συγκαταλέγονται στους σημαντικότερους φορείς ανάπτυξης της απασχόλησης σε τοπικό επίπεδο. Σίγουρα όμως, ο ρόλος τους χρειάζεται ενίσχυση προκειμένου να επιτύχουν τη μέγιστη δυνατή αποτελεσματικότητα (ΓΣΕΕ,1997).

Αξίζει να σημειωθεί ότι η Τοπική αυτοδιοίκηση αποτελεί συχνά έναν από τους μεγαλύτερους εργοδότες, ή ακόμη και τον κύριο εργοδότη, στην περιοχή της αρμοδιότητάς της.

Παράλληλα η πολυμορφία του φάσματος διοικητικών αρμοδιοτήτων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης σημαίνει ότι η δράση της έχει σημαντικό αντίκτυπο στην τοπική απασχόληση.

Υπολογίζεται για παράδειγμα ότι, οι δραστηριότητες των δήμων του Βερολίνου, του Γκέτεμπορ και του Ελσίνκι επηρεάζουν την απασχόληση στους εν λόγω δήμους σε ποσοστό 40%.

Σε δήμους όπως του Μάντσεστερ και της Στοκχόλμης το ποσοστό αυτό ανέρχεται σε 20% περίπου, ενώ κυμαίνεται μεταξύ 12- 14 % σε μεσαίου μεγέθους γαλλικούς δήμους, όπως της Τουρ και της Αμιένης.

Αν και η Τοπική Αυτοδιοίκηση δεν είναι αρμόδια για τη χάραξη πολιτικών απασχόλησης, οι εθνικές Κυβερνήσεις έχουν αρχίσει να τη θεωρούν όλο και περισσότερο φύσει εμπλεκόμενη στην ανάπτυξη και την εφαρμογή ενεργών μέτρων για την αγορά εργασίας.

Ορισμένα κράτη μέλη έχουν αρχίσει να θεωρούν την Τοπική Αυτοδιοίκηση, και ιδίως τους Δήμους, εταίρους όχι μόνον όσον αφορά την υλοποίηση ενεργών μέτρων, αλλά και όσον αφορά την υιοθέτηση μιας συνολικής ολοκληρωμένης προσέγγισης έναντι μιας σειράς προβλημάτων τα οποία επηρεάζουν την τοπική απασχόληση και την κοινωνική συνοχή (Νικολακοπούλου,1997).

Σε χώρες (π.χ. Κάτω χώρες), όπου οι δήμοι είναι υπεύθυνοι για την επανένταξη των πολιτών οι οποίοι δε διαθέτουν άλλα εισοδήματα εκτός των επιδομάτων των ταμείων κοινωνικής ασφάλισης, η «Πολιτική για την Πόλη» αποσκοπεί στην αποκατάσταση μιας ισόρροπης αστικής ανάπτυξης, στην αποκατάσταση των σχέσεων μεταξύ των διαφόρων αστικών λειτουργιών και, τελικά, στη συμβολή στη δημιουργία μιας «ολοκληρωμένης πόλης».

Αναγκαίο είναι να τονιστεί ότι υπάρχει ένα σημαντικό κενό στην πληροφόρηση, το οποίο δεν αφορά μόνο την ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση, αλλά και τις κατηγορίες ενεργειών που προσφέρονται για υλοποίηση από τις τοπικές αρχές και, γενικά την τοπική δράση σε θέματα απασχόλησης (Ανδρικοπούλου,1995).

Δεδομένου ότι η Τοπική Αυτοδιοίκηση το πρώτο επίπεδο δημοκρατικά εκλεγμένης διοίκησης κατά συνέπεια το πλησιέστερο στον πολίτη και στην τοπική οικονομία επίπεδο, έχει σαφώς να παίξει σημαντικό ρόλο όσον αφορά τη σύσταση συμπράξεων μεταξύ όλων των τοπικών δημοσίων και ιδιωτικών φορέων για την προώθηση της απασχόλησης. Για να συμβεί κάτι τέτοιο όμως χρειάζεται να αξιοποιηθεί αυτός ο ενοποιητικός ρόλος, προκειμένου να αναπτυχθούν ολοκληρωμένες στρατηγικές για την απασχόληση και να καταστούν βιώσιμες οι συνεργασίες για την απασχόληση.

Πολλοί τομείς που αποτελούν πιθανές πηγές νέων θέσεων εργασίας εμπίπτουν στην αρμοδιότητα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και κατά συνέπεια η δράση της είναι δυνατόν να καθορίσει την δομή ενός σημαντικού τμήματος της τοπικής αγοράς εργασίας (Ανδρικοπούλου,1994).

Με την ιδιότητα τους αυτή λοιπόν οι ΟΤΑ μπορούν να συμμετάσχουν στην υλοποίηση της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την απασχόληση εφαρμόζοντας καλύτερα σε τοπικό επίπεδο τις ευρωπαϊκές κατευθυντήριες γραμμές για την απασχόληση.

Η Ευρώπη κατευθύνεται προς μια οικονομία η οποία θα βασίζεται στη γνώση. Για την επίτευξη του στόχου αυτού απαιτούνται νέες τεχνικές και κοινωνικές δεξιότητες,

καθώς και προσβάσεις στις τεχνολογίες της πληροφορίας και της επικοινωνίας. Οι τοπικές αρχές μπορούν να συμβάλουν ώστε να διασφαλιστεί ότι όλοι οι πολίτες και οι τοπικοί φορείς θα διαθέτουν τις απαραίτητες δεξιότητες προκειμένου να αξιοποιήσουν τις νέες ευκαιρίες απασχόλησης. Μπορούν να διευκολύνουν την τοπική πρόσβαση στα νέα εργαλεία και τις υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών.

Το ενδιαφέρον που εκδηλώνουν οι περισσότεροι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης για θέματα που αφορούν την απασχόληση και την κοινωνική συνοχή- στο πλαίσιο και των προοπτικών που ανοίγει η διεύρυνση της Ε.Ε.- είναι καθημερινά μεγαλύτερο(ΓΣΕΕ,1997).

Οι εταίροι εκπρόσωποι της Τοπικής Αυτοδιοίκησης συχνά θεωρούν ότι θα κληθούν να λογοδοτήσουν για τα θέματα αυτά. Άλλωστε δεδομένου ότι η ανεργία έχει καταστεί μείζον πρόβλημα οι πολίτες τείνουν να κρίνουν τους τοπικούς άρχοντες και βάσει των επιτευγμάτων τους στον τομέα της απασχόλησης.

Συμπερασματικά, προκειμένου να αντιμετωπισθούν ή να αρθούν ολοκληρωτικά οι ανισότητες τόσο μεταξύ των περιφερειών, στο πλαίσιο της διευρυμένης Ευρώπης, όσο και μέσα στα πλαίσια και όρια μιας περιφέρειας, ο ρόλος που καλείται να διαδραματίσει η Τοπική Αυτοδιοίκηση είναι ιδιαίτερα κρίσιμος.

Αρχικά θα κληθεί να παράσχει ευκαιρίες απασχόλησης και υψηλής ποιότητας υπηρεσίες στον πληθυσμό, προκειμένου να τον συγκρατήσει στην ύπαιθρο (Richardson, 1989).

Σε αρκετές χώρες της Ε.Ε. πέραν των μέτρων που λαμβάνονται στο πλαίσιο στον εθνικών και περιφερειακών πολιτικών, έχουν αναπτυχθεί πρόσφατα και πολλές άλλες ανεξάρτητες πρωτοβουλίες σε ποικίλους τομείς, όπως στην παροχή βοήθειας σε νέους που αντιμετωπίζουν προβλήματα εύρεσης εργασίας, επαγγελματικός προσανατολισμός και επαγγελματική κατάρτιση, ακόμη άμεση υποστήριξη της δημιουργίας θέσεων εργασίας.

Στο πλαίσιο αυτό εμφανίστηκαν νέες δημοτικές δομές ή δομές που δημιουργήθηκαν με πρωτοβουλία των δημοτικών αρχών (κέντρα υποδοχής), τοπικά προγράμματα ανταλλαγής θέσεων εργασίας, συνοικιακά συμβούλια, επιχειρήσεις ένταξης στην αγορά εργασίας, εναλλασσόμενη κατάρτιση, ενιαία κέντρα επαφής, κ.λ.π.

2.4 Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ-ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η πραγματική σημασία του προβλήματος της απασχόλησης αναγνωρίστηκε για πρώτη φορά στη Λευκή Βίβλο Delors για την ανάπτυξη, την ανταγωνιστικότητα και την απασχόληση, το 1993.

Η καταπολέμηση της ανεργίας αποτέλεσε και αποτελεί βασική προτεραιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η προσπάθεια αυτή εντάσσεται στη γενικότερη κοινωνική πολιτική που εφαρμόζει η Ένωση και η οποία έχει ως στόχο τη «δημιουργία αρμονικών και ισορροπημένων οικονομικών σχέσεων, την αειφόρο παραγωγικότητα με σεβασμό προς το πολιτισμικό και φυσικό περιβάλλον, το υψηλό επίπεδο απασχολησιμότητας και κοινωνικής προστασίας για τους πολίτες, την αύξηση του επιπέδου διαβίωσης και την οικονομική και κοινωνική σύσφιξη και σταθερότητα μεταξύ των σχέσεων των χωρών –μελών» (Άρθρο 2, Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης).

Η προτεραιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα της απασχολησιμότητας βασίζεται στις δυναμικές δομικές αλλαγές που μελλοντικά θα οδηγήσουν στη δημιουργία νέων θέσεων πλήρους απασχόλησης. Το θέμα της πλήρους απασχόλησης αφορά τους εργαζομένους με εξαρτημένη σχέση, δηλαδή τους μισθωτούς και όχι τους αυτοαπασχολούμενους. Πλήρης θεωρείται η απασχόληση στην οποία ο εργαζόμενος απασχολείται κάθε εβδομάδα όσες ώρες προβλέπει το ωράριο που ισχύει στην εκάστοτε εργασία.

Συγκεκριμένα, ο στόχος της πλήρους απασχόλησης θα επιτευχθεί μέσω της ισορροπίας προσφοράς και ζήτησης στην αγορά εργασίας, την ισότητα των επαγγελματικών ευκαιριών και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και της ενσωμάτωσης των εργαζομένων (πρόληψη εργασιακού αποκλεισμού και καταπολέμηση επαγγελματικών διακρίσεων) (Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση, 2004).

Ημιαπασχόληση θεωρείται η απασχόληση στην οποία ο εργαζόμενος απασχολείται λιγότερες ώρες εβδομαδιαίως από τις ώρες που προβλέπει η εργασία του. Η ευρύτερη έννοια της ημιαπασχόλησης περιλαμβάνει τη μερική, την εποχική και την περιστασιακή απασχόληση.

Η μερική απασχόληση διαφέρει σημαντικά από το τυπικό μοντέλο απασχόλησης και ορίζεται ως η σχέση εξαρτημένης εργασίας, όπου ο εργαζόμενος προσφέρει

εργασία μικρότερης διάρκειας από την κανονική και λαμβάνει αντιστοίχως και μικρότερη αμοιβή³.

Η εποχική απασχόληση είναι μια μορφή απασχόλησης, η οποία αναφέρεται σε ορισμένους κλάδους της οικονομίας και για συγκεκριμένες εποχές του χρόνου, και ως περιστασιακή απασχόληση μπορεί να χαρακτηριστεί εκείνη η μορφή απασχόλησης, κατά την οποία το άτομο εργάζεται ευκαιριακά, για να καλύψει τρέχουσες ανάγκες.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναγνωρίζει στο Λευκή Βίβλο τρία επιμέρους είδη ανεργίας: τη συγκυριακή που είναι διαδεδομένως γνωστή και ως κυκλική, τη διαρθρωτική και την τεχνολογική (Λευκή Βίβλος, 1993).

Οι οικονομολόγοι Hughes και Parlamant (1984) υποστηρίζουν ότι οι τύποι ανεργίας που παρατηρούνται υπολογίζονται γύρω στους εβδομήντα, κάνοντας βασική διάκριση μεταξύ της ηθελημένης ή εκούσιας ανεργίας και της αθέλητης ή ακούσιας ανεργίας.

Ο Rees (1973) ορίζει ως **ηθελημένη ανεργία** μία κατάσταση, στην οποία υπάρχει μεν προσφορά δουλειάς προς κάποιον άνεργο, αυτή όμως δεν γίνεται αποδεκτή εν αναμονή μιας καλύτερης μισθολογικά ή κοινωνικά εργασιακής ευκαιρίας. Σύμφωνα με τον Σκουτέλη (1996), η ηθελημένη ανεργία αποτελεί μια γενική και φιλόδοξη θεωρία ερμηνείας της σύγχρονης ανεργίας, η οποία γεννήθηκε από μερικούς νεο-φιλελεύθερους οικονομολόγους με την εγκατάλειψη της υπόθεσης για τέλεια πληροφόρηση στην αγορά εργασίας. Σύμφωνα με την παραπάνω θεωρία, σε μια συγκεκριμένη αγορά εργασίας, εκείνος που αναζητάει εργασία ή μια καλύτερη εργασία δεν διαθέτει παρά μόνο μερική πληροφόρηση για το σύνολο των διαθέσιμων θέσεων εργασίας γι'αυτόν στην δεδομένη στιγμή. Η καλύτερευση της πληροφόρησης αποτελεί ένα μέσον εξεύρεσης πλέον ικανοποιητικής εργασίας. Η αναζήτηση αυτής της πληροφόρησης απαιτεί χρόνο με απόρροια να παρατείνει την περίοδο ανεργίας ή πολλές φορές να οδηγεί και στην ανεργία με απώτερο στόχο του άνεργου ατόμου στην εξεύρεση ευκαιριών πλεονεκτούσης εργασίας.

Ως **ακούσια ανεργία** ορίζεται η αναγκαστική παραμονή εκτός εργασιακής διαδικασίας, εξαιτίας έλλειψης προσφοράς. Συχνές είναι και οι υπόλοιπες μορφές ανεργίας (τριβής, διαρθρωτική, εποχική, ελλιπούς ζήτησης και τεχνολογική).

³ Σουμέλη Ευαγγελία, άρθρο, «Μερική απασχόληση και φύλο», πηγή από διαδίκτυο

Όπως παρατηρεί ο Hughes (1975) «η **ανεργία τριβής** οφείλεται στο χρονικό διάστημα που μεσολαβεί, καθώς ένας εργαζόμενος μετακινείται από μια δουλειά σε μια άλλη». Η μετάβαση αυτή δεν μπορεί να γίνει αυτόματα, αλλά απαιτείται ένα χρονικό διάστημα, το οποίο ποικίλει από άνεργο σε άνεργο και εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως διαθέσιμες θέσεις εργασίας, χρόνος που διαρκεί η αναζήτηση νέας εργασίας κ.λ.π. Τα βασικότερα αίτια για την εμφάνιση της ανεργίας τριβής οφείλονται στην έλλειψη αυτόματης κινητικότητας στην εργασία. Σύμφωνα με τους Sapsford και Tzannatos (1993) η **εποχική ανεργία** οφείλεται στο χαμηλότερο επίπεδο οικονομικής δραστηριότητας, που εμφανίζεται σε ορισμένους κλάδους της οικονομίας σε κάποιες συγκεκριμένες εποχές του χρόνου. Η εποχική ανεργία είναι χαρακτηριστικό ορισμένων επαγγελμάτων π.χ τουριστικών, γεωργικών, και αντιπροσωπεύει ένα μεγάλο αριθμό ανέργων της Ελλάδας.

Ως **κυκλική ανεργία** ή ανεργία ελλειπούς ζήτησης ορίζεται η ακούσια παραμονή εκτός παραγωγής εξαιτίας της μειωμένης ζήτησης προϊόντων και υπηρεσιών και αυτή η μορφή ανεργίας θεωρείται αποτέλεσμα της επιβράδυνσης της ανάπτυξης που επέρχεται στα πλαίσια του λεγόμενου οικονομικού κύκλου και της συνακόλουθης αδυναμίας απορρόφησης της αύξησης του εργατικού δυναμικού (Λευκή Βίβλος, 1993).

Σύμφωνα με την Νικολακοπούλου (1997), η **τεχνολογική ανεργία** είναι αποτέλεσμα της καταστροφής θέσεων εργασίας εξαιτίας της τεχνολογικής προόδου. Η ταχύτητα της τεχνικής προόδου είναι μεγαλύτερη τις τελευταίες δεκαετίες (πλήρης αυτοματοποίηση της παραγωγής κ.λ.π.) με αποτέλεσμα η αδυναμία προσαρμογής των εργαζομένων στις νέες τεχνολογικές μεταβολές να οδηγεί στην αντικατάσταση αυτών από τεχνολογικό εξοπλισμό (Hughes και Perlaman, 1984).

Η **διαρθρωτική ανεργία** αποδίδεται κυρίως στην αναντιστοιχία των απαιτήσεων των εργοδοτών με τις δεξιότητες και τα προσόντα που διαθέτουν οι άνεργοι (Reflin, 1995).

Σύμφωνα με τον Standing (1983) η διαρθρωτική ανεργία αποτελεί απόρροια μιας σειράς αιτιών, όπως η μεταβολή της «κλαδικής διάρθρωσης» της απασχόλησης, δηλαδή η μεταβολή της ζήτησης για προϊόντα και υπηρεσίες, η σταδιακή αύξηση των απαιτήσεων της παραγωγής για εργασιακές δεξιότητες, καθώς και οι γεωγραφικές αναντιστοιχίες μεταξύ κενών θέσεων και ανέργων. Ο Standing

αναφέρει ότι η αύξηση του αριθμού των ανέργων που δεν μπορούν ή δεν θέλουν να εργαστούν, καθώς και οι θεσμικές ακαμψίες (νομοθετικοί περιορισμοί απολύσεων, υψηλό κόστος προσλήψεων κ.α.) αποτελούν βασικούς παράγοντες εμφάνισης της διαρθρωτικής ανεργίας. Τέλος, η Νικολακοπούλου (1997), θεωρεί ότι «η διαρθρωτική ανεργία αποτελεί αποτέλεσμα του κλεισίματος παραγωγικών μονάδων εξαιτίας της έντασης του ανταγωνισμού και της παγκοσμιοποίησης της αγοράς».

Την πιο κρίσιμη καμπή στην εξέλιξη της προσέγγισης στην πολιτική της απασχόλησης που θα έχει ουσιαστική σημασία για τους πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτέλεσε η Συνθήκη του Άμστερνταμ (υπογράφηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Άμστερνταμ τον Ιούνιο του 1997). Σύμφωνα με της συγκεκριμένη συνθήκη, τα κράτη μέλη εξακολουθούν να έχουν την πρωταρχική ευθύνη για την πολιτική απασχόλησης, ωστόσο ανατίθεται σε ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα όπως το Συμβούλιο, η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ένας πολύ ευρύτερος και ισχυρότερος ρόλος, νέες αποστολές και ισχυρά μέσα (Ευρωπαϊκή Ένωση, 1997).

Τα κυριότερα στοιχεία παρέμβασης στον τομέα της απασχόλησης που εισήχθησαν με την συνθήκη του Άμστερνταμ είναι:

- Το υψηλό επίπεδο απασχόλησης είναι βασικός στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εξίσου σημαντικός με τους μακροοικονομικούς στόχους της ανάπτυξης και της σταθερότητας.
- Η απασχόληση είναι πλέον θέμα κοινού ενδιαφέροντος, δηλαδή τα κράτη μέλη δεσμεύτηκαν να συντονίσουν τις πολιτικές απασχόλησης.
- Οι επιπτώσεις στην απασχόληση είναι βασικός παράγοντας για όλες πλέον τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης (άρθρο 127 της συνθήκης ΕΚ).
- Οι πολιτικές κάθε χώρας θα επιβλέπονται μέσω μιας ετήσιας έκθεσης που εκπονείται από κοινού από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και την Επιτροπή. Επίσης η Επιτροπή προτείνει και το Συμβούλιο εγκρίνει κατευθυντήριες γραμμές ή ακόμα και συστάσεις προς τα κράτη μέλη.
- Θεσπίστηκε η Επιτροπή Απασχόλησης καθώς και άλλες μόνιμες θεσμικές δομές οι οποίες επιτρέπουν μόνιμο και ανοιχτό διάλογο για την απασχόληση.

Η συνθήκη του Άμστερνταμ τέθηκε σε ισχύ την 1^η Μαΐου του 1999. Ωστόσο, τα κράτη μέλη συμφώνησαν ομόφωνα να προχωρήσουν στην εφαρμογή της

ευρωπαϊκής στρατηγικής για την απασχόληση πριν την επίσημη επικύρωση της Συνθήκης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 1999).

Η πρώτη σύνοδο κορυφής για θέματα απασχόλησης έγινε τον Νοέμβριο του 1997 στο Λουξεμβούργο. Στη σύνοδο αυτή (21-22 Νοεμβρίου 1997) συμφωνήθηκε ο τρόπος εφαρμογής καθώς επίσης και ο τρόπος επισκόπησης και εξέτασης της απόδοσης των πολιτικών απασχόλησης. Η διαδικασία αυτή είναι γνωστή σαν «διαδικασία του Λουξεμβούργου» και είναι ιδιαίτερα σημαντική για τους εξής λόγους:

1. Θεσπίστηκε μια διαδικασία σύγκλισης στο πεδίο της απασχόλησης με κριτήρια που αναμένεται να εκπληρώσουν όλα τα κράτη μέλη.

2. Ξεκίνησε η εφαρμογή ενός μηχανισμού ετήσιας επίβλεψης και παρακολούθησης των χωρών με βάση τα Εθνικά Σχέδια Δράσης που καταρτίζουν. Το Συμβούλιο διατυπώνει συστάσεις προς τα κράτη μέλη με βάση την εκτίμηση της Επιτροπής για το κατά πόσον τα κράτη μέλη συμμορφώνονται με τους στόχους που τέθηκαν.

3. Εισάγεται για πρώτη φορά στην Ευρωπαϊκή Ένωση μια προσέγγιση διαχείρισης μέσω στόχων. Οι στόχοι πλέον είναι ποσοτικοί και σαφώς προσδιορισμένοι και έτσι η αξιολόγηση της προόδου γίνεται σε συγκεκριμένη βάση και όχι γενικών διακηρύξεων.

4. Πρόκειται για μια ολοκληρωμένη προσέγγιση η οποία προϋποθέτει ταυτόχρονη και συντονισμένη δράση σε πλήθος πεδίων πολιτικής (Ευρωπαϊκή Ένωση, 1999).

Περαιτέρω, υιοθετήθηκαν κάποιοι παράλληλοι στόχοι για την απασχόληση, οι οποίοι επιδιώκονται μέσω των εθνικών σχεδίων δράσης και των κατευθυντήριων γραμμών για την απασχόληση:

- Δημιουργία ευρωπαϊκού προτύπου απασχόλησης βασισμένου στην επίτευξη ποσοστών απασχόλησης ίσων ή υψηλότερων από αυτά των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας.
- Μετατόπιση του κέντρου βάρους από την καταπολέμηση της ανεργίας στην προώθηση ανάπτυξης της απασχόλησης.
- Στροφή σε πολιτικές πρόληψης για τους ανέργους, δηλαδή πολιτικές που αποτρέπουν την υποβάθμιση των δεξιοτήτων των ανέργων.
- Μεταστροφή από τα παθητικά στα ενεργητικά μέτρα, δηλαδή μέτρα που ενθαρρύνουν την ενεργό αναζήτηση εργασίας ή εργαζομένων.

- Προώθηση της συνεργασίας κυβερνήσεων, περιφερειακών και τοπικών παραγόντων, κοινωνικών εταίρων και ιδιωτών. Μια έκφανση αυτής της συνεργασίας είναι τα Τοπικά Σύμφωνα Απασχόλησης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1999).

Στο πλαίσιο των ενεργειών των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την προώθηση της απασχόλησης θεσπίστηκαν τέσσερις βασικοί πυλώνες δράσης. Οι τέσσερις αυτοί τομείς δράσης προτάθηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και υιοθετήθηκαν από τα κράτη μέλη στην κοινή έκθεση για την απασχόληση (European Commission, 1999).

A. Απασχολησιμότητα. Αφορά στον τρόπο με τον οποίο θα καλυφθούν τα χάσματα δεξιοτήτων στην Ευρώπη και θα εξασφαλιστούν οι δυνατότητες στους πολίτες να αναπτύσσουν τις κατάλληλες για την αγορά εργασίας δεξιότητες.

B. Επιχειρηματικότητα. Αφορά στον τρόπο με τον οποίο θα δημιουργηθεί νέα επιχειρηματική αγωγή και επιχειρηματικό πνεύμα στην Ευρώπη. Η ενθάρρυνση της αυτοαπασχόλησης, ο περιορισμός της γραφειοκρατίας και η διευκόλυνση της σύστασης και λειτουργίας επιχείρησης είναι βασικά στοιχεία του συγκεκριμένου άξονα.

Γ. Προσαρμοστικότητα. Αφορά στον τρόπο με τον οποίο θα ενισχυθεί η ευελιξία των αγορών εργασίας και η ικανότητα των εργαζομένων να ανταποκρίνονται στις νέες προκλήσεις που τίθενται στον ραγδαία μεταβαλλόμενο κόσμο μας. Η επένδυση στη δια βίου μάθηση είναι επίσης βασικό στοιχείο αυτού του άξονα.

Δ. Ίσες ευκαιρίες. Αφορά στον τρόπο δημιουργίας συνθηκών ίσης πρόσβασης σε θέσεις εργασίας για άνδρες και γυναίκες και στην ίση μεταχείριση στο περιβάλλον εργασίας. Ο συνδυασμός επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής είναι επίσης στο επίκεντρο του συγκεκριμένου άξονα (European Commission, 1999).

2.5 ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.

Το θέμα ανάπτυξης και προώθησης της απασχόλησης σε μια περιφέρεια δεν αφορά αποκλειστικά την κεντρική πολιτική και διοικητική εξουσία ούτε μπορεί να στηριχθεί μόνο σε «εκ των άνω» αποφάσεις. Ενεργό και αποφασιστικό ρόλο για την πρόοδο και την ανάπτυξη μιας περιφέρειας μπορούν να διαδραματίσουν και οι ίδιοι οι πολίτες μέσα από την ενίσχυση του κοινωνικού και πολιτισμικού κεφαλαίου της συγκεκριμένης περιφέρειας ή περιοχής.

Σύμφωνα με τον κοινωνιολόγο Max Weber, το κοινωνικό κεφάλαιο μπορεί να οριστεί ως ένα δίκτυο προσωπικών σχέσεων όχι απαραίτητα οικονομικής μορφής, του οποίου η λειτουργία επιτρέπει τη μετάδοση πληροφοριών και την ενίσχυση του αισθήματος εμπιστοσύνης, με οικονομικές συνέπειες στην ανάπτυξη, διότι προστατεύει τις συναλλαγές, τόσο από τη μεριά των πιστωτών και των εταιρικών σχέσεων, όσο και ανάμεσα στις εταιρίες και τους πελάτες.

Ο Weber, αν και δεν χρησιμοποίησε τον όρο «Κοινωνικό Κεφάλαιο», «συνέλαβε» την αρχική ιδέα των κοινωνικών δικτύων ως ένα όργανο που επηρεάζει την απαρχή της οικονομικής δραστηριότητας, και επομένως και την οικονομική ανάπτυξη κάποιας περιοχής. Εντούτοις, όπως και άλλοι συνάδερφοί του που χρησιμοποιούν τον όρο αυτό σήμερα, ο Weber στη μελέτη του αξιολόγησε θετικά τις επιδράσεις των δικτύων αυτών στις κοινωνικές σχέσεις και τις οικονομικές δραστηριότητες.

Οι Granoveter (1985) και πιο πρόσφατα ο Coleman (1990) ανέφεραν ότι η επίδραση των κοινωνικών δικτύων στις οικονομικές δραστηριότητες μπορεί να είναι εντελώς διαφορετική. Σε ορισμένες περιπτώσεις η πληροφόρηση και η εμπιστοσύνη που διαχέονται μέσω των προσωπικών σχέσεων πράγματι μειώνουν τον οικονομικό τυχοδιωκτισμό και υποβοηθούν τις οικονομικές συνεργασίες. Τόνισαν επίσης ότι τα δίκτυα μπορούν να αποτελέσουν όργανο μείωσης ή εξαφάνισης του όποιου ανταγωνισμού, και επομένως (με τη χρήση περισσότερο ή λιγότερο νομίμων διαδικασιών) να μειώσουν την αποδοτικότητα μέσω της συνομοσίας μεταξύ μελών του δικτύου. Επιπλέον, τα ιδιαίτερα πυκνά δίκτυα μπορούν να ασκήσουν μεγάλο έλεγχο πάνω στην ατομική συμπεριφορά και να αποτρέψουν την καινοτομία σε ιδιαίτερους οικονομικούς τομείς.

Το γεγονός αυτό αποτελεί ένα κρίσιμο σημείο αναφορικά με τη χρήση της έννοιας του κοινωνικού κεφαλαίου στη μελέτη της τοπικής οικονομικής ανάπτυξης.

Στη προαναφερθείσα μελέτη του Weber, παρουσιάζεται η έντονη σημασία της πολιτιστικής ταυτότητας που μοιράζονται τα μέλη της ομάδας, και τα οποία αποτελούν το κορμό του κοινωνικού δικτύου. Το Προτεσταντικό ήθος – ασχέτως με το επίπεδο πίστης των ατόμων αυτών- καθόρισε ορισμένους βασικούς κανόνες οικονομικών συναλλαγών, ιδιαίτερα αναφορικά με τη δέσμευση στην εργασία και τη διαφάνεια των οικονομικών συναλλαγών, με απόρροια τη μείωση της αδιαφάνειας και της εξαπάτησης των μελών του δικτύου. Εντούτοις, σε άλλα έργα του ο Weber, όπως το “Economy and Society”, (1922), ακολουθείται ένας διαφορετικός συλλογισμός. Στο συγκεκριμένο έργο, αναφέρεται ότι οι θετικές επιδράσεις των κοινωνικών δικτύων δεν βασίζονται αποκλειστικά σε πολιτιστικούς παράγοντες αλλά και σε πολιτικούς. Η εφαρμογή των νόμων θα πρέπει να είναι καλά δομημένη, ενώ οι γραφειοκρατικές δομές του κράτους θα πρέπει να λειτουργούν σύμφωνα με παγκόσμιους κανόνες. Μόνο υπό αυτές τις συνθήκες θα μπορέσουν τα κοινωνικά δίκτυα να επιδράσουν θετικά προς τη κατεύθυνση ενός μοντέρνου καπιταλισμού βασισμένου στις συνθήκες της αγοράς. Αντιθέτως, η έλλειψη αυτών των παραγόντων θα οδηγήσει σε αυτό που ο Weber ονομάζει «πολιτικό καπιταλισμό», δηλαδή τη παραδοσιακή χρήση βίας από το κράτος για την κατάκτηση και διαχείριση των οικονομικών πόρων.

Ο Granovetter, 1985, 1990, υποστήριξε ότι μόνο μέσω μιας λεπτομερούς ιστορικής ανάλυσης θα ήταν εφικτό να διαλευκανθεί ο τρόπος με τον οποίο οι πολιτιστικοί, πολιτικοί και οικονομικοί παράγοντες αλληλεπιδρούν μεταξύ τους για να υποβοηθήσουν ή να εμποδίσουν το κοινωνικό κεφάλαιο και διασαφηνίζουν τις συνέπειες που θα έχει η χρήση του στην τοπική ανάπτυξη.

Σύμφωνα με τον Granovetter, 1990 «το κοινωνικό κεφάλαιο νοείται ως μία ομάδα κοινωνικών σχέσεων, που ένα συγκεκριμένο άτομο (εργάτης ή επιχειρηματίας) ή ένα νομικό πρόσωπο (δημόσιο ή ιδιωτικό) μπορεί να κάνει χρήση ανά πάσα στιγμή». Μέσω της πρόσβασης σε αυτό το κεφάλαιο σχέσεων και πληροφοριακών πηγών τα άτομα είναι σε θέση να αντιλαμβάνονται ευκαιρίες και νέους στόχους που σε άλλη περίπτωση δεν θα ήταν δυνατόν. Σε συλλογικό επίπεδο αν μία συγκεκριμένη περιοχή είναι πλούσια σε κοινωνικό κεφάλαιο εξαρτάται από το βαθμό στον οποίο οι κάτοικοι της περιοχής λαμβάνουν μέρος

σε κοινωνικά δίκτυα, καθώς και από το επίπεδο των σχέσεων που αναπτύσσονται σε αυτά τα κοινωνικά δίκτυα. Ο ορισμός αυτός του Coleman έρχεται σε αντίθεση με τους ορισμούς που απέδωσαν στο κοινωνικό κεφάλαιο οι Putnam (1993) και Fukuyama (1995), οι οποίοι θεωρούν ότι η ανάπτυξη του κοινωνικού κεφαλαίου έχει ως βάση την κοινή κουλτούρα και όχι από τα βαθμύ των κοινωνικών δικτύων.

Το 1990, ο Coleman σημείωσε τον τρόπο με τον οποίο το κοινωνικό κεφάλαιο, αντίθετα με το ανθρώπινο ή το οικονομικό, παρουσιάζει τα στοιχεία ενός συλλογικού αγαθού. Τα πλεονεκτήματα του δεν γίνονται άμεσα αντιληπτά από τα άτομα, αλλά το αγαθό αυτό χρησιμοποιείται από όλους όσους συμμετέχουν στο συγκεκριμένο δίκτυο. Για αυτόν ακριβώς το λόγο τα άτομα δεν έχουν ιδιαίτερα κίνητρα συμμετοχής στην παραγωγή του. Το χαρακτηριστικό αυτό εξηγεί, σύμφωνα με τον Coleman, γιατί «οι περισσότερες μορφές κοινωνικού κεφαλαίου δημιουργούνται ή καταστρέφονται για να γίνουν υποπροϊόντα άλλων δραστηριοτήτων», (1990). Επομένως, η δημιουργία για παράδειγμα θρησκευτικών, πολιτικών ή εθνικών σχέσεων λειτουργεί ως βάση για την ανάπτυξη ενός κοινωνικού κεφαλαίου που χρησιμοποιείται στην οικονομία. Όμως, ο Coleman θεωρεί, ότι αυτό δεν αποκλείει τη πιθανότητα της καθ' εξοχήν και ηθελημένης δημιουργίας κοινωνικού κεφαλαίου για οικονομικές δραστηριότητες. Εντούτοις, από τη σκοπιά της τοπικής ανάπτυξης, το πιο σημαντικό στοιχείο είναι οι συνολικές δεξαμενές κοινωνικού κεφαλαίου μιας τοπικής κοινωνίας. Ο Rotarhuck et al., (1997), πρεσβεύει ότι το ισχυρό κοινωνικό κεφάλαιο δημιουργεί την κατάλληλη υποδομή, η οποία μπορεί να υποβοηθήσει τις επίσημες και ανεπίσημες διαδικασίες λήψης αποφάσεων και να ενδυναμώσει τη συμμετοχή στα κοινά.

Έτσι, ο συνολικός αριθμός των δικτύων που αναπτύσσονται στην κοινωνία αυτή και που εκτείνονται από τις σχέσεις μεταξύ ατόμων (εργατών, εργοδοτών κλπ.) μέχρι αυτές μεταξύ συλλογικών οργάνων (συννομοσπονδίες, σύλλογοι, δημόσιοι φορείς) μπορούν πραγματικά να οδηγήσουν στην ανάπτυξη.

Αυτό το χαρακτηριστικό, το οποίο συνδέεται με την ύπαρξη κοινωνικού κεφαλαίου σε συλλογική βάση επεξηγεί τον λόγο που κάποιες μελέτες, όπως αυτές των Putnam (1993) και Fukuyama (1995), τείνουν να ταυτίζουν το κοινωνικό κεφάλαιο με ένα τύπο συνεργατικής κουλτούρας και να υπογραμμίζουν τη σύνδεσή του με την ιστορία ενός τόπου. Παρόλα αυτά, το

σκεπτικό των μελετών αυτών μπορεί να οδηγήσει σε δύο κρίσιμα σημεία. Αρχικά υπάρχει ο φόβος να οδηγήσουν σε μία πολιτιστική εξήγηση μάλλον ασαφή, η οποία υποβιβάζει τον ρόλο των πολιτικών παραγόντων στη προσπάθεια της να αναλύσει τις απαρχές του φαινομένου (Mutti, 1998, Bagnaso, 1999). Όμως οι επιδράσεις του κοινωνικού κεφαλαίου στη τοπική ανάπτυξη δεν είναι πάντα θετικές. Η υποβίβαση ακριβώς του ρόλου των πολιτικών παραγόντων κάνει περισσότερο δύσκολο τον διαχωρισμό των παραγόντων του κοινωνικού κεφαλαίου που επιδρούν θετικά στην τοπική ανάπτυξη, από εκείνους που μπορούν να οδηγήσουν σε πολιτική εξάρτηση, πατρονάρισμα, διαπλοκή ή ακόμα σε εγκληματικές οικονομίες.

Σύμφωνα με τον Trigilia, 1991, το κοινωνικό κεφάλαιο νοείται ως ένα παροδικό φαινόμενο, με ιστορικές ρίζες, ένα πολιτιστικό στοιχείο μιας περιοχής που αναπαράγεται μέσω διαδικασιών κοινωνικοποίησης, κυρίως στους κόλπους της οικογένειας, του σχολείου και των σωματείων. Επίσης ο Trigilia υποστηρίζει ότι είναι δύσκολο να υπάρξει διαχωρισμός μεταξύ θετικών και αρνητικών επιδράσεων του κοινωνικού κεφαλαίου στην τοπική ανάπτυξη. Η διαφοροποίηση αυτή γίνεται δυνατή εάν το κοινωνικό κεφάλαιο νοηθεί ως ένα δίκτυο κοινωνικών σχέσεων με διαφορετικές οικονομικές επιδράσεις, και όχι απλά ως μία θέληση συνεργασίας που βασίζεται στη κοινή κουλτούρα.

Όπως υποστηρίζει και ο Coleman, το κοινωνικό κεφάλαιο περιλαμβάνει «πόρους που τα άτομα μπορούν να χρησιμοποιήσουν προς το όφελος τους», (1990). Επομένως, σε ορισμένες περιπτώσεις το κοινωνικό κεφάλαιο μπορεί να δημιουργήσει αισθήματα εμπιστοσύνης και πηγές πληροφόρησης που βοηθούν την οικονομική ανάπτυξη- και αυτό συμβαίνει σε περιπτώσεις που η ευελιξία είναι αναγκαία για την οικονομία. Σε άλλα πλαίσια, όμως, η λειτουργία και οι επιδράσεις των δικτύων μπορεί να είναι διαφορετικές ή ακόμα και αντίθετες. Τα δίκτυα είναι ένα εργαλείο με το οποίο οι πληροφορίες και η εμπιστοσύνη ρέουν μεταξύ των ατόμων που εμπλέκονται σε αυτά, αυξάνοντας τη δύναμή τους συγκριτικά με τα άτομα εκτός των δικτύων αυτών. Εντούτοις, η έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου είναι χρήσιμη μέσω της δυναμικής που διαθέτει. Μία αρχικά ευνοϊκή πολιτιστική ταυτότητα μπορεί να καταστραφεί- ή ακόμα και να μετατραπεί σε άλλες μορφές κοινωνικού κεφαλαίου που δρουν ενάντια στην ανάπτυξη, εάν βέβαια υπάρχουν οι κατάλληλες για αυτό πολιτικές συνθήκες. Από την άλλη μεριά-αναφορικά με τη δυναμική του κοινωνικού κεφαλαίου- ακόμα και

περιοχές που δεν διαθέτουν εξελιγμένη πολιτιστική ταυτότητα που συμβάλλει στην ανάπτυξη, τα τυχοδιωκτικά δίκτυα, τα οποία στην περίπτωση αυτή είναι κλειστά και λιγότερο εκτεταμένα (π.χ. η οικογένεια, συγγένεια ή τα τοπικά δίκτυα) μπορούν να μετασχηματιστούν μέσω της πολιτικής δράσης σε μορφές κοινωνικού κεφαλαίου με θετικά τελικά αποτελέσματα για τη τοπική ανάπτυξη. Επιπροσθέτως, μπορούν να δημιουργηθούν νέες δομές δικτύων για παράδειγμα μεταξύ των τοπικών παραγόντων, οι οποίοι με τη σειρά τους ισχυροποιούν τη δόμηση σχέσεων μεταξύ των ατόμων (εργάτες, εργοδότες κλπ).

Πέραν όμως από την συμβολή του κοινωνικού κεφαλαίου στην τοπική ανάπτυξη ο Trigilia, 2001 εστιάζει και στη σημασία που δίνει το κοινωνικό κεφάλαιο στη χωρική διάσταση της ανάπτυξης. Ορισμένες φορές η παγκοσμιοποίηση τείνει να μειώνει τα πλεονεκτήματα των τοπικών δικτύων, με αποτέλεσμα οι επιχειρήσεις, κυρίως οι πολυεθνικές αλλά και οι μικρότερες να μπορούν πιο εύκολα να αναζητήσουν ευνοϊκότερες επενδυτικές ευκαιρίες σε άλλες χώρες ή μέσω του συνδυασμού παραγωγικών διαδικασιών από τοπικούς οργανισμούς και εταίρους διαφορετικών περιοχών. Η βελτίωση των επικοινωνιακών μέσων και της τεχνολογίας της πληροφορίας βοηθάει αυτή τη διαδικασία η οποία μεταβάλλει με γρήγορους ρυθμούς τα τοπικά πλεονεκτήματα μίας συγκεκριμένης περιοχής. Εντούτοις, τα εμπειρικά ευρήματα συνάδουν στο ότι το αποτέλεσμα δεν είναι απλά μία τάση αποκέντρωσης της παραγωγικής διαδικασίας, αλλά ένας έντονος ανταγωνισμός μεταξύ των περιοχών στις οποίες το κοινωνικό κεφάλαιο έχει κρίσιμο ρόλο. Η αύξηση της παραγωγής και η εισροή ξένων επενδυτών τείνει να συγκεντρωθεί σε περιοχές με δυνατή εξωτερική οικονομία και μεγάλη εξειδίκευση. Οι παράγοντες αυτοί μπορούν από τη μία να δημιουργήσουν επιμέρους προβλήματα για τις περιοχές εκείνες που δεν θα καταφέρουν να προσαρμοστούν στη νέα κατάσταση, συνδέονται όμως και με τη βελτίωση της θέσης των κοινοτήτων εκείνων που θα χρησιμοποιήσουν σωστά το κοινωνικό τους κεφάλαιο, έστω και αν αρχικά υπολείπονται των άλλων σε ανθρώπινα και οικονομικά μέσα.

Επομένως, αποδεικνύεται ότι η παγκοσμιοποίηση έχει διάφορες επιδράσεις στην τοπική ανάπτυξη. Σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να παρουσιαστούν προβλήματα λόγω του αυξημένου κόστους αλλά και διότι ίσως υπάρχει αδυναμία στο να ακολουθήσουν κάποιοι τους νεωτερισμούς. Σε άλλες περιπτώσεις μπορεί να υποβοηθήσει τομείς που χρησιμοποιούν το κοινωνικό κεφάλαιο για να

προσελκύσουν ξένους επενδυτές ή για να εκμεταλλευτούν τις ευκαιρίες για εμπόριο με άλλες περιοχές. Γενικότερα όμως το κοινωνικό κεφάλαιο αυξάνει- σε σχέση με το παρελθόν- τη πιθανότητα των τοπικών παραγόντων να επηρεάσουν την ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας. Αυτή η διαδικασία δεν εξαρτάται αποκλειστικά από τα κίνητρα και τα πλεονεκτήματα που προσφέρονται στους ξένους επενδυτές, αλλά από την ικανότητα χειρισμού του κοινωνικού κεφαλαίου προς όφελος της γνώσης και της εξειδίκευσης, στοιχεία που διασφαλίζουν μία αναπτυξιακά σταθερή πορεία στο μέλλον. Συμπεραίνοντας, μπορούμε να πούμε ότι, όσο περισσότερο χρησιμοποιείται το κοινωνικό κεφάλαιο για να αναπτυχθούν οι δεξαμενές γνώσης σε τοπικό επίπεδο, τόσο λιγότερο οι εκάστοτε τοπικές κοινωνίες εξαρτώνται από τις ξένες επενδύσεις που λαμβάνουν χώρα στη περιοχή τους.

Ο Hirschman (1971), υποστήριξε ότι η έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου είναι συνδεδεμένη με την έννοια των δικτύων και των σχέσεων που αναπτύσσονται και πιθανώς με τη χρήση πολιτικών μέσων. Υπό το πρίσμα αυτό, ο Hirschman τονίζει ότι σε υποβαθμισμένες περιοχές υπάρχει μεγαλύτερη δυνατότητα για δημιουργία κοινωνικών δικτύων που βασίζονται στην οικογένεια, τη συγγένεια, στη τοπική κοινωνία ή σε άλλους παραδοσιακούς θεσμούς. Τα δίκτυα αυτά, ακόμα και όταν χαρακτηρίζονται από στενούς δεσμούς, μπορούν να προσεγγιστούν και να κατευθυνθούν προς τη δημιουργία κοινωνικού κεφαλαίου για την τοπική ανάπτυξη, μέσω πολιτικής δράσης. Με τον τρόπο αυτό μπορεί να αξιοποιηθεί ο ολόενα και αυξανόμενος ρόλος του κοινωνικού κεφαλαίου στην υπάρχουσα οργάνωση της οικονομίας.

Έτσι σύμφωνα με τον Hirschman το είδος των δράσεων που μπορούν να σχεδιαστούν προς την κατεύθυνση αυτή, χαρακτηρίζεται από δύο διαφορετικά αλλά αλληλεξαρτούμενα χαρακτηριστικά. Το πρώτο σχετίζεται με την πολιτική, το δεύτερο με τις πολιτικές. Η πολιτική περιλαμβάνει τους μηχανισμούς που οδηγούν στην συγκατάθεση και σύμπραξη, καθώς και την εκλογή της πολιτικής και διοικητικής elite. Υπό το πρίσμα αυτό ο βαθμός αυτονομίας της πολιτικής από τα οικονομικά και κοινωνικά συμφέροντα, της ικανότητας δηλαδή να διαχειριστεί συλλογικά προβλήματα, είναι σημαντικός. Ακόμα και ένα βήμα προς αυτή τη κατεύθυνση μπορεί να δημιουργήσει σοβαρές επιδράσεις στη τοπική ανάπτυξη, διότι ορθώνει εμπόδια στην ακατάλληλη χρήση των δημόσιων πόρων από τοπικά

δίκτυα που περιλαμβάνουν πολιτικούς διοικητικούς και επιχειρηματικούς παράγοντες.

Ο Evans (1995), πρώτος αναγνώρισε ότι ο ρόλος των διοικητικών δομών είναι το επίκεντρο του δεύτερου χαρακτηριστικού, των πολιτικών. Οι πολιτικές μπορούν να υψώσουν εμπόδια στην τυχοδιωκτική χρήση των δικτύων, και με αυτόν τον τρόπο να συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη. Οι στοχευμένες πολιτικές μπορούν να προωθήσουν περισσότερο ενεργητικά τη χρήση των κοινωνικών δικτύων για σκοπούς τοπικής ανάπτυξης.

Σύμφωνα με τον Sabel (1988), η ορθή χρήση του κοινωνικού κεφαλαίου επιτρέπει στις περισσότερο αποτελεσματικές πολιτικές να ωθήσουν το κοινωνικό κεφάλαιο προς την χρήση εξειδικευμένης γνώσης, να παράσχουν καλύτερης ποιότητας συλλογικά αγαθά και υπηρεσίες και να εκμεταλλευτούν τις «κρυφές» παραγωγικές πηγές μιας συγκεκριμένης περιοχής. Με άλλα λόγια, το κοινωνικό κεφάλαιο μπορεί να αποτελέσει μια στρατηγική πηγή που θα ενισχύσει την ανταγωνιστικότητα μιας συγκεκριμένης περιοχής και επομένως την θετική ενσωμάτωση στοιχείων της παγκόσμιας αγοράς.

Ο Streek (1992,1999), υποστήριξε ότι υπάρχει έντονη η ανάγκη για τη λήψη υποστηρικτικών οικονομικών και λειτουργικών μέτρων, ολοκληρωμένων δηλαδή προτάσεων τοπικής ανάπτυξης που θα βασίζονται στη δημιουργία συνεργαζόμενων δικτύων μεταξύ των ατόμων και των συλλογικών οργάνων. Η προσέγγιση ξένων επενδύσεων μέσω οικονομικών κινήτρων πρέπει να συνδεθεί ιδιαίτερα προσεκτικά προκειμένου να αναπτυχθούν οι τοπικές δυνατότητες ανάπτυξης. Εντούτοις, τονίζει ότι, δεν είναι εύκολο να ακολουθηθούν οι νέες αυτές πολιτικές, δεδομένου ότι θα πρέπει να υπάρξει μια σειρά από προϋποθέσεις, οι οποίες είναι ιδιαίτερα αναγκαίες για την επιτυχή εφαρμογή των πολιτικών αυτών.

Αρχικά, η έναρξη της συνεργασίας μεταξύ των τοπικών παραγόντων προϋποθέτει συναίνεση και αφοσίωση των μη-τοπικών παραγόντων, αναφορικά με τη χρήση των διαθέσιμων οικονομικών και λειτουργικών πόρων. Η ανάγκη αυτή δεν προκύπτει αποκλειστικά από την απλή αφομοίωση μιας γεωγραφικής περιοχής στη σφαίρα της ευρύτερης οικονομικής δραστηριότητας, αντίθετα, αυτό το «άνοιγμα» της αγοράς μπορεί να οδηγήσει σε οικονομική προσαρμογή βασισμένη στην λανθασμένη χρήση των κοινωνικών δικτύων προς αύξηση του εισοδήματος, με αποτέλεσμα την πολιτική διαφθορά και την παραοικονομία. Επομένως, η άρση

των θεσμικών εμποδίων που επηρεάζουν την παραγωγή συλλογικών αγαθών και την οικονομία δεν αποτελεί πρόβλημα που πρέπει να αντιμετωπίσει αποκλειστικά η αγορά.

Παρόλα αυτά, είναι επίσης σημαντικό το γεγονός ότι η οικονομική και λειτουργική ενίσχυση που παρέχεται για την βελτίωση της τοπικής συνεργασίας, δεν υποστηρίζει τη δημιουργία συλλογικών οργάνων που έχουν ως συμφέρον την εκμετάλλευση της εξωτερικής αυτής βοήθειας. Επομένως, η δεύτερη προϋπόθεση αφορά την δυνατότητα των μη- τοπικών θεσμών (περιφερειακών, εθνικών ή Ευρωπαϊκών) να υποστηρίξουν τους τοπικούς παράγοντες στην προσπάθεια δημιουργία των προγραμμάτων αυτών αλλά και να ενισχύσουν την ικανότητα αξιολόγησης και επιλογής προγραμμάτων που έχουν οι συγκεκριμένοι φορείς. Δηλαδή, θα πρέπει να αναπτυχθεί ένας θετικός ανταγωνισμός μεταξύ των τοπικών κοινωνιών, ο οποίος όμως πρέπει να στηριχθεί από την άμεση και πραγματοποιήσιμη λήψη οικονομικών και λειτουργικών μέτρων. Η στήριξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας είναι ιδιαίτερα σημαντική διότι βοηθάει τους τοπικούς παράγοντες να εργαστούν προς την κατεύθυνση βατών και αποτελεσματικών προγραμμάτων.

Ο Trigilia (2001), υποστήριξε ότι η ολοένα αυξανόμενη σημασία του κοινωνικού κεφαλαίου στην τοπική ανάπτυξη δεν σημαίνει την υποβάθμιση του ρόλου του κράτους, ούτε και στη δημιουργία τοπικιστικών ιδεών. Η νέα αυτή προοπτική οδηγεί προς τον αναπροσδιορισμό του ρόλου του κράτους στην ανάπτυξη υποβαθμισμένων οικονομικά περιοχών. Οι δημόσιοι φορείς που δρουν σε ένα μη τοπικό επίπεδο θα πρέπει να βοηθήσουν «εκ των άνω» την «εκ των κάτω» κινητοποίηση των τοπικών φορέων, θα πρέπει να τους βοηθήσουν στη δημιουργία και χρήση του κοινωνικού κεφαλαίου ως όργανο που θα οδηγήσει στην απόκτηση εξειδικευμένης γνώσης, υποδομών, υπηρεσιών και μηχανισμών συνεργασίας μεταξύ επιχειρήσεων, αυξάνοντας με τον τρόπο αυτό την ανταγωνιστικότητα. Για να λειτουργήσει μία στρατηγική αυτού του τύπου χρειάζεται η άμεση ενεργοποίηση των τοπικών παραγόντων, όπως επίσης είναι απαραίτητη και η αυτονομία της πολιτικής δράσης, δηλαδή η δυνατότητα της πολιτικής να αντισταθεί σε συγκεκριμένα τοπικά και να ενεργήσει υπέρ συλλογικών συμφερόντων.

Αυτή η «εσωτερικευμένη αυτονομία», όπως την ονομάζει ο Evans (1995), που λειτουργεί ταυτόχρονα και σε τοπικό επίπεδο, μπορεί να συνεισφέρει με καινοτόμους τρόπους στην τοπική ανάπτυξη.

2.6 Η ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ ΩΣ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΣ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.

Η ποιότητα ζωής είναι αμφίσημος και πολυδιάστατος όρος, που έχει γίνει αντικείμενο έρευνας και θεωρητικής διαμάχης, εξαιτίας του πολυσήμαντου χαρακτήρα του. Οι θεωρητικές αντινομίες δεν θα είχαν τόσο μεγάλη σημασία, εάν δεν είχαν επιπτώσεις στο σχεδιασμό της κοινωνικής πολιτικής και προγραμμάτων τοπικής ανάπτυξης και εάν δεν επηρέαζαν σε μέγιστο βαθμό το βίο των πολιτών. Οι ορισμοί που μέχρι στιγμής δόθηκαν εμπεριέχουν μια ποικιλία παραγόντων, των οποίων οι αλληλοσυσχετίσεις δημιουργούν ένα δύσκολα μετρήσιμο σύνολο. Θα υποστήριζε κάποιος ότι τα κριτήρια της ποιότητας ζωής κατανέμονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες: τα υποκειμενικά και τα κοινωνικά. Στην πρώτη εντάσσονται οι ενδοατομικές και διατομικές διαφορές και αποκλίσεις, οι προσωπικές νοηματοδοτήσεις της περιρρέουσας κοινωνικής και φυσικής ατμόσφαιρας, οι προσδοκίες και τα ατομικά σχέδια ζωής των ανθρώπων, η αυτοαντίληψη και αυτοεκτίμηση των κατοίκων μιας περιοχής, οι γενετικές προδιαθέσεις και γενικότερα η δυναμική των επιμέρους προσωπικοτήτων.

Στα κοινωνικά, πρωτεύουσα σημασία έχουν η ιστορική συγκυρία, ο πολιτικός και κοινωνικός βίος, οι οικονομικές εξελίξεις, οι προοπτικές ανάπτυξης μιας περιοχής, οι κοινωνικές διαστάσεις του φυσικού περιβάλλοντος, τα συλλογικά και ατομικά δικαιώματα και υποχρεώσεις, η εθνική ταυτότητα, η υγειονομική κατάσταση και οι δυνατότητες βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης.

Η αλληλεπίδραση των υποκειμενικών και κοινωνικών παραγόντων σχηματίζει ένα χαοτικό άθροισμα, δύσκολα ελέγξιμο και τροποποιήσιμο, που ακυρώνει κάθε πολιτική βούληση για ανάπτυξη, εάν δεν προηγηθεί ενδελεχής έρευνα και απομόνωση του ελλειμματικού κεφαλαίου μιας περιοχής. Παρά το ρευστό εννοιολογικό υπόβαθρο, την αδυναμία ανθρώπινης παρέμβασης και την υποκειμενικότητα πολλών επιπέδων της ποιότητας ζωής, η επιστημονική τεκμηρίωση και ανάδειξη των κρίσιμων όρων βελτίωσης των συνθηκών ζωής μπορεί να αποδειχθεί αναγκαίο εργαλείο χάραξης πολιτικών.

Η δεύτερη παράμετρος που πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη κατά τη μελέτη της ποιότητας ζωής και του σχεδιασμού παρεμβάσεων βελτίωσής της, είναι η διάρκεια που θα αποσοβήσει την αποσπασματικότητα των προσπαθειών και το βραχυπρόθεσμο των μέτρων. Είναι γεγονός ότι η ποιότητα ζωής οφείλει να έχει μια σταθερότητα στην επιδίωξή της και μια διαρκή αυξητική τάση, που θα διασφαλίζει τη μακροβιότητα των αναπτυξιακών προοπτικών. Ενδεχομένως, σ' αυτό το σημείο να έχουν αποτύχει πολλά παρόμοια προγράμματα του παρελθόντος. Η βελτίωση της ποιότητας ζωής πρέπει να εκπορεύεται από τη ζωτικότητα του ανθρώπινου κεφαλαίου ενός τόπου και όχι να είναι απόρροια κρατικών πολιτικών και επιδοτήσεων. Κάθε κάτοικος φροντίζοντας να εξασφαλίσει τα προσωπικά εχέγγυα της ποιότητας της ζωής του, δέον να καταβάλλει προσπάθειες, ώστε οι συνέπειες των πράξεων και των φιλοδοξιών του να εξαργυρώνονται σε τοπική αναβάθμιση. Για να γίνει όμως αυτό, θα πρέπει οι τοπικές αρχές να δημιουργούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις, οι οποίες όχι μόνο θα εντοπίζουν και θα αναδεικνύουν το ατομικό δυναμικό, αλλά θα δρουν πολλαπλασιαστικά στην αξιοποίησή τους. Σε ορισμένες περιοχές της γης τα άτομα είναι εγκλωβισμένα από τις τοπικές συνθήκες, από συνήθειες και τρόπους διαβίωσης, χωρίς ουσιαστικά καμιά δυνατότητα βελτίωσης της ζωής τους. Η βελτίωση, όμως, αυτή της ποιότητας ζωής των κατοίκων μιας συγκεκριμένης κοινότητας δύναται να οδηγήσει σε αύξηση των ανισοτήτων μεταξύ των πληθυσμών. Το πρόβλημα αυτό έχει απασχολήσει αρκετούς κοινωνικούς επιστήμονες, μεταξύ των οποίων και τον Stackhouse (2001), ο οποίος αναφέρει χαρακτηριστικά ότι το φαινόμενο της φτώχειας πλήττει μεν τεράστιο αριθμό χωρών ανά την υφήλιο, είναι όμως λιγότερο έντονο στα μέρη, όπου τα άτομα έχουν μεγαλύτερο έλεγχο στη ζωή τους. Προσπάθειες από άλλους φορείς και κρατικές πρωτοβουλίες μπορούν ίσως να ενισχύσουν την προσπάθεια αυτή, δεν είναι όμως επαρκείς, για να μονιμοποιήσουν τη βελτίωση της ποιότητας ζωής σε χώρες του τρίτου κόσμου ή σε άλλα κράτη.

Αναφέρθηκε παραπάνω ο όρος ανθρώπινο κεφάλαιο. Οι δυσκολίες που συνδέονται με την ερμηνεία του, αφορούν κυρίως την υποκειμενικότητα των νοηματοδοτήσεων αναφορικά με την αντίληψη της ποιότητας ζωής. Είναι αλήθεια ότι κάθε άνθρωπος είναι η συνισταμένη των εμπειριών του, των επιδιώξεών του και της εικόνας που έχει δημιουργήσει για τη θέση του μέσα στην κοινωνία και

στον κόσμο. Υπ' αυτήν την έννοια η ποιότητα ζωής συσχετίζεται με τη δημιουργία προσωπικής ταυτότητας. Για να επιτευχθεί αυτή η ταύτιση, πρέπει η κοινωνική δομή να δρα αντισταθμιστικά και εξισορροπητικά. Αυτό σημαίνει ότι η ποιότητα ζωής πρέπει να υποσκελίζει τις γενετικές και κοινωνικές ανισότητες, παρέχοντας μορφωτικά περιβάλλοντα που ευνοούν τη διοχέτευση των προσωπικών δυνατοτήτων. Επιπλέον, ο πολίτης πρέπει να εκμεταλλεύεται το υπάρχον κοινωνικό κεφάλαιο του τόπου, ώστε οι δεξιότητές του να έχουν αντικείμενο αναφοράς. Η ενοποίηση των ατομικών και κοινωνικών στοχοθετήσεων βελτιώνει την ποιότητα ζωής και δίνει τελολογική χροιά στις επιδιώξεις.

Στην παρούσα έρευνα ως ποιότητα ζωής ορίζεται: ο συγκερασμός των κοινωνικών και προσωπικών συνιστωσών που είναι υπεύθυνος για τη μέγιστη δυνατή αξιοποίηση των δυνατοτήτων εξέλιξης των ανθρώπων. Συναφείς έννοιες είναι η πρόοδος, η ευημερία σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο. Ούτε οι πολίτες ούτε η κοινωνική πραγματικότητα θεωρούνται στατικά μορφώματα, αλλά αντιμετωπίζονται περισσότερο ως γίνεσθαι. Σύμφωνα με τον Cutter (1985), η ποιότητα ζωής ορίζεται ως «η ευτυχία ή η ικανοποίηση που αισθάνεται ένα άτομο για τη ζωή ή το περιβάλλον του, συμπεριλαμβανομένων των επιθυμιών, αναγκών και των προτιμήσεων, αλλά και όλων των υπολοίπων υλικών ή πνευματικών προτιμήσεων. Όταν υπάρχει αλληλεπίδραση της ατομικής ποιότητας ζωής και της τοπικής κοινωνίας, ο όρος επεκτείνεται, για να συμπεριλάβει περιβαλλοντολογικούς παράγοντες, όπως το κλίμα, την τοπική οικονομία και τις διαφορετικές εκφάνσεις του πολιτισμού».

Παρά την αοριστία που συνεπάγεται μια τέτοια προσέγγιση πρέπει να τονιστεί ότι η έμφαση δίνεται στην τοπικότητα, δηλαδή στην προσεκτική αξιολόγηση των ιστορικών, κοινωνικών, περιβαλλοντικών συνθηκών μιας περιοχής σε συνδυασμό με την ψυχосύνθεση, τις αξίες και προτεραιότητες των κατοίκων της.

Η ποιότητα ζωής, σύμφωνα με τους ερευνητές, δεν είναι απλώς μια οικονομική διάσταση: τη συμπεριλαμβάνει, αλλά δεν αναλύεται σ' αυτήν. Ποιότητα ζωής ανεξάρτητη από πολιτισμική αναβάπτιση δεν μπορεί να νοηθεί. Ο πολιτισμός είναι η ανώτερη εκδήλωση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων και αντανάκλαση του επιπέδου της ζωής τους.

Σύμφωνα με τον Townshed (2001), η αστικοποίηση συνδέεται άμεσα με την ποιότητα ζωής και την ψυχική υγεία, όπως άλλωστε έχει υποστηρίξει και ο Park (1925). Χαρακτηριστικά του αστικού χώρου, όπως για παράδειγμα η πυκνότητα του πληθυσμού, έχουν συσχετισθεί με αυξημένα ποσοστά ψυχολογικών διαταραχών, όπως η κατάθλιψη, αλλά και με το αυξημένο αίσθημα μοναξιάς και απομόνωσης.

Παθογένεια στις συνθήκες διαβίωσης συνεπάγεται καταβράθρωση του πολιτισμικού κεφαλαίου.

Τέλος, η βελτίωση της ποιότητας ζωής δεν μπορεί να αποτελεί μια ανεδαφική επιδίωξη, αλλά μια ρεαλιστική και συστηματική ευόδωση του μόχθου των κατοίκων.

3. ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.

Σκοπός της παρούσας εμπειρικής έρευνας είναι μια προσπάθεια καταγραφής και ανάλυσης του τύπου απασχόλησης των κατοίκων της Κοζάνης, των παραγόντων που σχετίζονται με την εργασία και την ανεργία και των αναπτυξιακών προοπτικών υπό το πρίσμα της τοπικής ανάπτυξης.

4. ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.

H1: Υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση στις συχνότητες απαντήσεων του συνόλου του δείγματος των κατοίκων της Κοζάνης ανάλογα με το μορφωτικό τους επίπεδο, τη γνώση ξένης γλώσσας, την γνώση χειρισμού ηλεκτρονικού υπολογιστή και την περαιτέρω επιμόρφωση σε τομείς, που θα τους βοηθήσουν στην επαγγελματική τους αποκατάσταση.

H2: Υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση στις συχνότητες απαντήσεων του συνόλου των εργαζόμενων κατοίκων της Κοζάνης αναφορικά με το φύλο.

H3: Υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση στις συχνότητες απαντήσεων του συνόλου των εργαζόμενων κατοίκων της Κοζάνης, αναφορικά με τις ηλικιακές κατηγορίες, το μορφωτικό επίπεδο και την οικογενειακή κατάσταση.

H4: Υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση στις συχνότητες απαντήσεων του συνόλου των εργαζόμενων κατοίκων της Κοζάνης, αναφορικά με τη συχνότητα αλλαγής αντικειμένου εργασίας σε σχέση με το φύλο.

H5: Υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση στις συχνότητες απαντήσεων των πλήρως απασχολούμενων, των ημιαπασχολούμενων και των ανέργων κατοίκων της Κοζάνης, αναφορικά με την κατάσταση απασχόλησής τους σε σχέση με το φύλο, τις ηλικιακές κατηγορίες, το μορφωτικό τους επίπεδο και την οικογενειακή τους κατάσταση.

H6: Υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση στις συχνότητες απαντήσεων των πλήρως απασχολούμενων, των ημιαπασχολούμενων και των ανέργων κατοίκων της Κοζάνης, αναφορικά με τη συμμετοχή τους σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης.

H7: Υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση στις συχνότητες απαντήσεων των πλήρως απασχολούμενων, των ημιαπασχολούμενων και των ανέργων κατοίκων της Κοζάνης, αναφορικά με τη συχνότητα αλλαγής του εργασιακού τους αντικειμένου.

H8: Υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση στις συχνότητες απαντήσεων των πλήρως απασχολούμενων, των ημιαπασχολούμενων και των ανέργων κατοίκων της Κοζάνης, αναφορικά με τη μορφή απασχόλησής τους σε σχέση με το φύλο.

H9: Υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση στις συχνότητες απαντήσεων των πλήρως απασχολούμενων, κατοίκων της Κοζάνης, ανάλογα με το φύλο.

H10: Υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση στις συχνότητες στις συχνότητες απαντήσεων των *πλήρως απασχολούμενων*, κατοίκων της Κοζάνης, αναφορικά τον τομέα στον οποίο υπάγεται το επάγγελμά τους ανάλογα με το φύλο.

H11: Υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση στις συχνότητες στις συχνότητες απαντήσεων των *πλήρως απασχολούμενων*, κατοίκων της Κοζάνης, αναφορικά με το αν πολυαπασχολούνται ανάλογα με το φύλο.

H12: Υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση στις συχνότητες στις συχνότητες απαντήσεων των *πλήρως απασχολούμενων*, κατοίκων της Κοζάνης, αναφορικά με τον τρόπο εύρεσης της εργασίας τους ανάλογα με το φύλο.

H13: Υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση στις συχνότητες στις συχνότητες απαντήσεων των *πλήρως απασχολούμενων*, κατοίκων της Κοζάνης, αναφορικά με το συνολικό μηνιαίο τους εισόδημα.

H14: Υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση στις συχνότητες στις συχνότητες απαντήσεων των *πλήρως απασχολούμενων*, κατοίκων της Κοζάνης, αναφορικά με τη συμμετοχή και τη δράση τους σε κάποιο συνδικαλιστικό όργανο.

H15: Υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση στις συχνότητες απαντήσεων των *ημιαπασχολούμενων* κατοίκων της Κοζάνης αναφορικά με τη μορφή ημιαπασχόλησής τους.

H16: Υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση στις συχνότητες απαντήσεων των *ημιαπασχολούμενων* κατοίκων της Κοζάνης αναφορικά με τους λόγους για τους οποίους ημιαπασχολούνται.

H17: Υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση στις συχνότητες απαντήσεων των *ημιαπασχολούμενων* κατοίκων της Κοζάνης αναφορικά με την πρόθεσή τους για περισσότερες ώρες εργασίας.

H18: Υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση στις συχνότητες απαντήσεων των *ημιαπασχολούμενων* κατοίκων της Κοζάνης αναφορικά με τις ενέργειες που πραγματοποίησαν κατά το διάστημα του τελευταίου τριμήνου για την εύρεση εργασίας με πλήρες ωράριο.

H19: Υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση στις συχνότητες απαντήσεων των *ανέργων* κατοίκων της Κοζάνης αναφορικά με το φύλο και το μορφωτικό τους επίπεδο.

H20: Υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση στις συχνότητες απαντήσεων των *ανέργων* κατοίκων της Κοζάνης αναφορικά με τους λόγους που δεν απασχολούνται αυτό το διάστημα ανάλογα με το φύλο.

H21: Υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση στις συχνότητες απαντήσεων των *ανέργων* κατοίκων της Κοζάνης αναφορικά με τους φορείς που τους στηρίζουν οικονομικά ανάλογα με το φύλο.

H22: Υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση στις συχνότητες απαντήσεων των *ανέργων* κατοίκων της Κοζάνης αναφορικά με την είσπραξη του επιδόματος ανεργίας.

H23: Υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση στις συχνότητες απαντήσεων των *ανέργων* κατοίκων της Κοζάνης αναφορικά με το βαθμό ικανοποίησης από την είσπραξη του επιδόματος ανεργίας.

H24: Υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση στις συχνότητες απαντήσεων των *ανέργων* κατοίκων της Κοζάνης αναφορικά με τις ενέργειές τους με σκοπό την εξεύρεση εργασίας.

H25: Υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση στις συχνότητες απαντήσεων του συνόλου του δείγματος των κατοίκων της Κοζάνης αναφορικά με την ικανοποίησή τους από τις ευκαιρίες που τους δίνει ο τόπος τους στον τομέα του πολιτισμού.

H26: Υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση στις συχνότητες απαντήσεων του συνόλου του δείγματος των κατοίκων της Κοζάνης αναφορικά με την ικανοποίησή τους από τις ευκαιρίες που τους δίνει ο τόπος τους στον τομέα της εκπαίδευσης.

H27: Υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση στις συχνότητες απαντήσεων του συνόλου του δείγματος των κατοίκων της Κοζάνης αναφορικά με την ικανοποίησή τους από τις ευκαιρίες που τους δίνει ο τόπος τους στον τομέα των κοινωνικών δικτύων.

H28: Υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση στις συχνότητες απαντήσεων του συνόλου του δείγματος των κατοίκων της Κοζάνης αναφορικά με την ικανοποίησή τους από τις ευκαιρίες που τους δίνει ο τόπος τους στον τομέα της τεχνολογίας.

5. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

5.1 Μεθοδολογία Έρευνας.

5.2 Δείγμα-Δειγματοληψία.

Η συγκεκριμένη έρευνα διεξήχθη κατά το χρονικό διάστημα Ιούλιος – Οκτώβριος του 2005. Το δείγμα που συλλέχθηκε ήταν 302 άτομα. Τα άτομα που έλαβαν μέρος στην έρευνα προέρχονταν από την Κοζάνη. Η μέθοδος δειγματοληψίας που εφαρμόστηκε ήταν η δειγματοληψία κατά στρώματα. Πιο συγκεκριμένα, χωρίσαμε τον πληθυσμό σε περιοχές και στη συνέχεια επιλέξαμε ένα τυχαίο δείγμα από κάθε περιοχή. Στη συνέχεια ακολούθησε ο χωρισμός των περιοχών που ήδη επιλέχθηκαν, σε οικοδομικά τετράγωνα και εν συνεχεία η διαγώνια επιλογή σπιτιών. Πρέπει να σημειωθεί ότι σε κάθε οικοδομικό τετράγωνο επιλέχθηκε ίσος αριθμός ατόμων.

5.3 Διαδικασία Δειγματοληψίας.

Η ακόλουθη διαδικασία ακολουθήθηκε για να διαπιστωθεί ποιες περιοχές της πόλης της Κοζάνης και ποια οικοδομικά τετράγωνα θα συμπεριλαμβάνονταν στο δείγμα της έρευνας. Σε πρώτη φάση χρησιμοποιήθηκε ο χάρτης της πόλης, ο οποίος χορηγήθηκε από το τμήμα της Πολεοδομίας Κοζάνης. Ο συγκεκριμένος χάρτης περιλαμβάνει 15 περιοχές της Κοζάνης. Οι περιοχές αυτές είναι οι ακόλουθες:

1. Άγιος Αθανάσιος
2. Πλατάνια
3. Πανόραμα
4. Παλιός Συνοικισμός
5. Αλώνια
6. Άγιος Δημήτριος
7. Ηπειρώτικα
8. Νοσοκομείο
9. Λαγγάνι Λάκος
10. Διοικητήριο
11. Σκούρκα
12. Κεραμαριό
13. Γιτιά

14. Αριστοτέλους

15. Μπουτανάσκα

Το δεύτερο στάδιο της δειγματοληψίας περιελάμβανε την επιλογή πέντε περιοχών (διαμερισμάτων) της πόλης της Κοζάνης. Πρέπει να σημειωθεί ότι για την επιλογή των περιοχών που θα αποτελούσαν και το δείγμα της έρευνας ακολουθήθηκε η στρωματοποιημένη δειγματοληψία, δηλαδή η επιλογή των εν λόγω περιοχών έγινε με βάση την ομοιογένεια του πληθυσμού όσον αφορά το κοινωνικο-οικονομικό προφίλ των κατοίκων ώστε να διερευνηθούν οι απόψεις, οι γνώμες και οι στάσεις των κατοίκων από όλα τα κοινωνικά στρώματα. Η επιλογή της συγκεκριμένης μορφής δειγματοληψίας (στρωματοποιημένη) έγινε για το λόγο ότι για το δεδομένο κόστος αυξάνει την πληροφορία στο δείγμα με επακόλουθο την αύξηση της ακρίβειας των αποτελεσμάτων. Και αυτό συμβαίνει γιατί τα δεδομένα σε κάθε στρώμα είναι περισσότερο ομοιογενή από ό,τι σε ολόκληρο τον πληθυσμό, με αποτέλεσμα να υπάρχει μικρότερη διασπορά σε σύγκριση με ένα απλό τυχαίο δείγμα με τελικό όφελος την αύξηση της ακρίβειας των αποτελεσμάτων.

Συμπερασματικά, στόχος όλης της παραπάνω διαδικασίας ήταν η αποκόμιση μιας γενικής εικόνας και καταγραφής των απόψεων των κατοίκων της Κοζάνης (από ποικίλα κοινωνικά στρώματα), σχετικά με τους παράγοντες που σχετίζονται με την εργασία και την ανεργία καθώς και με τις αναπτυξιακές προοπτικές της πόλης όπου διαμένουν. Οι περιοχές, οι οποίες προέκυψαν από το δείγμα είναι οι ακόλουθες:

- 1) Άγιος Αθανάσιος
- 2) Νοσοκομείο
- 3) Αριστοτέλους
- 4) Πανόραμα
- 5) Πλατάνια

Πιο συγκεκριμένα, το δείγμα της συγκεκριμένης έρευνας ανήλθε σε 302 άτομα. Συγκεκριμένα από τα 302 άτομα του δείγματος το 51,3 % ήταν άνδρες και το 48,7% γυναίκες. Η ηλικιακή κατάτμηση του δείγματος ήταν η ακόλουθη: 18 άτομα ήταν ηλικίας 15-20 ετών (6%), 54 άτομα μεταξύ 21-25 ετών (17,9%), 57 άτομα ανήκαν στην ηλικιακή ομάδα 26-30 ετών (18,9%), 39 άτομα ήταν 31-35

ετών (12,9%), 31 άτομα ήταν 36-40 ετών (10,3%), 46 άτομα ήταν 41-45 ετών (15,2%), 25 άτομα ήταν 46-50 ετών (8,3%), 32 άτομα ήταν 51-55 ετών (10,6%).

Η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων κατέδειξε ότι από το σύνολο του δείγματος οι 155 ήταν άγαμοι (51,3%), οι 35 ήταν έγγαμοι χωρίς παιδιά (11,6%), οι 107 ήταν έγγαμοι με παιδιά (35,4%), καθώς και ένα ποσοστό της τάξεως του 5% δήλωσε άλλη κατάσταση (διαζευγμένοι, κατάσταση χηρείας).

5.4 Εργαλείο Μέτρησης.

Προκειμένου να διερευνηθούν οι μεταβλητές που αφορούν τη μορφή της απασχόλησης των κατοίκων της Κοζάνης, το όργανο μέτρησης που χρησιμοποιήθηκε ήταν το ερωτηματολόγιο.

Οι ανεξάρτητες μεταβλητές την έρευνας είναι το φύλο, η ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο και η οικογενειακή κατάσταση.

Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα σχεδιάστηκε από το Εργαστήριο Κοινωνικής Πολιτισμικής και Ψηφιακής Τεκμηρίωσης του Πανεπιστημίου Αιγαίου για τη διεξαγωγή αντίστοιχης έρευνας στο Βόρειο Αιγαίο, με βασικό στόχο την καταγραφή των παραγόντων που σχετίζονται με την απασχόληση των κατοίκων του Βορείου Αιγαίου και τις μορφές που αυτή λαμβάνει.

Για τις ανάγκες της συγκεκριμένης έρευνας οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου προσαρμόστηκαν στα δεδομένα της Κοζάνης και εστίασαν στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του υπό μελέτη θέματος.

Γενικός σκοπός του ερωτηματολογίου ήταν: α) η καταγραφή της κατάστασης απασχόλησης, β) τα αίτια ή οι τρόποι που τους οδήγησαν στη συγκεκριμένη κατάσταση, γ) τις προγενέστερες ή μεταγενέστερες εργασιακές καταστάσεις των συμμετεχόντων και δ) τη διερεύνηση εκείνων των παραγόντων που έχουν σχέση με την ικανοποίηση ή όχι των κατοίκων της Κοζάνης από την διαμονή τους στην συγκεκριμένη πόλη.

Είναι απαραίτητο να τονιστεί ότι όλες οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου δεν απευθύνονταν σε όλα τα άτομα. Πιο συγκεκριμένα, τα μέρη του ερωτηματολογίου που απαντώνταν από όλους του ερωτώμενους ήταν το Α μέρος, όπου αναφέρονταν ερωτήσεις σχετικά με τα δημογραφικά στοιχεία των ερωτώμενων, το Β μέρος, το οποίο περιλάμβανε κάποιες γενικές ερωτήσεις όσον

αφορά το θέμα της απασχόλησης και τέλος το ΣΤ μέρος που περιλάμβανε ερωτήσεις με στόχο τη διερεύνηση του βαθμού ικανοποίησης των ερωτώμενων αναφορικά με τη διαμονή τους στην Κοζάνη. Όσον αφορά τα υπόλοιπα τμήματα του ερωτηματολογίου απαντώνταν από τους ερωτώμενους ανάλογα με τη μορφή απασχόλησής τους π.χ. το Γ μέρος του ερωτηματολογίου το απαντούσαν μόνο οι πλήρως απασχολούμενοι, το Δ μέρος απευθυνόταν στους ημιαπασχολούμενους και το Ε μέρος στους ανέργους.

Όπως προαναφέρθηκε, η πρώτη θεματική ενότητα περιλάμβανε δημογραφικές ερωτήσεις σχετικά με το φύλο, την ηλικία, την οικογενειακή κατάσταση και το μορφωτικό επίπεδο των ερωτώμενων⁴(Παράρτημα Ι, σελ.113-114).

Η δεύτερη θεματική ενότητα περιλάμβανε ερωτήσεις σχετικά με την μορφή απασχόλησης των ερωτώμενων, τη συχνότητα αλλαγής αντικειμένου εργασίας μετά τη λήξη των σπουδών τους, αν και πόσο χρονικό διάστημα υπήρξαν άνεργοι μετά το τέλος των σπουδών τους, καθώς και τομείς που θεωρούν ότι χρειάζονται περαιτέρω κατάρτιση/επιμόρφωση με σκοπό να εργαστούν με επιτυχία στο μέλλον⁵(Παράρτημα Ι, σελ.115-116).

Η Τρίτη⁶(Παράρτημα Ι, σελ.117-118), τέταρτη⁷ (Παράρτημα Ι, σελ.119-120) και πέμπτη⁸ (Παράρτημα Ι, σελ.121-123), θεματική ενότητα περιέγραφε τη μορφή απασχόλησης κάθε ερωτώμενου, ο οποίος καλούνταν να συμπληρώσει το ανάλογο τμήμα του ερωτηματολογίου, σχετικά με τη μορφή της απασχόλησής του (πλήρης απασχόληση, ημιαπασχόληση, ανεργία).

Όσον αφορά στο μέρος του ερωτηματολογίου, το οποίο απαντούσαν μόνο οι πλήρως εργαζόμενοι οι ερωτήσεις είχαν σχέση με το αν το επάγγελμά τους υπάγεται στον δημόσιο ή ιδιωτικό τομέα ποια ήταν η εργασιακή τους κατάσταση πριν βρουν τη συγκεκριμένη εργασία, κατά πόσο τους βοήθησαν τα κοινωνικά τους δίκτυα για την εξεύρεση της συγκεκριμένης εργασίας τους, αν πολυαπασχολούνται, ποιο είναι το συνολικό μηνιαίο τους εισόδημα, που προέρχεται αποκλειστικά από την εργασία τους καθώς και αν είναι μέλη κάποιου συνδικαλιστικού οργάνου.

⁴ Παράρτημα Ι, ερωτήσεις από 1 έως 7

⁵ Παράρτημα Ι, ερωτήσεις από 8 έως 13

⁶ Παράρτημα Ι, ερωτήσεις από 14 έως 19

⁷ Παράρτημα Ι, ερωτήσεις από 20 έως 23

⁸ Παράρτημα Ι, ερωτήσεις από 24 έως 31

Το δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου, στο οποίο συμμετείχαν μόνο οι ημιαπασχολούμενοι περιλαμβάνονταν ερωτήσεις σχετικές με την περιγραφή της εργασίας των ημιαπασχολούμενων (εποχική, μερική κ.λ.π.), τους λόγους της ημιαπασχόλησής τους, την πρόθεσή τους να εργάζονται περισσότερες ώρες καθώς και τις ενέργειες που έχουν κάνει κατά το τελευταίο τριμηνιαίο διάστημα με σκοπό την εξεύρεση εργασίας με πλήρες ωράριο.

Αναφορικά με τις ερωτήσεις που απευθύνονταν στον άνεργο πληθυσμό, οι ερωτήσεις διερευνούσαν τους λόγους που δεν απασχολούνται το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, τα αίτια που τους οδήγησαν στην ανεργία, το χρονικό διάστημα που ψάχνουν για εργασία, ποιος τους στηρίζει οικονομικά, αν εισπράττουν το επίδομα ανεργίας, αν είναι ικανοποιημένοι από το ποσό του επιδόματος καθώς και τι είδους ενέργειες έχουν κάνει για την επίτευξη αυτού του στόχου.

Στο τελικό μέρος του ερωτηματολογίου⁹(Παράρτημα I,σελ.124). περιλαμβάνονταν ερωτήσεις που απευθύνονταν σε όλους τους ερωτώμενους και διερευνούσαν κατά πόσο είναι ικανοποιημένοι από τις δυνατότητες ψυχαγωγίας και συμμετοχής του σε πολιτισμικά δρώμενα στην πόλη της Κοζάνης, από τις εκπαιδευτικές δυνατότητες και τις ευκαιρίες μόρφωσης και κατάρτισης που τους παρέχει, επίσης διερευνούνται οι σχέσεις τους με τους συντοπίτες τους και γενικότερα κατά πόσο αισθάνονται ότι βιώνουν αυξημένα επίπεδα ποιότητας ζωής στην Κοζάνη.

6. ΣΤΑΔΙΑ ΈΡΕΥΝΑΣ.

ΟΝΟΜΑ ΦΑΣΗΣ						
ΜΗΝΑΣ	1	2	3	4	5	6
1. Ανασκόπηση διεθνούς και ελληνικής βιβλιογραφίας.	X	X				
2. Διαμόρφωση ερωτηματολογίου.		X				
3. Χορήγηση ερωτηματολογίων.		X	X			
4. Στατιστική Ανάλυση ποσοτικών δεδομένων.				X		
5. Συγγραφή επιστημονικής μελέτης.					X	X

⁹ Παράρτημα I, ερώτηση 32

7. ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ ΚΑΙ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ.

Η στατιστική ανάλυση των δεδομένων έγινε με τη χρήση του στατιστικού πακέτου SPSS 13.

Τα στατιστικά τεστ που χρησιμοποιήθηκαν ήταν οι πίνακες πολλαπλής εισόδου, και η κατανομή χ^2 που καταγράφει τις στατιστικώς σημαντικές διαφορές μεταξύ συχνοτήτων απαντήσεων και τις συσχετίσεις κατηγορικών μεταβλητών. Επίσης η σχέση των κατηγορικών μεταβλητών διερευνήθηκε με τα στατιστικά test Phi και Crammer's, τα οποία είναι απαραίτητα να γίνονται, όταν ο πίνακας διπλής εισόδου έχει τουλάχιστο ένα κελί με συχνότητα μικρότερη του 5 ή όταν το 25% των κελιών ενός πίνακα πολλαπλής εισόδου έχει συχνότητα μικρότερη του 5. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τους Dowling & Clark (1998), ο έλεγχος χ^2 χρησιμοποιείται για να εξετάσουμε εάν υπάρχει σημαντική στατιστική διαφορά μεταξύ ορισμένων ομάδων ή αν οι διαφορές οφείλονται σε τυχαίους παράγοντες. Συγκεκριμένα, στον έλεγχο χ^2 λαμβάνουμε υπόψη μας την τιμή Pearson chi – square η οποία όσο μεγαλύτερη είναι τόσο μεγαλύτερη είναι η διαφορά μεταξύ των πραγματικών και προβλεπόμενων τιμών. Επίσης, λαμβάνεται υπόψη ο βαθμός ελευθερίας (degree of freedom ή df) και τέλος η τιμή του επιπέδου σημαντικότητας . Ως κριτήρια αποδοχής θεωρούνται τα 0,05 και 0,01.

8. ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ.

Τα ερωτηματολόγια ήταν ανώνυμα και χορηγήθηκαν εφόσον συναινούσε ο κάθε ερωτώμενος. Στην περίπτωση που ο ερωτώμενος δεν επιθυμούσε να απαντήσει το ερωτηματολόγιο τότε γινόταν αντικατάσταση με την επιλογή ενός άλλου ατόμου με τα ίδια όμως χαρακτηριστικά (π.χ. ηλικία, μορφωτικό επίπεδο κ.λ.π.). Επίσης διασφαλίστηκε η ανωνυμία των φορέων, στους οποίους εργάζονταν ή απασχολούνταν οι ερωτώμενοι.

9. ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ.

9.1 ΣΥΝΟΛΟ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ.

9.1.1 Δημογραφικά χαρακτηριστικά των εργαζομένων του δείγματος.

Από τη στατιστική ανάλυση των δεδομένων της έρευνας προκύπτει ότι δεν παρουσιάζονται ιδιαίτερες διαφυλικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των ποσοστών εργαζομένων. Πιο συγκεκριμένα, το 53,5% των εργαζομένων στο δήμο της Κοζάνης αποτελείται από άνδρες, ενώ περίπου στα ίδια επίπεδα κυμαίνεται και το ποσοστό των εργαζόμενων γυναικών 46,5% (Πίνακας Α1).

Πίνακας Α1: Ποσοστιαία κατανομή των εργαζομένων της Κοζάνης σε σχέση με το φύλο.

Φύλο	Ποσοστό (%)
Άντρας	53,5
Γυναίκα	46,5
Σύνολο	100
$\chi^2 = 1,113$ και $p = 0,291 > 0,05$	

Στον πίνακα Α2 παρατηρούμε, ότι η κατανομή των εργαζομένων του δείγματος της έρευνας στις ομάδες ηλικιών είναι ανισομερής ($\text{sig.} = 0,000$). Το υψηλότερο ποσοστό (18,3%) παρουσιάζεται στην ηλικιακή ομάδα 41-45 ετών και το χαμηλότερο στην ηλικιακή ομάδα 15-20, που περιορίζεται στο 3% του συνόλου των εργαζομένων. Οι εργαζόμενοι άνω των 40 ετών αποτελούν σχεδόν το 42 %, ποσοστό που βοηθάει στην ερμηνεία της κατάστασης της αγοράς εργασίας της Κοζάνης, καθώς και στην αιτιολόγηση των υψηλότερων ποσοστών ανεργίας στις μικρές ηλικιακές κατηγορίες.

Πίνακας Α2: Ποσοστιαία κατανομή των εργαζομένων της Κοζάνης σε σχέση με την ηλικία.

Ηλικία	Ποσοστό (%)
15-20	3
21-25	12,6
26-30	17,8
31-35	13,9
36-40	10,9
41-45	18,3
46-50	10
51-55	13,5
Σύνολο	100,0
$\chi^2 = 29,965$ και $p = 0,000$	

Όσον αφορά την οικογενειακή κατάσταση των εργαζομένων, από τον πίνακα Α3 διαφαίνεται, ότι το 45,3 % του συνόλου είναι άγαμοι, ενώ στα ίδια επίπεδα παρουσιάζεται και το ποσοστό των έγγαμων με παιδιά, 40%. Ένα μικρότερο ποσοστό (13%) είναι έγγαμοι χωρίς παιδιά. Το ποσοστό των ατόμων που δήλωσαν ότι βρίσκονται σε άλλη κατάσταση (χωρισμένα ή σε κατάσταση χηρείας) είναι μικρότερο από 2%, ποσοστό που δύναται να θεωρηθεί ιδιαίτερα χαμηλό για τα Ελληνικά και Ευρωπαϊκά δεδομένα.

Πίνακας Α3: Ποσοστιαία κατανομή των εργαζομένων της Κοζάνης σε σχέση με την οικογενειακή κατάσταση.

Οικογενειακή Κατάσταση	Ποσοστό (%)
Άγαμος	45,3
Έγγαμος/η χωρίς παιδιά	13
Έγγαμος/η με παιδιά	40
Άλλο	1,7
Σύνολο	100,0
$\chi^2 = 121,235$ και $p = 0,000$	

Το μορφωτικό επίπεδο του συνόλου των εργαζόμενων είναι αρκετά ικανοποιητικό: Το 36,1% των ερωτώμενων είναι απόφοιτοι ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Παρόλα αυτά όμως οι εργαζόμενοι, που έχουν αποφοιτήσει από την Γενική Εκπαίδευση, χωρίς καμία περαιτέρω εξειδίκευση (Γυμνάσιο- Λύκειο) αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό (39,6%) των εργαζομένων. Αρκετά χαμηλότερο παρατηρείται το ποσοστό των εργαζομένων που είναι απόφοιτοι Ινστιτούτων Επαγγελματικής Κατάρτισης (19,6%), ενώ ιδιαίτερα χαμηλά είναι τα ποσοστά των αποφοίτων της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (4,8%) (Πίνακας Α4).

Πίνακας Α4: Ποσοστιαία κατανομή των εργαζομένων της Κοζάνης σε σχέση με το μορφωτικό επίπεδο.

Μορφωτικό Επίπεδο	Ποσοστό (%)
Πρωτοβάθμια εκπαίδευση (Δημοτικό)	4,8
Δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Γυμνάσιο/Λύκειο)	39,6
Μεταλυκειακές Σπουδές	19,6
Ανώτατη εκπαίδευση	36,1
Σύνολο	100,0
$\chi^2 = 71,148$ και $p = 0,000$	

Από το σύνολο των εργαζομένων γυναικών του δείγματος, το 26,2% δεν έχει κανενός είδους ασφάλιση (δημόσια ή ιδιωτική), ενώ ανάλογο είναι και το ποσοστό των ανασφάλιστων ανδρών (22,8%).

Πίνακας Α5: Ασφάλιση σε σχέση με το φύλο (στο σύνολο των εργαζομένων) της Κοζάνης.

	Φύλο	
	Άντρας (%)	Γυναίκα (%)
Ναι	77,2	73,8
Όχι	22,8	26,2
Σύνολο	100	100
$\chi^2 = 0,360$ και $p = 0,549 > 0,05$		

9.2 ΜΟΡΦΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΚΟΖΑΝΗΣ.

Όπως προέκυψε, τα επαγγελματικά προσόντα των κατοίκων της Κοζάνης βρίσκονται σε αρκετά υψηλό επίπεδο, αφού τόσο η τυπική εκπαίδευση που έχουν λάβει, όσο και τα υπόλοιπα επαγγελματικά προσόντα τους είναι σε θέση να τους εξασφαλίσουν μία ανταγωνιστική θέση στην αγορά εργασίας. Παρόλα αυτά όμως σύμφωνα και με τον πίνακα Β1 παρατηρείται ότι ενώ ένα αρκετά υψηλό ποσοστό της τάξεως του 61,3% των εργαζομένων έχει σχέση εργασίας πλήρους απασχόλησης, που αφορά θέσεις είτε του ιδιωτικού είτε του δημόσιου τομέα, από την άλλη πλευρά εξαιρετικά υψηλό-σε σύγκριση με το σύνολο της χώρας-παρουσιάζεται και το ποσοστό των ανέργων το οποίο αγγίζει το 23,8%, γεγονός που σχετίζεται με την εγκατάσταση των οικονομικών μεταναστών (κυρίως Αλβανικού πληθυσμού). Τέλος, από το σύνολο των ερωτώμενων το 14,9% δήλωσε ότι ημιαπασχολείται κυρίως στον ιδιωτικό τομέα.

Πίνακας Β1: Ποσοστιαία κατανομή μορφών απασχόλησης στην Κοζάνη.

Μορφή Απασχόλησης	Ποσοστό (%)
Πλήρως Απασχολούμενοι	61,3
Ημιαπασχολούμενοι	14,9
Άνεργοι	23,8
Σύνολο	100,0

Η έρευνα δεν κατέγραψε στατιστικώς σημαντικές διαφυλικές διαφοροποιήσεις όσον αφορά την πλήρη, τη μερική απασχόληση και την ανεργία. Η διαφορά μεταξύ των πλήρως απασχολούμενων ανδρών και γυναικών ανέρχεται περίπου στις 8 ποσοστιαίες μονάδες. Η ποσοστιαία διαφυλική διαφορά μεταξύ των ημιαπασχολούμενων είναι σχεδόν αμελητέα και ανέρχεται μόλις στις 2 ποσοστιαίες μονάδες ενώ αντίθετα αρκετά μεγαλύτερη σημειώνεται η διαφορά μεταξύ των ανέργων ανδρών και γυναικών. Πιο συγκεκριμένα, οι άνεργες γυναίκες αποτελούν το 55,6% του συνόλου των ανέργων, σε αντίθεση με τους άνδρες που είναι το 44,4% του αντίστοιχου ποσοστού (Πίνακας Β2). Επομένως δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση στις συχνότητες απαντήσεων των πλήρως απασχολούμενων, των ημιαπασχολούμενων και των ανέργων κατοίκων της Κοζάνης, αναφορικά με την κατάσταση απασχόλησής τους σε σχέση με το φύλο ($p=0,384>0,005$).

Πίνακας Β2: Κατάσταση απασχόλησης σε σχέση με το φύλο στην Κοζάνη.

	Πλήρως απασχολούμενοι(%)	Ημιαπασχολούμενοι(%)	Άνεργοι(%)
Άνδρας	54,1	51,1	44,4
Γυναίκα	45,9	48,9	55,6
Σύνολο	100	100	100
$\chi^2 = 1,917$ και $p = 0,384$			

Όπως φαίνεται στους πίνακες Β3, Γ1 και Γ2, υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση στις συχνότητες απαντήσεων των πλήρως απασχολούμενων, των ημιαπασχολούμενων και των ανέργων κατοίκων της Κοζάνης, αναφορικά με την κατάσταση απασχόλησής τους σε σχέση με τις ηλικιακές κατηγορίες, το μορφωτικό τους επίπεδο και την οικογενειακή τους κατάσταση, ($p=0,000$). Άρα επαληθεύεται η συγκεκριμένη πειραματική υπόθεση.

Πιο συγκεκριμένα, το ποσοστό των πλήρως απασχολούμενων στην ηλικιακή ομάδα 15-20 ετών εμφανίζεται ιδιαίτερος χαμηλό στην Κοζάνη αφού η συμμετοχή της ηλικιακής ομάδας αυτής στην εκπαιδευτική διαδικασία αλλά και οι στρατιωτικές υποχρεώσεις των αντρών μειώνουν τα ποσοστά απασχόλησης. Από τους ημιαπασχολούμενους, ένα σημαντικό κομμάτι ανήκει στην ηλικιακή ομάδα 21-30 ετών, η οποία ταυτόχρονα εμφανίζει και τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας (Πίνακας Β3). Το γεγονός αυτό ίσως είναι ένδειξη της αδυναμίας των νεοεισερχόμενων στην αγορά εργασίας να βρουν μία θέση πλήρους απασχόλησης και της αναγκαστικής τους ενασχόλησης σε εργασίες με μειωμένο ωράριο.

Η ανεργία των νέων καταγράφεται ιδιαίτερος υψηλή στην Κοζάνη. Τα άτομα μεταξύ 15-30 ετών παρουσιάζουν το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας, τόσο στο σύνολο της χώρας όσο και στο δήμο της Κοζάνης, ενώ η απασχολησιμότητα των ατόμων 31-45 ετών παρουσιάζετε ιδιαίτερα αυξημένη. Και τα ποσοστά όμως της ημιαπασχόλησης είναι αυξημένα μεταξύ των νεαρών ηλικιακών ομάδων, ιδιαίτερος μεταξύ των νέων 21-30 ετών. Το ερώτημα που προκύπτει είναι κατά πόσο η ημιαπασχόληση στην ηλικιακή ομάδα αυτή αντικατοπτρίζει επιλογή ή αναγκαία λύση στο πρόβλημα της ανεργίας που αντιμετωπίζουν οι νέοι, αφού –

σύμφωνα με στοιχεία της Εθνικής Συνομοσπονδίας Ελληνικού Εμπορίου για τον 2002- ο ένας στους δύο εργαζόμενους με μερική απασχόληση δεν την έχει

επιλέξει ο ίδιος αλλά «αρκείται» σε αυτήν λόγω της δυσκολίας να απασχοληθεί σε θέση πλήρους εργασίας.

Πίνακας Β3: Κατάσταση Απασχόλησης σε σχέση με την ηλικία.

	Πλήρως Απασχολού- μενοι (%)	Ημιαπασχολο ύμενοι (%)	Άνεργοι(%)
15-20	1,1	11,1	15,3
21-25	9,2	26,7	34,7
26-30	14,6	31,1	22,2
31-35	13,5	15,6	9,7
36-40	10,8	11,1	8,3
41-45	21,6	4,4	5,6
46-50	12,4	-	2,8
51-55	16,8	-	1,4
Σύνολο	100	100	100
$\chi^2 = 88,253$ και $p = 0,000$			

Το σύνολο των εργαζομένων δείχνει μια σημαντική επαγγελματική κινητικότητα μέχρι να φθάσει στην τωρινή του κατάσταση απασχόλησης (Πίνακας Β4). Το 21,1% των εργαζομένων ανδρών έχει αλλάξει περισσότερες από τρεις φορές εργασία πριν από τη σημερινή του εργασία, ενώ 1-3 φορές έχει αλλάξει το 44,7%. Ελαφρώς χαμηλότερα είναι τα ανάλογα ποσοστά στις γυναίκες: το 17,8% των γυναικών έχει αλλάξει περισσότερες από τρεις φορές εργασία πριν τη σημερινή του θέση, ενώ το 42,1% έχει αλλάξει εργασιακό αντικείμενο από 1-3 φορές. Από τον πίνακα Β4 καταδεικνύεται ότι δεν επαληθεύεται η πειραματική υπόθεση ότι δηλαδή υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση στις συχνότητες απαντήσεων του συνόλου των εργαζόμενων κατοίκων της Κοζάνης, αναφορικά με τη συχνότητα αλλαγής αντικειμένου εργασίας σε σχέση με το φύλο, αφού $p=0,097 > 0,005$.

Πίνακας Β4: Συχνότητα αλλαγής αντικειμένου εργασίας σε σχέση με το φύλο (στο σύνολο των εργαζομένων).

	Φύλο	
	Άντρας (%)	Γυναίκα (%)
Καμία φορά	28,5	37,4
1-3 φορές	44,7	42,1
3-5 φορές	21,1	17,8
Πάνω από 5 φορές	5,7	0,9
Δεν απαντώ	-	1,9
Σύνολο	100	100
$\chi^2 = 7,847$ και $p = 0,097 > 0,05$		

9.3 ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΠΟΥ ΠΑΡΑΤΗΡΟΥΝΤΑΙ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΑΝΑΛΟΓΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.

Στον πίνακα Γ1 παρατηρούμε, ότι το μεγαλύτερο μέρος των απασχολούμενων, που είναι έγγαμοι με παιδιά, είναι πλήρως απασχολούμενοι. Αντίθετα, το μεγαλύτερο μέρος των ημιαπασχολούμενων (68,9%) είναι άγαμοι. Παρατηρούμε, επίσης, ότι ένα ιδιαίτερα υψηλό μεγάλο ποσοστό των ανέργων (70,8%) ανήκει στην κατηγορία των άγαμων καθώς επίσης και ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό της τάξης του 20,8% ανήκει στην κατηγορία των έγγαμων με παιδιά, κάτι που μας οδηγεί στην υπόθεση, ότι σε ένα μεγάλο μέρος αυτής της κατηγορίας του εργατικού δυναμικού παρουσιάζονται σημαντικά κοινωνικά προβλήματα, τόσο σε ατομικό όσο και σε οικογενειακό επίπεδο.

Πίνακας Γ1: Μορφή απασχόλησης σε σχέση με την οικογενειακή κατάσταση.

	Μορφή Απασχόλησης		
	Πλήρως Απασχολούμενοι (%)	Ημιαπασχολούμενοι (%)	Άνεργοι (%)
Άγαμος	39,5	68,9	70,8
Έγγαμος/η χωρίς παιδιά	14,1	8,9	6,9
Έγγαμος/η με παιδιά	44,3	22,2	20,8
Χωρισμένος/η	2,2	-	1,4
Σύνολο	100	100	100
$\chi^2 = 27,450$ και $p = 0,000$			

Το μορφωτικό επίπεδο δεν φαίνεται να επηρεάζει έντονα την κατάσταση απασχόλησης (Πίνακας Γ2). Σε όλες τις κατηγορίες του μορφωτικού επιπέδου παρατηρούμε παρόμοια μεγέθη συμμετοχής στις διάφορες κατηγορίες απασχόλησης. Η απόκτηση ανώτερων και ανώτατων σπουδών δεν φαίνεται να επηρεάζει άμεσα την εξασφάλιση μιας θέσης πλήρους απασχόλησης, όπως και το αντίθετο, το χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης δεν φαίνεται να οδηγεί στην ημιαπασχόληση ή στην ανεργία.

Πίνακας Γ2: Μορφή απασχόλησης σε σχέση με το εκπαιδευτικό επίπεδο.

	Μορφή Απασχόλησης		
	Πλήρως Απασχολούμενοι (%)	Ημιαπασχολούμενοι (%)	Άνεργοι (%)
Πρωτοβάθμια εκπαίδευση (Δημοτικό)	2,7	13,3	6,9
Δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Γυμνάσιο/Λύκειο)	44,3	20	34,7
Μεταλυκειακές σπουδές	19,5	20	30,6
Ανώτατη εκπαίδευση (Α.Ε.Ι.-Τ.Ε.Ι.)	33,5	46,7	27,8
Σύνολο	100	100	100
$\chi^2 = 20,051$ και $p = 0,003$			

Οι άνεργοι και οι ημιαπασχολούμενοι παρουσιάζουν σχεδόν τα ίδια ποσοστά συμμετοχής σε προγράμματα κατάρτισης με τους εργαζόμενους πλήρους απασχόλησης. Πιο συγκεκριμένα, τα ποσοστά συμμετοχής σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης παρουσιάζονται ιδιαίτερα χαμηλά σε όλες τις μορφές απασχόλησης καθώς και στους ανέργους. Μια πιθανή ερμηνεία για το συγκεκριμένο αποτέλεσμα είναι ότι η αποτελεσματικότητα τέτοιου είδους πρωτοβουλιών βασίζεται κατά κύριο λόγο στην προσεκτική καταγραφή των εκπαιδευτικών και εργασιακών αναγκών τόσο της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας όσο και του εκάστοτε νομού, όπως επίσης και στον κατάλληλο σχεδιασμό και υλοποίηση τους από τους αρμόδιους φορείς. Επιπλέον, για την επιτυχία των προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης απαιτείται να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στα επικοινωνιακά μέσα τα οποία χρησιμοποιούνται για την ενημέρωση των ενδιαφερόμενων πολιτών.

Πίνακας Γ3 : Ποσοστιαία κατανομή των μορφών απασχόλησης σε σχέση με την συμμετοχή σε προγράμματα κατάρτισης.

	Μορφή Απασχόλησης		
	Πλήρως Απασχολούμενοι (%)	Ημιαπασχολούμενοι (%)	Άνεργοι (%)
Συμμετείχαν σε προγράμματα κατάρτισης	30,8	22,2	23,6
Δεν συμμετείχαν σε προγράμματα κατάρτισης	69,2	77,8	76,4
Σύνολο	100	100	100
$\chi^2 = 2,162$ και $p = 0,339$			

Οι πλήρως απασχολούμενοι έχουν αλλάξει μετά την αρχική τους εκπαίδευση, σε ποσοστό 21,6%, από τρεις ως πέντε φορές την εργασία τους, σε αντίθεση με το 1,4% των ανέργων και το 11,1% των ημιαπασχολουμένων. (Πίνακας Γ4). Τα ποσοστά και των πλήρως απασχολούμενων αλλά και των ανέργων κυμαίνονται περίπου στα ίδια επίπεδα όσον αφορά τη δήλωσή τους ότι έχουν αλλάξει εργασιακό αντικείμενο από 1-3 φορές (41,1% για τους πλήρως απασχολούμενους, 47,2% για τους ανέργους, αντίστοιχα) ενώ σημαντικά διαφοροποιούνται οι ημιαπασχολούμενοι οι οποίοι δηλώνουν σε ποσοστό 53,3% ότι έχουν μετακινηθεί επαγγελματικά 1-3 φορές.

Πίνακας Γ4: Ποσοστιαία κατανομή των μορφών απασχόλησης σε σχέση με την συχνότητα αλλαγής αντικειμένου εργασίας.

	Μορφή Απασχόλησης		
	Πλήρως Απασχολούμενοι (%)	Ημιαπασχολούμενοι (%)	Άνεργοι (%)
Καμία φορά	33	31,1	33,3
1-3 φορές	41,1	53,3	47,2
3-5 φορές	21,6	11,1	1,4
Πάνω από 5 φορές	3,2	4,4	6,9
Δεν απαντώ	1,1	-	11,1
Σύνολο	100	100	100
$\chi^2 = 35,113$ και $p = 0,000$			

Όσον αφορά την ασφαλιστική κατάσταση του πληθυσμού του δείγματος τα στοιχεία που προκύπτουν μέσω έρευνας είναι άκρως αποκαρδιωτικά. Πιο συγκεκριμένα, οι άνεργοι φαίνεται να είναι στη δυσμενέστερη κατάσταση, αφού το 70,8% του συνόλου είναι ανασφάλιστο (Πίνακας Γ5). Το ποσοστό αυτό είναι εξαιρετικά υψηλό και στους ημιαπασχολούμενους, αφού χωρίς ασφαλιστική κάλυψη παρουσιάζεται το 51,1% του δείγματος.

Πίνακας Γ5: Μορφή απασχόλησης σε σχέση με την ασφάλιση.

	Μορφή Απασχόλησης		
	Πλήρως Απασχολούμενοι (%)	Ημιαπασχολούμενοι (%)	Άνεργοι (%)
Έχει ασφάλιση	82,2	48,9	29,2
Δεν έχει ασφάλιση	17,8	51,1	70,8
Σύνολο	100	100	100
$\chi^2 = 69,311$ και $p = 0,000$			

9.4 Πλήρης απασχόληση.

9.4.1 Τα Χαρακτηριστικά των πλήρως απασχολούμενων.

Από την επεξεργασία των δεδομένων της έρευνας προέκυψε ότι το 54,1% των πλήρως απασχολούμενων είναι άντρες ενώ αρκετά υψηλό παρουσιάζεται και το ποσοστό των πλήρως απασχολούμενων γυναικών, 45,9% (Πίνακας Δ1).

Πίνακας Δ1: Ποσοστό πλήρως απασχολούμενων ανά φύλο.

Φύλο	Ποσοστό (%)
Άντρας	54,1
Γυναίκα	45,9
Σύνολο	100,0
$\chi^2 = 1,216$ και $p = 0,270$	

Από τους πλήρως απασχολούμενους ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό εργάζεται στον δημόσιο τομέα (Πίνακας Δ2). Το 35,3% των γυναικών και το 55% των ανδρών δηλώνουν, ότι η εργασία τους εντάσσεται στον ευρύτερο δημόσιο τομέα. Αυτό το στοιχείο υπογραμμίζει την μεγάλη σημασία του δημόσιου τομέα στη διαμόρφωση της δομής της αγοράς εργασίας.

Πίνακας Δ2: Τομέας στον οποίο υπάγεται το εργασιακό αντικείμενο των πλήρως απασχολούμενων σε σχέση με το φύλο.

	Φύλο	
	Άντρας (%)	Γυναίκα (%)
Δημόσιο τομέα	55	35,3
Ιδιωτικό τομέα	45	64,7
Σύνολο	100	100

Η πολυαπασχόληση δεν είναι αρκετά διαδομένη στους πλήρως απασχολούμενους (Πίνακας Δ4). Μόνο 11% των ανδρών και το 4,7% των γυναικών δηλώνουν ότι έχουν περισσότερες της μιας εργασιακές σχέσεις. Η πολυαπασχόληση αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό των χαμηλών εισοδηματικών απολαβών των εργαζομένων. Παρόλα αυτά παρατηρούμε ότι δεν είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένη η πολλαπλή απασχόληση στην Κοζάνη. Αυτό δεν σημαίνει απόλυτα ότι οι Κοζανήτες είναι ικανοποιημένοι από τα εισοδήματά τους αλλά κυρίως την έλλειψη επιπλέον θέσεων εργασίας στις οποίες θα μπορούσαν να απασχοληθούν.

Πίνακας Δ4: Πολυαπασχόληση των πλήρως απασχολούμενων σε σχέση με το φύλο.

	Φύλο	
	Άντρας (%)	Άντρας (%)
Ναι	11	4,7
Όχι	84	95,3
Δεν απαντώ	5	-
Σύνολο	100	100
$\chi^2 = 7,152$ και $p = 0,067 > 0,005$		

Η παρούσα εργασιακή κατάσταση του δείγματος των πλήρως απασχολούμενων οφείλεται κατά κύριο λόγο στη βοήθεια που προσφέρεται από τα κοινωνικά δίκτυα στήριξης και στην προσωπική έρευνα των ενδιαφερομένων. Πολύ μικρά παρατηρούνται τα ποσοστά των πλήρως απασχολούμενων που δήλωσαν ότι η τωρινή εργασία του είναι αποτέλεσμα και συνέχεια της εκπαίδευσης και κατάρτισής τους (9% στην περίπτωση των ανδρών και 4,7% στην περίπτωση των γυναικών). Αμελητέα είναι τα ποσοστά του δείγματος που απάντησαν ότι για την εξεύρεση εργασίας χρησιμοποίησαν την βοήθεια του Ο.Α.Ε.Δ. και των εταιρειών μεσολάβησης.

Πίνακας Δ5: Τρόπος εύρεσης εργασίας των πλήρως απασχολούμενων σε σχέση με το φύλο.

	Φύλο		Σύνολο (%)
	Άντρας (%)	Γυναίκα (%)	
Από φίλους/γνωστούς	17	24,7	20,5
Από την οικογένειά μου	13	15,3	14,1
Από αγγελίες, προκηρύξεις, προσωπική έρευνα	34	24,7	29,7
Ως συνέχεια εκπαίδευσης/κατάρτισης	9	4,7	7
Με την βοήθεια του ΟΑΕΔ	-	3,5	1,6
Με την βοήθεια εταιρειών μεσολάβησης	1	1,2	1,1
Μόνος μου	26	25,9	25,9
Σύνολο	100	100	100
$\chi^2 = 7,584$ και $p = 0,270 > 0,005$			

Το μεγαλύτερο ποσοστό των κατοίκων της Κοζάνης έχει συνολικό μηνιαίο εισόδημα ανάμεσα στα 1000-1500 ευρώ (34,6%), ενώ αρκετοί είναι εκείνοι που έχουν εισόδημα από 600- 1000 ευρώ (23,8%).

Έτσι, το μεγαλύτερο μέρος των απασχολούμενων δηλώνει μηνιαίο εισόδημα, που κυμαίνεται κυρίως μεταξύ 600-1500 ευρώ. Παρόλα αυτά, ιδιαίτερα υψηλό είναι το ποσοστό εκείνων, που αμείβονται με λιγότερο από 600 ευρώ το μήνα (20,5%), δηλαδή των ατόμων που βρίσκονται στα όρια της φτώχειας (Πίνακας Δ6). Όσον αφορά αυτή την πληθυσμιακή ομάδα (την αμειβόμενη κάτω από 600 ευρώ) αξίζει να αναφέρουμε ότι κατά κύριο λόγο συναρτάται από άτομα νεαρής ηλικίας, εργαζόμενα στον ιδιωτικό τομέα, νεοεισερχόμενα στην αγορά εργασίας, χωρίς ιδιαίτερη εργασιακή εμπειρία καθώς επίσης και σε ορισμένες περιπτώσεις χωρίς εξειδικευμένα εργασιακά προσόντα.

Πίνακας Δ6: Συνολικό μηνιαίο εισόδημα των πλήρως απασχολούμενων που προέρχεται αποκλειστικά από την εργασία τους.

Επίπεδο Εισοδήματος	Ποσοστό (%)
>600 ΕΥΡΩ	20,5
600-1000 ΕΥΡΩ	23,8
1000-1500 ΕΥΡΩ	34,6
1500-2000 ΕΥΡΩ	9,2
2000-2500 ΕΥΡΩ	1,1
2500+	10,8
Δεν απαντώ	-
Σύνολο	100
$\chi^2 = 79,941$ και $p = 0,000$	

Μειωμένη παρουσιάζεται η συμμετοχή των κατοίκων της Κοζάνης σε κάποιο συνδικαλιστικό όργανο. Πιο συγκεκριμένα, ένα μικρό ποσοστό της τάξεως του 17,8% δηλώνει ότι ασχολείται συστηματικά και είναι ενεργό μέλος κάποιου συνδικαλιστικού οργάνου, ενώ 81,1% του δείγματος των πλήρως απασχολούμενων ανέφερε ότι απέχει από κάθε είδους τέτοια δραστηριότητα.

Πίνακας Δ7: Συμμετοχή των πλήρως απασχολούμενων σε κάποιο συνδικαλιστικό όργανο.

	Ποσοστό (%)
Συμμετοχή σε συνδικαλιστικό όργανο	17,8
Μη συμμετοχή σε συνδικαλιστικό όργανο	81,1
Δεν απαντώ	1,1
Σύνολο	100
$\chi^2 = 197,589$ και $p = 0,000$	

9.5 Ημιαπασχόληση

Τα Χαρακτηριστικά των ημιαπασχολούμενων.

Η στατιστική ανάλυση και επεξεργασία των δεδομένων έδειξε ότι οι ημιαπασχολούμενοι είναι ως επί το πλείστον άνδρες άγαμοι, απασχολούνται κυρίως σε εποχικά επαγγέλματα λόγω του ότι δεν μπόρεσαν να εισαχθούν σε εργασιακούς χώρους με πλήρη ωράρια κάτι που έρχεται σε αντίθεση με το μορφωτικό τους υπόβαθρο, αφού το προσοντολόγιο τους είναι ιδιαίτερα ενισχυμένο (απόφοιτοι ανώτερων και ανώτατων σπουδών, γνώστες της αγγλικής γλώσσας, χρήστες ηλεκτρονικών υπολογιστών). Πιο συγκεκριμένα, όπως παρουσιάζεται και στον πίνακα Ε1, το μεγαλύτερο ποσοστό των ημιαπασχολούμενων δήλωσε ότι εργάζεται κατά κύριο λόγο στον εποχικό τομέα (48,9%). Το γεγονός αυτό οφείλεται στην εποχικότητα ορισμένων επαγγελματικών κλάδων λόγω της ιδιαιτερότητας της Κοζάνης (κρόκος, καπνά). Ακολουθεί το ποσοστό του δείγματος που συμμετέχει στην αγορά εργασίας με τη μορφή μερικής απασχόλησης (26,7%). Σε αυτή την περίπτωση οι εργαζόμενοι τοποθετούνται στην πλειοψηφία τους σε θέσεις είτε του ιδιωτικού είτε του δημόσιου τομέα υπό τη μορφή σύμβασης ορισμένου χρόνου, διατηρώντας όμως το ωράριο του τετραώρου. Τέλος, οι περιστασιακώς εργαζόμενοι εμφανίζονται σε μικρότερο ποσοστό (24,4%), γεγονός που τεκμηριώνει τη γενική διάθεση για σταθερότητα και μονιμοποίηση στον χώρο εργασίας.

Πίνακας Ε1: Μορφή ημιαπασχόλησης των κατοίκων της Κοζάνης.

	Ποσοστό (%)
Εποχική	48,9
Μερική	26,7
Περιστασιακή	24,4
Σύνολο	100
$\chi^2 = 4,933$ και $p = 0,085$	

Η βασικότερη αιτία ημιαπασχόλησης είναι η δυσκολία πρόσβασης σε μόνιμες θέσεις (51,1%). Δευτερεύουσα αιτία είναι οι εκπαιδευτικές υποχρεώσεις του δείγματος (26,7%), ενώ ο παράγοντας των οικογενειακών υποχρεώσεων δεν

επηρεάζει την επαγγελματική πορεία και ένταξη στην παραγωγική διαδικασία (Πίνακας Ε2).

Πίνακας Ε2: Λόγοι ημιαπασχόλησης.

	Ποσοστό (%)
Δεν κατάφερα να βρω εργασία με πλήρες ωράριο	51,1
Λόγω σπουδών	26,7
Λόγω οικογενειακών ευθυνών	2,2
Άλλο	20
Σύνολο	100
$\chi^2 = 22,111$ και $p = 0,000$	

Σημαντικό κεφάλαιο στην ενότητα της ημιαπασχόλησης είναι το κατά πόσο αυτή η μορφή εργασίας αποτελεί επιλογή του δείγματος ή λύση ανάγκης. Από τον πίνακα Ε3 παρατηρείται ότι μόνο το 22,2% των ημιαπασχολούμενων συμμετέχει με αυτή την μορφή στην παραγωγή κατ' επιλογή. Το υπόλοιπο 73,3% επιθυμεί να αυξηθούν οι εργάσιμες ώρες είτε παραμένοντας στην παρούσα εργασία του είτε απασχολούμενο σε μια άλλη με πλήρες ωράριο. Μόνο το 4,4% των ημιαπασχολούμενων δήλωσε ότι θα ήταν πρόθυμο να απασχοληθεί σε μια πρόσθετη εργασία για να συμπληρώσει το οκτάωρό τους.

Πίνακας Ε3: Διάθεση ημιαπασχολούμενων για περισσότερες ώρες εργασίας.

	Ποσοστό (%)
Ναι, στην ίδια εργασία που έχω τώρα	40
Ναι, σε μία πρόσθετη απασχόληση	4,4
Ναι, σε μία άλλη εργασία με πλήρες ωράριο	33,3
Όχι, οι ώρες που απασχολούμαι είναι αρκετές	22,2
Σύνολο	100
$\chi^2 = 13,044$ και $p = 0,005$	

Τα δίκτυα κοινωνικής στήριξης εμφανίζονται στις πρώτες επιλογές των ημιαπασχολούμενων με σκοπό την εύρεση εργασίας. Η βοήθεια του οικογενειακού και συγγενικού κύκλου υπερτερεί έναντι των άλλων επιλογών ενώ ενδιαφέρον παρουσιάζει και το υψηλότερο ποσοστό των ερωτώμενων που χρησιμοποίησαν τις παρεχόμενες υπηρεσίες του ΟΑΕΔ και έκαναν προσπάθειες μέσω αιτήσεων προς δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς (35,6%). Έπεται η προσωπική έρευνα των ιδίων των ενδιαφερομένων (17,8%), ενώ μόνο το 11,1% απευθύνθηκε στις Ιδιωτικές Εταιρείες και ένα ποσοστό της τάξεως του 6,7% έβαλε αγγελία στον τύπο. Εντυπωσιακότατο είναι το ποσοστό των ημιαπασχολούμενων (37,8%), οι οποίοι δήλωσαν ότι κατέφυγαν σε άλλες ενέργειες με σκοπό την εύρεση εργασίας(πίνακας Ε4).

Πίνακας Ε4: Ενέργειες που πραγματοποιήθηκαν κατά το διάστημα του τελευταίου τριμήνου από ημιαπασχολούμενους.

	Ναι (%)	Όχι (%)	Σύνολο (%)
Έρθα σε επαφή με τον Ο.Α.Ε.Δ.	35,6	64,4	100
Επικοινωνήσα με Ιδιωτικές Εταιρείες μεσολάβησης	11,1	88,9	100
Έψαξα τις αγγελίες σε εφημερίδες/ περιοδικά/ διαδίκτυο	17,8	82,2	100
Απευθύνθηκα σε συγγενείς	22,2	77,8	100
Απευθύνθηκα σε φίλους	28,9	71,1	100
Έκανα μόνος μου αιτήσεις σε δημόσιους και ιδιωτικού οργανισμούς	35,6	64,4	100
Έβαλα αγγελία στον ημερήσιο, εβδομαδιαίο, ειδικό τύπο	6,7	93,3	100
Τίποτα από τα παραπάνω	37,8	62,2	100

9.6 ΟΙ ΑΝΕΡΓΟΙ ΣΤΗΝ ΚΟΖΑΝΗ.

Το ποσοστό των ανέργων δεν φαίνεται να διαφοροποιείται σημαντικά ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες των υψηλότερων εκπαιδευτικών βαθμίδων. Παρόλα αυτά όμως παρατηρείται ότι οι άνδρες απόφοιτοι ΤΕΙ και ΑΕΙ έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να είναι άνεργοι από ότι οι γυναίκες. Εντελώς διαφορετικό είναι το τοπίο για τους αποφοίτους της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, όπου οι άνεργες γυναίκες παρουσιάζουν πολύ υψηλότερα ποσοστά σε σχέση με το ανδρικό φύλο (45% έναντι 21,9%).

Σύμφωνα λοιπόν με τον πίνακα Η1, το εκπαιδευτικό επίπεδο δεν φαίνεται να αποτελεί παράγοντα που να επηρεάζει άμεσα και με θετικό τρόπο την αύξηση της απασχόλησης των ανδρών και των γυναικών.

Πίνακα Η1: Ποσοστιαία κατανομή των ανέργων σε σχέση με το εκπαιδευτικό επίπεδο και το φύλο.

	ΑΝΤΡΑΣ (%)	ΓΥΝΑΙΚΑ (%)	ΣΥΝΟΛΟ (%)
Πρωτοβάθμια εκπαίδευση (Δημοτικό)	9,4	5	6,9
Δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Γυμνάσιο/Λύκειο)	21,9	45	34,7
Μεταλυκειακές σπουδές	34,4	27,5	30,6
Ανώτατη εκπαίδευση (Α.Ε.Ι.- Τ.Ε.Ι.)	34,4	22,5	27,8
Σύνολο	100	100	100
$\chi^2 = 4,405$ και $p = 0,221 > 0,005$			

Από τα δεδομένα της έρευνας διαφαίνεται ξεκάθαρα ο βιωματικός αντίκτυπος της ανεργίας και στα δύο φύλα (αν και θέλω δεν μπορώ να βρω εργασία). Οι γυναίκες εμφανίζονται πιο αισιόδοξες από τους άνδρες αποδίδοντας σε μεγάλο ποσοστό τις αιτίες της ανεργίας τους σε εξωγενείς παράγοντες όπως σπουδές, οικογενειακές υποχρεώσεις, όμως δεν αποκλείουν την μετέπειτα ένταξή τους στην παραγωγική διαδικασία. Αντίθετα οι άνδρες στην συντριπτική τους πλειοψηφία τονίζουν το γεγονός του αθέλητου και αναγκαστικού αποκλεισμού τους από την αγορά

εργασίας. Ο πίνακας Η2 διασαφηνίζει τις αιτιακές αποδόσεις της ανεργίας ανά φύλο.

Πίνακας Η2: Λόγοι ανεργίας σε σχέση με το φύλο (στο σύνολο των ανέργων).

	Φύλο		Σύνολο (%)
	Άντρας (%)	Γυναίκα (%)	
Είμαι φοιτητής/τρια	12,5	12,5	12,5
Δεν μπορώ να βρω εργασία	68,1	50	58,3
Δεν έχω αρκετά προσόντα	6,3	2,5	4,2
Οικογενειακές υποχρεώσεις με εμποδίζουν	3,1	30	15,3
Άλλο	10	5	9,7
Σύνολο	100	100	100
$\chi^2 = 8,404$ και $p = 0,078 > 0,005$			

Το μεγαλύτερο ποσοστό των ανέργων στηρίζεται στην οικονομική αρωγή που τους προσφέρουν τα κοινωνικά τους δίκτυα, δηλαδή το άθροισμα των προσωπικών τους επαφών μέσω των οποίων διατηρούν την κοινωνική τους ταυτότητα, λαμβάνουν συναισθηματική υποστήριξη, υλική ενίσχυση και συμμετοχή στις υπηρεσίες, έχουν πρόσβαση στις πληροφορίες και δημιουργούν νέες κοινωνικές επαφές (Walker, MacBride and Vachon, 1977).

Πιο συγκεκριμένα και σύμφωνα με τον πίνακα Η3, η οικονομική στήριξη από την οικογένεια και από τον / την σύντροφό τους είναι εξαιρετικά σημαντικές με ποσοστά 70,8% και 15,3%, αντίστοιχα. Ωστόσο η υποστήριξη του ευρύτερου συγγενικού περιβάλλοντος αναφέρεται σε ένα αρκετά σημαντικό ποσοστό της τάξεως του 12,5%. Χαμηλό είναι το ποσοστό των ερωτώμενων που απαντάνε ότι δεν τους στηρίζει κανείς οικονομικά (1,4%). Συμπερασματικά, έκδηλη είναι η συνεισφορά των οικογενειακών και κοινωνικών δικτύων στην οικονομική προσαρμογή των ανέργων. Στην Κοζάνη όπου οι παραδοσιακές αξίες και οι δοκιμασμένοι τρόποι επαγγελματικής καταξίωσης και αποκατάστασης ισχύουν σε μεγαλύτερο βαθμό από ότι οι σύγχρονες μέθοδοι εξεύρεσης εργασίας, η προσφορά της οικογένειας είναι καταλυτική. Συγκεκριμένα, η στήριξη που παρέχει αυξάνει τα περιθώρια εξάρτησης

των ανέργων από αυτή, γεγονός που είναι μεν αρνητικό επειδή καταργεί την αυτονομία των νέων, αλλά ανατρέπει την κοινωνική απαξίωση που συνεπάγεται η ανεργία.

Πίνακας Η3: Φορείς οικονομικής στήριξης (στο σύνολο των ανέργων).

	Ποσοστό (%)
Η οικογένεια μου	70,8
Οι συγγενείς μου	12,5
Ο/Η σύντροφος μου	15,3
Δεν με στηρίζει κανείς οικονομικά	1,4
Σύνολο	100
$\chi^2 = 83,778$ και $p = 0,000$	

Στην οικονομική αρωγή της οικογένειας στηρίζεται το μεγαλύτερο ποσοστό τόσο των ανδρών όσο και των γυναικών (Πίνακας Η4). Ωστόσο ιδιαίτερα σημαντική παρουσιάζεται και από τα δύο φύλα η υποστήριξη του συγγενικού περιβάλλοντος, 44,4% για τους άνδρες και 55,6% για τις γυναίκες.

Μέχρι και σήμερα όμως διαιωρίζεται το στερεότυπο της οικονομικής εξάρτησης των γυναικών από τους συζύγους τους, αφού ως «φορέας» οικονομικής αρωγής έρχονται πρώτοι στις απαντήσεις τους (90,9%).

Πίνακας Η4: Φορείς οικονομικής στήριξης ανά φύλο (στο σύνολο των ανέργων).

	ΦΥΛΟ	
	Άντρας (%)	Γυναίκα (%)
Η οικογένεια μου	51	49
Οι συγγενείς μου	44,4	55,6
Ο/Η σύντροφος μου	9,1	90,9
Δεν με στηρίζει κανείς οικονομικά	100	-
$\chi^2 = 7,701$ και $p = 0,053 > 0,05$		

Το συντριπτικό ποσοστό των ερωτώμενων 70,8% δήλωσαν ότι δεν λαμβάνει το επίδομα ανεργίας ενώ ενισχύεται με το συγκεκριμένο επίδομα μόνο το 26,4% (Πίνακας Η5).

Πίνακας Η5: Είσπραξη επιδόματος ανεργίας.

	Ποσοστό (%)
Ναι	26,4
Όχι	70,8
Δεν απαντώ	2,8
Σύνολο	100
$\chi^2= 92,667$ και $p= 0,000$	

Όπως φαίνεται και από τον πίνακα Η6, ένα εξαιρετικά μικρό ποσοστό των ανέργων (4,2 %) δηλώνει ευχαριστημένο από το ποσό του επιδόματος στήριξης που εισπράττει, ενώ το 38,9% έχει αρνητική στάση. Το 52,8%, δεν απάντησε στη συγκεκριμένη ερώτηση, γεγονός που μας κάνει να υποθέσουμε ότι μέσω της συγκεκριμένης στάσης, οι ερωτώμενοι εκφράζουν τη δυσαρέσκειά τους για τα χαμηλά επιδόματα ανεργίας που λαμβάνουν.

Πίνακας Η6:Βαθμός ικανοποίησης από το ποσό εισπράξης του επιδόματος ανεργίας (στο σύνολο των ανέργων).

	Ποσοστό (%)
Ικανοποιημένος / η	4,2
Όχι ικανοποιημένος / η	38,9
Δεν απαντώ	52,8
Missing System	4,2
Σύνολο	100,0
$\chi^2= 28,261$ και $p= 0,000$	

Ιδιαίτερα υψηλό είναι το ποσοστό των ανέργων που απευθύνθηκε στο συγγενικό και φιλικό περιβάλλον για να βρει εργασία (Πίνακας Η7). Ωστόσο, η παραπάνω ποσοστιαία συγκέντρωση δεν ανεβάζει τα κοινωνικά δίκτυα στον πλέον αποτελεσματικό τρόπο για εύρεση εργασίας δεδομένου ότι ακόμα παραμένουν άνεργοι. Η υψηλή ποσοστωση ενδεχομένως να οφείλεται στην εύκολη προσβασιμότητα σε τέτοια δίκτυα.

Επίσης, αρκετοί απευθύνθηκαν στις υπηρεσίες του ΟΑΕΔ (34,7%), ενώ άμεσες ενέργειες, όπως είναι οι αιτήσεις σε δημόσιους και ιδιωτικούς οργανισμούς αποτέλεσε τη δεύτερη πιο δημοφιλή μέθοδο (38,9%). Τέλος, η προσωπική έρευνα σε

εφημερίδες και διαδίκτυο αποτέλεσε εργαλείο εξεύρεσης εργασίας από το 27,8% του συνόλου των ανέργων.

Πίνακας Η7: Ενέργειες των ανέργων με σκοπό την εξεύρεση εργασίας (στο σύνολο των ανέργων).

	Ναι (%)	Όχι (%)	Σύνολο (%)
Έρθα σε επαφή με τον Ο.Α.Ε.Δ.	34,7	65,3	100
Μέσω προσωπικής μου έρευνας σε εφημερίδες/ περιοδικά/ διαδίκτυο.	27,8	72,2	100
Απευθύνθηκα σε συγγενείς και φίλους	48,6	51,4	100
Έκανα μόνος μου αιτήσεις σε δημόσιους και ιδιωτικού οργανισμούς	38,9	61,1	100
Άλλο	34,7	65,3	100

9.7 ΠΡΟΦΙΛ ΤΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΜΕ ΠΛΗΡΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ, ΤΩΝ ΗΜΙΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ ΤΗΣ ΚΟΖΑΝΗΣ.

9.7.1. ΠΡΟΦΙΛ ΤΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΜΕ ΠΛΗΡΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΤΗΣ ΚΟΖΑΝΗΣ

Το προφίλ του πλήρους εργαζόμενου στο δήμο της Κοζάνης παρουσιάζεται ως εξής: είναι άνδρας, έγγαμος με παιδιά, ηλικίας 41-45 ετών, έχει ολοκληρώσει τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και διαθέτει επιπλέον επαγγελματικά προσόντα (είναι γνωστής τις αγγλικής γλώσσας, χειρίζεται σε καλό επίπεδο τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές) και δεν έχει συμμετάσχει ποτέ σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης.

9.7.2. ΠΡΟΦΙΛ ΤΩΝ ΗΜΙΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΚΟΖΑΝΗΣ

Η επεξεργασία των στοιχείων της έρευνας έδειξε ότι ο ημιαπασχολούμενος του δήμου Κοζάνης είναι άνδρας, ηλικίας 26-30 ετών, είναι άγαμος, έχει ολοκληρώσει την Ανώτερη ή Ανώτατη Εκπαίδευση, και το προσοντολόγιο του είναι ιδιαίτερα ενισχυμένο αφού γνωρίζει σε καλό επίπεδο την αγγλική γλώσσα και τη χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή, αλλά δεν έχει συμμετάσχει ποτέ σε προγράμματα κατάρτισης

9.7.3. ΠΡΟΦΙΛ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ ΤΗΣ ΚΟΖΑΝΗΣ

Το προφίλ του ανέργου του δήμου Κοζάνης είναι γυναίκα, ηλικίας 21-25 ετών, είναι άγαμη, έχει ολοκληρώσει τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, γνωρίζει την αγγλική γλώσσα αλλά δεν γνωρίζει καθόλου να χειρίζεται ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Δεν έχει συμμετάσχει ποτέ σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης .

9.8 Κοινωνικά ευάλωτες ομάδες.

9.8.1 Οι νέοι άνεργοι στην Κοζάνη.

Από την επεξεργασία των ποσοτικών δεδομένων της έρευνας προκύπτει ότι η πλειοψηφία των μη ενεργά απασχολούμενων στην Κοζάνη είναι κυρίως άτομα ηλικίας 15-30 ετών.

Από τη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων της έρευνας, διαφαίνεται ότι οι νέοι που ως επί το πλείστον απέχουν από την παραγωγή ανήκουν στην ηλικιακή κατηγορία 21-25 ετών (48,1%), είναι γυναίκες, έχουν ολοκληρώσει το Μεταδευτεροβάθμια Κύκλο Σπουδών (38,5%), γνωρίζουν σε καλό επίπεδο τον χειρισμό του Η/Υ (40,4%), κατέχουν την αγγλική γλώσσα σε ικανοποιητικό επίπεδο (60%) ενώ ως προσδιοριστικό παράγοντα της παρούσας κατάστασης τους θεωρούν τις περιορισμένες θέσεις εργασίας.

Πίνακας Θ1: Εκπαιδευτικό επίπεδο και επαγγελματικά προσόντα των νέων ανέργων.

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση	1,9
Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση	25
Ι.ε.κ.-Ιδιωτικές Σχολές	38,5
Α.Ε.Ι.- Τ.Ε.Ι.	34,6
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΠΡΟΣΟΝΤΑ	
Αγγλικά	60
Ηλεκτρονικό Υπολογιστή	40,4

Παρόλο που τόσο το μορφωτικό επίπεδο όσο και τα λοιπά επαγγελματικά προσόντα των νέων παρουσιάζονται ιδιαίτερα αυξημένα, ωστόσο όπως παρουσιάστηκε και παραπάνω, η ανεργία που μαστίζει τη συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα ανέρχεται σε υψηλά επίπεδα. Σύμφωνα όμως με τις εκτιμήσεις των ίδιων η ιεράρχηση των αιτιών ανεργίας όπως διαμορφώνεται από τις απαντήσεις τους, είναι κατά κύριο λόγο η έλλειψη προσφερόμενων θέσεων εργασίας (57,7%), οι προσωπικές και οικογενειακές ευθύνες (20,7%), οι σπουδαστικές τους υποχρεώσεις που τους κρατούν εκτός επαγγελματικού στίβου (17,3%) και τέλος η έλλειψη προσόντων ώστε να απασχοληθούν με επιτυχία σε κάποιες από τις προσφερόμενες εργασίες (3,8%) (Πίνακας Θ2).

Πίνακας Θ2: Λόγοι ανεργίας των Νέων.

	Ποσοστό (%)
Δεν υπάρχουν αρκετές θέσεις εργασίας	57,7
Οικογενειακοί και προσωπικοί λόγοι	20,7
Δεν έχω αρκετά προσόντα για να απασχοληθώ	3,8
Λόγω σπουδαστικών υποχρεώσεων	17,3

Παρά όμως από τα ήδη ενισχυμένα προσόντα των νέων της Κοζάνης, οι ίδιοι θεωρούν ότι απαιτείται η επιμόρφωσή τους και σε άλλους τομείς. Πιο συγκεκριμένα, το μεγαλύτερο ποσοστό, 57,7% δήλωσε ότι χρειάζεται περαιτέρω επιμόρφωση στην χρήση του διαδικτύου, 23,1% στις ξένες γλώσσες, και ένα ποσοστό της τάξεως του 9,6% δηλώνει περαιτέρω επιμόρφωση στον αυτοματισμό γραφείου και σε άλλο τομέα (Πίνακας Θ3).

Πίνακας Θ3: Τομείς που οι νέοι χρειάζονται περαιτέρω επιμόρφωση.

	Ποσοστό (%)
Ξένες γλώσσες	23,1
Δίκτυα/internet	57,7
Αυτοματισμός γραφείου	9,6
Άλλος τομέας	9,6

9.9 Οι άνεργες γυναίκες στην Κοζάνη.

9.9.1 Άνεργες γυναίκες.

Από την επεξεργασία των ποσοτικών δεδομένων της έρευνας προέκυψε ότι η ομάδα των νέων δεν είναι η μοναδική, η οποία έρχεται αντιμέτωπη με την ανεργία αλλά μία ακόμη ιδιαίτερα ευάλωτη κοινωνική ομάδα, που αντιμετωπίζει το ίδιο πρόβλημα είναι και οι γυναίκες.

Από τη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων της έρευνας, διαφάνηκε ότι οι γυναίκες που ως επί το πλείστον απέχουν από την παραγωγή ανήκουν στην ηλικιακή κατηγορία 21-25 ετών (35%), έχουν ολοκληρώσει τη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση (45%), δεν γνωρίζουν να χειρίζονται Η/Υ (67,5%), μιλάνε την αγγλική γλώσσα έστω και ελάχιστα (52,5%) ενώ ως βασικούς παράγοντες της παρούσας κατάστασης τους θεωρούν τις περιορισμένες θέσεις εργασίας (30%), τους προσωπικούς και οικογενειακούς λόγους που τους αφήνουν εκτός επαγγελματικού στίβου (27,5%), και τέλος την έλλειψη αρκετών προσόντων και εφοδίων που θα τις βοηθήσουν να «σταθούν» στην παραγωγική διαδικασία (15%) (Πίνακες Κ1,Κ2).

Πίνακας Κ1: Μορφωτικό επίπεδο άνεργων γυναικών.

	Ποσοστό (%)
Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση	5
Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση	45
Ι.ε.κ.-Ιδιωτικές Σχολές	27,5
Α.Ε.Ι.- Τ.Ε.Ι.	22,5
<u>Επαγγελματικά Προσόντα</u>	
Αγγλικά	52,5
Ηλεκτρονικό Υπολογιστή	32,5

Πίνακας Κ2: Αίτια που οδηγούν στην ανεργία των γυναικών.

	Ποσοστό (%)
Δεν έχω αρκετά προσόντα για να απασχοληθώ	15
Λόγοι υγείας	5
Προσωπικοί και οικογενειακοί λόγοι	27,5
Έληξε η σύμβαση μου στη προηγούμενη δουλειά μου	7,5
Ήθελα μια καλύτερη εργασία από τη προηγούμενη	2,5
Δεν υπάρχουν αρκετές θέσεις εργασίας	30
Έχει κορεστεί ο επαγγελματικός κλάδος στον οποίο ανήκω	2,5
Άλλο	10

10.1 ΑΠΟΦΕΙΣ ΤΩΝ ΕΡΩΤΩΜΕΝΩΝ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥΣ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΑΜΟΝΗ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΠΟΛΗ.

10.1.1 Ποιότητα ζωής και πολιτισμός.

Παρά την έντονη πολιτισμική-πολιτιστική κληρονομιά της Κοζάνης (Λαογραφικό μουσείο και Αρχαιολογικό μουσείο με πλούσια εκθέματα, μουσείο Μακεδονικού Αγώνα, Βυζαντινές και Μεταβυζαντινές Εκκλησίες, οργανωμένοι καρναβαλικοί σύλλογοι, καθώς και εξαιρετικά οργανωμένες βιβλιοθήκες) οι κάτοικοι της διατηρούν ενδιάμεση στάση σχετικά με τις δυνατότητες επιλογών ψυχαγωγίας και διασκέδασης που τους παρέχει η πόλη τους.

		Διαφωνώ (%)	Ενδιάμεση Στάση (%)	Συμφωνώ (%)
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ	Έχω ποικιλία επιλογών ψυχαγωγίας και διασκέδασης.	10,9	51,7	37,4
	Υπάρχουν πολλοί σύλλογοι που προάγουν τον πολιτισμό και την παράδοση του μέρους όπου κατοικώ.	13,6	48,7	37,7
	Η πόλη μου, μου δίνει πολλές δυνατότητες να παρακολουθώ και να συμμετέχω σε πολιτιστικά δρώμενα και εκδηλώσεις.	22,2	50,3	27,5

10.1.2 Ποιότητα ζωής και εκπαίδευση.

Ενδιάμεση στάση φαίνεται να έχουν οι κάτοικοι της Κοζάνης για τις ευκαιρίες μόρφωσης που παρέχονται από τα εκπαιδευτήρια του τόπου (τόσο δημόσια, όσο και ιδιωτικά). Η ήδη υπάρχουσα κατάσταση των σχολικών συγκροτημάτων και η κάλυψη όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων (πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση), φαίνεται να μην καλύπτει στο έπακρο τις εκπαιδευτικές προσδοκίες των κατοίκων της Κοζάνης, και αυτό επιβεβαιώνεται με το γεγονός ότι το 52% δηλώνουν ότι εάν ζούσε σε διαφορετικό μέρος (π.χ. Θεσσαλονίκη ή Αθήνα) θα είχαν περισσότερες ευκαιρίες προσωπικής, οικονομικής και επαγγελματικής ανέλιξης.

		Διαφωνώ (%)	Ενδιάμεση Στάση (%)	Συμφωνώ (%)
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	Νιώθω ικανοποιημένος από τις ευκαιρίες μόρφωσης /κατάρτισης που εξασφαλίζει σε μένα (ή στα παιδιά μου) ο τόπος όπου κατοικώ.	24,5	38,4	37,1
	Πιστεύω ότι εάν ζούσα αλλού θα είχα περισσότερες ευκαιρίες προσωπικής, επαγγελματικής και οικονομικής ανέλιξης.	25,2	22,8	52
	Αισθάνομαι ότι ο τόπος όπου κατοικώ παρέχει περιορισμένα ερεθίσματα, γεγονός που επιδρά αρνητικά στην ευρύτητα των πνευματικών μου οριζόντων.	22,2	48	29,8

10.1.3 Ποιότητα ζωής και κοινωνικά δίκτυα.

Ιδιαίτερη σημασία παρουσιάζονται να προσδίδουν οι ερωτώμενοι στα κοινωνικά τους δίκτυα, δηλαδή στο άθροισμα των προσωπικών τους επαφών, αφού θεωρούν ότι μέσα από αυτές διατηρούν την κοινωνική τους ταυτότητα, λαμβάνουν συναισθηματική υποστήριξη, υλική ενίσχυση, πρόσβαση στις πληροφορίες και εν τέλει δημιουργία νέων κοινωνικών επαφών.

		Διαφωνώ (%)	Ενδιάμεση Στάση (%)	Συμφωνώ (%)
ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ	Οι γείτονές μου είναι πρόθυμοι να συνδράμουν εάν παρουσιαστεί κάποιο πρόβλημα.	25,5	30,8	43,7
	Στον τόπο όπου ζω οι σχέσεις των ανθρώπων είναι πιο φιλικές και ειλικρινείς ενισχύοντας την κοινωνική μου ταυτότητα.	23,5	35,8	40,7

10.1.4 Ποιότητα ζωής και χρήση τεχνολογικών μέσων.

Η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος δηλώνει ότι το μέρος όπου κατοικούν τους παρέχει όλες τις ανέσεις (43,5%). Παράλληλα θεωρούν ότι δεν στερούνται πληροφοριών για τα τεκταινόμενα σε ολόκληρη τη χώρα και τον κόσμο. Το υψηλό αίσθημα ενημέρωσης των ερωτώμενων μπορεί να πιστοποιηθεί και από τα υψηλά ποσοστά ευχέρειας της χρήσης του ηλεκτρονικού υπολογιστή και κατ'επέκταση του διαδικτύου, γεγονός που τους επιτρέπει να το χρησιμοποιούν και ως βασική πηγή ενημέρωσης-πληροφόρησης.

		Διαφωνώ (%)	Ενδιάμεση Στάση (%)	Συμφωνώ (%)
ΧΡΗΣΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΩΝ ΜΕΣΩΝ	Έχω ικανοποιητική πρόσβαση στις πληροφορίες και την ενημέρωση για τα τεκταινόμενα στην χώρα μου και τον κόσμο.	20,5	28,1	51,3
	Νιώθω εγκλωβισμένος στο μέρος όπου κατοικώ και αποκομμένος από τις εξελίξεις που διαδραματίζονται στη χώρα μου.	47,4	33,8	18,9
	Το μέρος όπου κατοικώ μου παρέχει όλες τις ανέσεις.	17,9	38,7	43,4

10.1.5 Γενικές αντιλήψεις των ερωτώμενων για την ποιότητα ζωής στην Κοζάνη.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των κατοίκων της Κοζάνης (55%) δηλώνει ικανοποιημένο από την επάρκεια αγαθών και από την ποικιλία προϊόντων που τους παρέχει ο τόπος τους. Παρόλα αυτά θεωρούν ότι το κόστος ζωής τους δεν διαφοροποιείται από αυτό των υπόλοιπων περιοχών της χώρας (49%). Ωστόσο, ενδιάμεση στάση διατηρεί η πλειοψηφία του δείγματος σχετικά με την πεποίθηση ότι βασικό χαρακτηριστικό της πόλης τους είναι η έλλειψη άγχους και στρες (38,1%).

Τέλος, η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτώμενων, σε ποσοστό της τάξεως του 50,7%, συμφωνεί ότι το φυσικό περιβάλλον του τόπου διαμονής τους δεν τους εξασφαλίζει τα εχέγγυα για έναν υγιεινό τρόπο ζωής.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕ ΙΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ ΣΤΗΝ ΚΟΖΑΝΗ		Διαφωνώ (%)	Ενδιάμεση Στάση (%)	Συμφωνώ (%)
	Το κόστος ζωής είναι αρκετά φθηνότερο από την υπόλοιπη χώρα και μου εγγυάται ένα καλό επίπεδο διαβίωσης.	49	30,1	20,9
	Το βασικό χαρακτηριστικό της ζωής στην πόλη μου είναι η έλλειψη άγχους, που προδιαθέτει ένα πιο ανθρώπινο τρόπο ζωής.	30,8	38,1	31,1
	Υπάρχει επάρκεια αγαθών και ποικιλία προϊόντων στην αγορά του τόπου κατοικίας μου.	11,6	33,4	55
	Το φυσικό περιβάλλον του τόπου όπου κατοικώ μου εξασφαλίζει τα εχέγγυα για έναν ευρύτερα υγιεινό τρόπο ζωής.	50,7	19,5	29,8

11. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΈΡΕΥΝΑΣ.

Η ανάπτυξη των περιφερειών στην χώρα μας και η ενσωμάτωση στον παραγωγικό και κοινωνικό τους ιστό, της νέας τεχνολογίας, της γνώσης, της καινοτομίας και της πληροφορίας, αποτελούν βασικές προϋποθέσεις για την αναβάθμιση του αναπτυξιακού ρόλου και την συμβολή τους, εκτός των άλλων στην αύξηση της απασχόλησης και την επίτευξη της πραγματικής σύγκλισης σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

Ειδικότερα αναφορικά με την περιφερειακή, τοπική ανάπτυξη και σύγκλιση η στρατηγική πρέπει να επικεντρώνεται στην μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων, οι οποίες αναφέρονται, τόσο στο χάσμα που παρατηρείται μεταξύ πλούσιων και φτωχών και λιγότερων εύπορων χωρών της Ευρώπης, όσο και τις διαφορές που παρατηρούνται μεταξύ περιφερειών, στο εσωτερικό της ίδιας χώρας.

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας παρατηρείται ότι ενώ ένα αρκετά υψηλό ποσοστό της τάξεως του 61,3% των εργαζομένων έχει σχέση εργασίας πλήρους απασχόλησης, που αφορά θέσεις είτε του ιδιωτικού είτε του δημόσιου τομέα, από την άλλη πλευρά εξαιρετικά υψηλό – σε σύγκριση με το σύνολο της χώρας- παρουσιάζεται και το ποσοστό των ανέργων το οποίο αγγίζει το 23,8% και το οποίο κατά κύριο λόγο πλήττει τις ηλικιακές κατηγορίες 21-30 ετών.

Τα αποτελέσματα της έρευνας σκιαγραφούν το δυναμικό της Κοζάνης με σκοπό να αποτελέσουν βάση, πάνω στην οποία θα σχεδιαστούν μελλοντικές παρεμβάσεις.

Στη μεγάλη τους πλειοψηφία οι συμμετέχοντες στην έρευνα ήταν απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Η πλειοψηφία των κατοίκων μιλάει σε καλό επίπεδο την αγγλική γλώσσα και χειρίζεται σε επίσης καλό επίπεδο τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές αλλά το συντριπτικό ποσοστό των κατοίκων δεν έχει παρακολουθήσει ποτέ προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης. Παρόλα αυτά παρατηρείται εντονότατη η επιθυμία τους για περαιτέρω επιμόρφωση στο τομέα του διαδικτύου.

Οι πλήρως απασχολούμενοι έχουν ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, γνωρίζουν σε καλό επίπεδο την αγγλική γλώσσα και τη χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή, αλλά δεν έχουν συμμετάσχει ποτέ σε κανένα πρόγραμμα

επαγγελματικής κατάρτισης. Το μεγαλύτερο μέρος των πλήρως απασχολούμενων δηλώνει ότι ο τρόπος με τον οποίο βρήκε εργασία ήταν μέσω προσωπικής έρευνας και προκηρύξεων. Θεωρεί όμως ότι για να μπορέσει να εξελιχθεί επαγγελματικά, θα πρέπει να καταρτιστεί και να επιμορφωθεί στον τομέα του διαδικτύου.

Το μεγαλύτερο τμήμα των ημιαπασχολούμενων έχει υψηλότερο μορφωτικό υπόβαθρο από αυτό των πλήρως απασχολούμενων, εντούτοις οι περισσότεροι απασχολούνται σε περιστασιακά, λόγω του ότι δεν κατάφεραν να εισαχθούν σε εργασιακούς χώρους με πλήρη ωράρια.

Οι άνεργοι ανήκουν σε μικρότερες ηλικιακές κατηγορίες (21-25) και δεν έχουν δικές τους οικογένειες. Το μορφωτικό τους επίπεδο περιορίζεται κυρίως σε σπουδές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Οι ίδιοι αποδίδουν την παρούσα εργασιακή τους κατάσταση στην έλλειψη αρκετών θέσεων εργασίας, η οποία αποτελεί το βασικό λόγο για την αδυναμία ενσωμάτωσής τους στην παραγωγική διαδικασία.

Συμπερασματικά:

- Το μόνιμο εργατικό της Κοζάνης είναι μέσου μορφωτικού επιπέδου με καλό επίπεδο γνώσεων τόσο στις ξένες γλώσσες όσο και στη χρήση των νέων τεχνολογιών και αυξημένες οικογενειακές υποχρεώσεις.

Ποια είναι όμως τα σημεία εκείνα που λειτουργούν θετικά, όσον αφορά την ποιότητα ζωής των κατοίκων της Κοζάνης; Η έρευνα κατέδειξε ότι μπορούν να ενταχθούν σε τέσσερις παράγοντες: πολιτισμός, εκπαίδευση, κοινωνικά δίκτυα και τεχνογνωσία. Οι κάτοικοι της Κοζάνης στο σύνολό τους διατηρούν ενδιάμεση στάση όσον αφορά τις δυνατότητες που τους παρέχει η Κοζάνη για συμμετοχή σε πολιτιστικά δρώμενα καθώς και για την ανάπτυξη καλλιτεχνικής και πολιτισμικής δραστηριότητας.

Ενδιάμεση όμως παρουσιάζεται η στάση των κατοίκων της Κοζάνης όσον αφορά και τις ευκαιρίες μόρφωσης που παρέχονται από τα εκπαιδευτήρια του τόπου (τόσο τα δημόσια, όσο και τα ιδιωτικά). Η ήδη υπάρχουσα κατάσταση των σχολικών συγκροτημάτων και η κάλυψη όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων (πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση), φαίνεται να μην καλύπτει στο έπακρο τις εκπαιδευτικές προσδοκίες των κατοίκων της Κοζάνης, οι οποίοι πιστεύουν πως αν ζούσαν σε κάποια άλλη περιοχή (κυρίως Θεσσαλονίκη, Αθήνα)

θα είχαν περισσότερες ευκαιρίες προσωπικής, οικονομικής και επαγγελματικής ανέλιξης.

Ίσως, η κοινωνική αλληλεγγύη και οι ισχυροί κοινωνικοί δεσμοί να αποτελούν τους κυριότερους λόγους παραμονής στην Κοζάνη, σε συνδυασμό με την επαρκή πρόσβαση στις πληροφορίες που θεωρούν ότι έχουν οι κάτοικοι. Συνολικά όσα προαναφέρθηκαν προοιωνίζουν ένα άνετο περιβάλλον κατοικίας, το οποίο αποτελεί και το βασικό λόγο παραμονής των κατοίκων στην Κοζάνη.

Στα αρνητικά του τόπου συμβάλλουν παράγοντες όπως το υψηλό κόστος ζωής, το έντονο άγχος της πόλης, οι περιορισμένες επιλογές διασκέδασης και ψυχαγωγίας, όπως το θέατρο και ο κινηματογράφος, καθώς και το απόλυτα ανθυγιεινό περιβάλλον του τόπου που δεν μπορεί να εξασφαλίσει στους κατοίκους του, τα εχέγγρα για έναν ευρύτερα υγιεινό τρόπο ζωής.

12. ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.

Η μείωση της ανεργίας και η αύξηση της απασχόλησης σε τοπικό επίπεδο εξαρτάται σημαντικά από το βαθμό ανάπτυξης της εκάστοτε τοπικής κοινωνίας και την ικανότητα της συγκεκριμένης οικονομίας να δημιουργήσει θέσεις εργασίας ταχύτερα απ'ότι αυξάνεται το εργατικό δυναμικό της. Αυτό υποδηλώνει την ανάγκη για δημιουργία κατάλληλων συνθηκών για προσέλκυση επενδύσεων και θεσμών εναρμονισμένων με τις απαιτήσεις των νέων δεδομένων της οικονομικής δραστηριότητας (Δεδουσόπουλος, 2000).

Αναγκαία παρατηρείται η ανάπτυξη ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης που να απευθύνονται ιδιαίτερα στις πιο ευάλωτες και κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες του πληθυσμού, μακροχρόνια άνεργοι, νέοι, γυναίκες, ηλικιωμένοι άνεργοι καθώς και άτομα με αναπηρίες. Η έλλειψη συντονισμένων προσπαθειών για το σχεδιασμό πολιτικών ανάπτυξης της απασχόλησης καθώς και η μη αξιοποίηση των ερευνητικών δεδομένων και των εμπειριών οδηγεί στη μη διαχείριση πόρων, στη μη αξιοποίηση άλλων και τελικά στην πρόχειρη και αποσπασματική αντιμετώπιση του προβλήματος της ανεργίας.

Για να μπορέσουν να υπάρξουν ενθαρρυντικά αποτελέσματα όσον αφορά τη μείωση της ανεργίας και την αύξηση της απασχόλησης το θέμα πρέπει να αντιμετωπιστεί σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο δίνοντας κατά κύριο λόγο βάση στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας.

Αν και μέχρι σήμερα η σημασία ανάπτυξης των τοπικών κοινωνιών και η λύση προβλημάτων που την ταλανίζουν θεωρήθηκε περιθωριακή σε σχέση με τις διαρθρωτικές στρατηγικές, διαφαίνεται πια λόγω ποικίλων οικονομικό-κοινωνικών αλλαγών, η δυνατότητα ανάπτυξης ενός «μικροκλίματος» για την επίλυση προβλημάτων σε τοπικό επίπεδο. Η δυνατότητα δράσης για την επίλυση τοπικών προβλημάτων αποδεικνύεται ιδιαίτερα σημαντική, εφόσον η τοπική βαθμίδα συνδέεται αμεσότερα με την ανάπτυξη των ενδογενών πόρων και είναι περισσότερο ικανή να ανταποκριθεί στις νέες ανάγκες που καθορίζονται από οικονομικές ή δημογραφικές απαιτήσεις.

Η ανάπτυξη λοιπόν των λεγόμενων μορφών κοινωνικής καινοτομίας έχει ακριβώς αυτό το στόχο την επίλυση προβλημάτων - ανεργία, κοινωνικό αποκλεισμό κ.λ.π.- σε τοπικό επίπεδο. Τέτοιες μορφές κοινωνικής καινοτομίας, οι οποίες στοχεύουν στην τόνωση, ευημερία και πρόοδο της τοπικής κοινωνίας μπορούν να θεωρηθούν τα

Τοπικά Σύμφωνα Απασχόλησης, οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί και ο Τρίτος Τομέας ή Κοινωνική Οικονομία.

Κατά την περίοδο 1990-1995 στην Ευρωπαϊκή Ένωση ήταν ιδιαίτερα εμφανές ότι οι πολιτικές απασχόλησης, οι οποίες είχαν σχεδιαστεί κεντρικά δεν είχαν τα αναμενόμενα αποτελέσματα με συνέπεια να διερευνηθούν οι αιτίες όχι τόσο στην συμβατότητα των πολιτικών αυτών καθ'αυτών, όσο στις μεγάλες διαφοροποιήσεις των τοπικών αγορών, οι οποίες δεν επέτρεπαν η ίδια πολιτική να έχει τα ίδια αποτελέσματα σε όλους και παντού. Η αύξηση των αναπτυξιακών ρυθμών σε όλα τα κράτη μέλη δεν συμβάδιζε με την ανάλογη αύξηση της απασχόλησης. Έτσι η Ευρωπαϊκή Ένωση στη βάση παραδειγμάτων και καλών πρακτικών ορισμένων κρατών-μελών, ξεκίνησε κάποιες πρωτοβουλίες, κοινό χαρακτηριστικό των οποίων ήταν η συνεργασία των φορέων σε τοπικό επίπεδο. Αποτέλεσμα των πρωτοβουλιών αυτών ήταν η δημιουργία των Τοπικών Συμφώνων Απασχόλησης¹⁰.

«Τα Τοπικά Σύμφωνα Απασχόλησης αποτελούν ένα λειτουργικό πλαίσιο για την κοινωνική ενεργοποίηση και δράση για την ανάπτυξη, την απασχόληση και την κοινωνική συνοχή, με την συνεργασία κοινωνικών φορέων και τοπικών αρχών» (Κασιμάτη Κ, 1998). Βασικός τους στόχος είναι η προώθηση της απασχόλησης σε βιώσιμες και ανταγωνιστικές παραγωγικές δραστηριότητες, αλλά και η διαμόρφωση των καταλληλότερων δυνατών συνθηκών για επιχειρηματικές δράσεις που εκτιμάται ότι αυξάνουν την απασχόληση. Πιο συγκεκριμένα, τα Τοπικά Σύμφωνα Απασχόλησης είναι αποτέλεσμα κοινωνικού διαλόγου και διαπραγμάτευσης των κοινωνικών φορέων, των φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης και των τοπικών αρχών της κάθε περιοχής. Και γι' αυτό το λόγο μπορούν να αναδειχτούν σε χρήσιμο εργαλείο για την αντιμετώπιση των τοπικών προβλημάτων μια κοινωνίας -κυρίως της ανεργίας- στο βαθμό όμως που θα συνιστούν μια συμφωνία κοινωνικής συνεργασίας και αμοιβαίας εμπιστοσύνης των εμπλεκόμενων φορέων και θα μπορέσουν να αποτελέσουν το λειτουργικό πλαίσιο για τη συγκρότηση μιας κοινής στρατηγικής για την τοπική απασχόληση και την κοινωνική συνοχή. Στο βαθμό που θα μπορέσει να επιτευχθεί το παραπάνω θα είναι εφικτό να υλοποιηθούν και οι αντικειμενικοί στόχοι των Τοπικών Συμφώνων Απασχόλησης που είναι η τοπική ανάπτυξη μέσω της ενίσχυσης των τοπικών επιχειρήσεων και των τοπικών πρωτοβουλιών, π.χ. του «θεσμού κοινωνικής εργασίας», την ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας καθώς και

¹⁰Πηγή: <http://www.eetaa.gr/deltio/14-00/tsa.htm>

την ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και των τοπικών βιομηχανιών. Επίσης, στόχος των Τοπικών Συμφώνων Απασχόλησης είναι να συμβάλλουν θετικά στη δημιουργία θέσεων εργασίας από τις νέες πηγές απασχόλησης σε τοπικό επίπεδο καθώς και στην αναβάθμιση της ποιότητας του εργατικού δυναμικού και της σύνδεσης της επαγγελματικής κατάρτισης με τις υπαρκτές ανάγκες τις τοπικής αγοράς και των επιχειρήσεων (σεμινάρια, αλλαγές ειδικοτήτων στα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, προγράμματα ΟΑΕΔ, κ.λ.π.). Τέλος, η δημιουργία των Τοπικών Συμφώνων Απασχόλησης στοχεύει στη διατήρηση αλλά και δημιουργία νέων θέσεων εργασίας σε τοπικό επίπεδο με απώτερο στόχο την στήριξη και την επανένταξη των ανέργων αλλά και όσων απειλούνται με κοινωνικό αποκλεισμό μέσω της υλοποίησης προγραμμάτων κατάρτισης για τους εργαζόμενους που κινδυνεύουν να χάσουν την εργασία τους και για τους νεοεισερχόμενους στην αγορά εργασίας (ΓΣΕΕ,1997).

Πιο συγκεκριμένα, στον Ελλαδικό χώρο τα Τοπικά Σύμφωνα Απασχόλησης έλαβαν χώρα σε περιοχές που χαρακτηρίζονται από οξυμένα προβλήματα ανεργίας και κοινωνικού αποκλεισμού, την υψηλή αντιπροσωπευτικότητά τους όσον αφορά στην πληθυσμιακή πυκνότητα των πόλεων και τέλος την ύπαρξη αναγκαίων δομών για την ανάπτυξη τοπικών πρωτοβουλιών απασχόλησης. Οι περιοχές στις οποίες αναπτύχθηκαν τα Τοπικά Σύμφωνα Απασχόλησης ήταν οι νομοί Κοζάνης, Πειραιά, Αχαΐας, Μαγνησίας, Δράμας, Ημαθίας και Βοιωτίας.

Τόσο από την ενδιάμεση όσο και από την τελική αξιολόγηση της λειτουργίας και της αποτελεσματικότητας των Τοπικών Συμφώνων Απασχόλησης στις συγκεκριμένες περιοχές αποδείχτηκε ότι η επιτυχία και τα αποτελέσματα αυτών διέφεραν σημαντικά από περιοχή σε περιοχή. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του νομού Κοζάνης όπου θεωρείται και από τα πιο επιτυχημένα Τοπικά Σύμφωνα Απασχόλησης σε σύγκριση με τα υπόλοιπα που αναπτύχθηκαν στους άλλους νομούς της Ελλάδας. Πιο συγκεκριμένα, μέσα από ολοκληρωμένες δράσεις της περιφέρειας Κοζάνης όπως η δημιουργία δικτύου ανάπτυξης βιβλίου και συνεταιρισμού αρωματικών φυτών, η υλοποίηση κέντρου τυποποίησης και προώθησης τοπικών προϊόντων, η δημιουργία γραφείου για τον τουρισμό καθώς και η ανάπτυξη φορέα για την απασχόληση όσον αφορά τους νέους και τις γυναίκες είχαν ως αποτέλεσμα να επωφεληθούν 5693 άτομα, εκ των οποίων οι 3641 ήταν άνεργοι και εντάχθηκαν σε νέες θέσεις εργασίας και οι 2052 ήταν νέοι ελεύθεροι επαγγελματίες και εντάχθηκαν σε ισάριθμες θέσεις απασχόλησης.

Μια άλλη μορφή ανάπτυξης, η οποία διαδραματίζει ολοένα και σημαντικότερο ρόλο στην αναβάθμιση της τοπικής κοινωνίας είναι η λεγόμενη Κοινωνική Οικονομία ή Τρίτος Τομέας. Η πρακτική αυτή που συμβάλλει στην ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών είναι σχετικά καινούργια τόσο στον Ελλαδικό χώρο όσο και σε διεθνές επίπεδο (Lukkařinen M., 2003).

«Η κοινωνική οικονομία αποτελείται από οικονομικές δραστηριότητες επιχειρήσεων, φορέων και οργανισμών των οποίων η ηθική, ο τρόπος λειτουργίας και οι στόχοι συνοψίζονται στα παρακάτω σημεία:

- Δραστηριοποίηση με στόχο την εξυπηρέτηση των μελών τους ή το συλλογικό όφελος.
- Διαχειριστική αυτονομία.
- Δημοκρατικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων.
- Ανάπτυξη με προτεραιότητα τις ανάγκες των ανθρώπων και της απασχόλησης» (Ινστιτούτο Κοινωνικής Καινοτομίας, 2004).

Οι υποστηρικτές του τρίτου τομέα ορίζουν την κοινωνική οικονομία ως μια απάντηση στην ελλιπή απλουστευτική «διχοτομική» αντίληψη των οικονομικών φαινομένων σε δράσεις των ιδιωτικών κερδοσκοπικών επιχειρήσεων από τη μία και του Κράτους από τη άλλη (Campbell M., 1999).

Σε διεθνές επίπεδο το ενδιαφέρον των πολιτικών παραγόντων και των ερευνητών έχει στραφεί σημαντικά προς την ανάπτυξη του τρίτου τομέα αφού θεωρείται ότι είναι σε θέση να παρέχει λύσεις στις κοινωνικές και άλλες ανάγκες, τόσο σε τοπική όσο και σε εθνική κλίμακα, που δεν καλύπτονται από το κράτος ή την αγορά. Πρώτιστος σκοπός της κοινωνικής οικονομίας ή του τρίτου τομέα δεν είναι το κέρδος αλλά η ανάπτυξη των ατόμων και της κοινότητας μέσα από την εξυπηρέτηση των αναγκών και των δυσκολιών που έρχονται αντιμέτωποι σε καθημερινή βάση. Γενικότερα, η κοινωνική οικονομία μπορεί να θεωρηθεί ως ένας βασικότατος παράγοντας που συμβάλλει στην κάλυψη των αναγκών του πληθυσμού ή των κατοίκων μιας περιοχής, στην αύξηση της απασχόλησης, στην ενίσχυση του τοπικού κοινωνικού κεφαλαίου και της κοινωνικής συνοχής.¹¹

Από το παραπάνω απορρέει ότι η συμβολή της κοινωνικής οικονομίας στην τοπική ανάπτυξη είναι υψίστης σημασίας. Πιο συγκεκριμένα, οι διάφορες μελέτες που έχουν

¹¹ Πηγή: <http://www.econosoc.org/publications>

εκπονηθεί για το συγκεκριμένο θέμα αποδεικνύουν την δυνητική συμβολή της κοινωνικής οικονομίας σε τοπικό επίπεδο μέσω της προώθησης της συμμετοχής των πολιτών στα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά δρώμενα, τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων, την αύξηση της απασχόλησης και κατ'επέκταση την κοινωνική ευημερία και συνοχή (Pestoff, 2003).

Πιο διεξοδικά για το θέμα της συμβολής του τρίτου τομέα στην απασχόληση και την τοπική ανάπτυξη ασχολήθηκε ο Campell (1999).

Ο Campell αναλύοντας το εργασιακό σύστημα του τρίτου τομέα τόνισε ότι παράγοντας και παρέχοντας αγαθά και υπηρεσίες, ο τρίτος τομέας δημιουργεί και αναπτύσσει επιχειρήσεις που απασχολούν άμεσα εργαζόμενους, με τον ίδιο τρόπο που πράττουν οι δημόσιες υπηρεσίες και οι ιδιωτικές επιχειρήσεις. Επιπλέον τόνισε ότι δημιουργούνται έμμεσες θέσεις εργασίας γιατί οι οργανισμοί του τρίτου τομέα αγοράζοντας αγαθά και υπηρεσίες από οργανώσεις του ιδιωτικού, δημόσιου και κοινωνικού τομέα ενισχύουν την τοπική παραγωγή και την απασχόληση. Μ'αυτόν τον τρόπο αναγνωρίζεται η υψηλή σημαντικότητα και η σημαντική επίδραση του τρίτου τομέα τόσο προς τα επίπεδα της απασχόλησης όσο και προς την ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας.

Επίσης, η παροχή κοινωνικών υπηρεσιών, εκτός από την άμεση και έμμεση απασχόληση που είναι σε θέση να δημιουργήσει, επιτρέπει την πρόσβαση των ίδιων των καταναλωτών στην εργασία. Για παράδειγμα άτομα που διαμένουν σε απομακρυσμένες περιοχές με την βελτίωση των συγκοινωνιών σε τοπικό επίπεδο που δίνεται η δυνατότητα να έχουν προσβασιμότητα σε περιοχές όπου υπάρχει προσφορά εργασίας.

Έτσι μειώνεται σημαντικά ο κοινωνικός αποκλεισμός αφού οι υπάλληλοι των επιχειρήσεων του τρίτου τομέα προέρχονται από κοινωνικές ομάδες που πλήττονται από αποκλεισμό από την αγορά εργασίας (γυναίκες, νέοι, μακροχρόνια άνεργοι κ.λπ.).

Τέλος, σύμφωνα με το εργασιακό μοντέλο του τρίτου τομέα του Campell, με την εργασιακή ένταξη των ατόμων σε επιχειρήσεις του τρίτου τομέα επακολουθεί η βελτίωση της απασχολησιμότητας των συγκεκριμένων ατόμων και η ενίσχυση των επαγγελματικών τους προοπτικών στην αγορά εργασίας (Ευρωπαϊκό Συνέδριο για την Τοπική Ανάπτυξη, 2003).

Ως αποτέλεσμα όλων των παραπάνω επιτυγχάνονται οι προοπτικές κοινωνικής ένταξης των αποκλεισμένων, αυξάνεται η ποιότητα ζωής τους και ενισχύεται σημαντικά η συνοχή του κοινωνικού συνόλου.

Πιο συγκεκριμένα, κάποια από τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα του τρίτου ή κοινωνικού τομέα όσον αφορά την ενίσχυση του τοπικού εργασιακού συστήματος καθώς και τη συμβολή του για την κοινοτική πρόοδο και την κοινωνική ευημερία είναι ότι αρκετές οργανώσεις της κοινωνικής οικονομίας βασίζονται σε νέες οργανωτικές και εργασιακές πρακτικές με απόρροια την μεγαλύτερη συμμετοχή των εργαζομένων στις αποφάσεις της εκάστοτε επιχείρησης. Επίσης, συμβάλλει σημαντικά στην ενίσχυση του αισθήματος εμπιστοσύνης της κοινότητας, εφ'όσον η επιχείρηση προσλαμβάνει άτομα που προέρχονται από αυτή και προσδιορίζει τις υπηρεσίες που θα παρέχει ύστερα από διαβουλεύσεις με την τοπική κοινωνία και έτσι δίνεται η ευκαιρία στους κατοίκους της περιοχής να εμπλακούν με ενεργό τρόπο στις αποφάσεις της κοινότητας για την κοινότητα.

Επιπροσθέτως, οι κοινωνικές επιχειρήσεις –απόρροια του τρίτου τομέα- συνάπτουν συνθήκες στενούς δεσμούς με την κοινότητα και τα άτομα που εξυπηρετούν. Η ελαστικότητα και η ευελιξία των κοινωνικών επιχειρήσεων σε συνδυασμό με τη γνώση των τοπικών αναγκών επιτρέπει στις τελευταίες να δοκιμάζουν νέες ιδέες, μεθόδους, αγαθά και τρόπους παροχής των εν λόγω υπηρεσιών.

Ο τρίτος τομέας παίζει επίσης αποφασιστικό ρόλο στην προώθηση της ισότητας και της εργασιακής πολυμορφίας σε τοπικό επίπεδο, συμβάλλοντας ως εκ τούτου στην ανάπτυξη της τοπικής κοινωνικής ειρήνης. Παράλληλα, οι φορείς της κοινωνικής οικονομίας αναδεικνύουν με τις καινοτομικές δραστηριότητες τη συζήτηση για τις αναπτυξιακές επιλογές στη μεταβιομηχανική εποχή.

Ως αποτέλεσμα των παραπάνω, αναδεικνύεται η σημασία της κοινωνικής οικονομίας για τη δημιουργία μιας τοπικής κοινωνικής ευθύνης δηλαδή η τοπική κοινωνία έχει το δικαίωμα να διαχειρίζεται τις βασικές κοινωνικές παραμέτρους της περιοχής, διαδραματίζοντας μ'αυτόν τον τρόπο ενεργό ρόλο στην διαμόρφωση του τοπικού κοινωνικού και οικονομικού περιβάλλοντος (Ινστιτούτο Κοινωνικής Καινοτομίας, 2004).

Τέλος, μια επίσης σημαντική μορφή κοινωνικής καινοτομίας που συμβάλλει σημαντικά στην ανάπτυξη ενός χωρικού πλαισίου είναι οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί.

«Οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί είναι μορφές συλλογικής δράσης που προωθούν τη συνοχή, την εμπιστοσύνη και την ομαλή επικοινωνία, όλα δεδομένα αναγκαία για

διάφανες ανταλλαγές. Οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί μπορούν να εκφράζουν σε τοπικό επίπεδο μορφές πολιτικής ευέλικτης ασφάλειας με έμφαση όλους αυτούς που δεν μπορεί να φτάσει η κρατική πολιτική. Δείχνουν πως σε επίπεδο περιοχής η συνοχή σε πολιτικό, κοινωνικό και πολιτισμικό επίπεδο μπορεί να σχεδιασθεί με τη συμμετοχή οργανώσεων και μειονοτήτων, των γυναικών, των νέων, των εθελοντικών φορέων, των περιβαλλοντικών ενώσεων» (Τσομπάνογλου, 2004).

Σήμερα υπάρχουν πάνω από 100 Συνεταιρισμοί στους τομείς του Αγροτουρισμού και της αγροτικής Βιοτεχνίας και Οικοτεχνίας, διάσπαρτοι σ' όλη την χώρα και ο βαθμός και το επίπεδο της οργανωτικής τους κατάστασης ή της επιχειρηματικής τους δράσης διαφέρουν από περιοχή σε περιοχή. Οι Συνεταιρισμοί εάν είναι καλά οργανωμένοι και τα μέλη που τους απαρτίζουν είναι ιδιαίτερα δραστήρια τότε μπορεί ο ρόλος τους να είναι καταλυτικός για την ευημερία μιας κοινωνίας και εντέλει για την κοινωνική ανάπτυξη.

Πιο συγκεκριμένα, η καλή λειτουργία των κοινωνικών συνεταιρισμών κρίνεται ιδιαίτερα από τις σχέσεις των μελών που τον απαρτίζουν. Όταν τα μέλη των εκάστοτε συνεταιρισμών δομούν υγιείς διαπροσωπικές σχέσεις στηριγμένες στο κοινό συμφέρον είναι σε θέση να καταφέρουν την ευκολότερη αποδοχή της φιλοσοφίας και του πνεύματος μιας αειφόρου τοπικής τουριστικής ανάπτυξης, όπου παράγονται και προσφέρονται κάποια τουριστικά προϊόντα μέσα από συνετή αξιοποίηση των φυσικών πόρων και πρόσθετη φροντίδα για το φυσικό και δομημένο περιβάλλον (ΠΑΣΕΓΕΣ, 2000).

Επιπλέον συμβάλλουν θετικά στην δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και στην καταπολέμηση ως ένα βαθμού του γυναικείου κοινωνικού αποκλεισμού από την αγορά εργασίας, με συνέπεια την τόνωση της αυτοπεποίθησης και της κοινωνικής αναβάθμισης των νέων γυναικών της υπαίθρου, τόσο μέσα από τις δραστηριότητες που συνεπάγεται η απασχόλησή τους στην Αγροτουριστική επιχείρηση, όσο και με την εκλογή και συμμετοχή τους στα όργανα του Συνεταιρισμού, που αμβλύνει τις τάσεις φυγής τους για τις κοντινότερες ή μακρινότερες πόλεις αναζητώντας καλύτερες συνθήκες ζωής.

Σύμφωνα με τον Τσομπάνογλου, οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί και άλλες εταιρικές μορφές δομημένες σε τοπικό επίπεδο αποτελούν τις κύριες μορφές για την κοινωνική ανάπτυξη και απασχόληση σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης, και αυτό για το λόγο ότι οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί έχουν διττό χαρακτήρα μπορούν δηλαδή να λειτουργήσουν και ως σχεδιαστές και ως υλοποιητές πολιτικής και προγραμμάτων

που έχουν στόχο την τόνωση της απασχόλησης. Έχουν την άμεση αντιπροσώπευση των τοπικών φορέων και δυνάμεων και μπορούν να συγκροτούν την ενεργό βάση για το σχηματισμό κοινωνικού και πολιτισμικού κεφαλαίου.

Όσον αφορά τους κοινωνικούς συνεταιρισμούς, το 2003 στο Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης υιοθετήθηκε ένας κανονισμός που θα επιτρέπει από το 2006 τη σύσταση Ευρωπαϊκών Κοινωνικών Συνεταιρισμών, των οποίων η οργάνωση και η λειτουργία θα διέπεται από ομοιόμορφους ευρωπαϊκούς κανονισμούς. Σκοπός του εν λόγω κανονισμού είναι η προώθηση των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στο τομέα της «κοινωνικής οικονομίας» και στις οποίες συγκαταλέγονται εκτός από τους συνεταιρισμούς και οργανώσεις μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα (σωματεία και ιδρύματα) και επιχειρήσεις αλληλασφάλισης, τα οποία καλύπτουν κινδύνους κυρίως υγείας πέραν αυτών του συστήματος της υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης (Ινστιτούτο Συνεταιριστικών Ερευνών και Μελετών, 2003).

Όλες οι προαναφερθείσες μορφές κοινωνικής καινοτομίας (Τοπικά Σύμφωνα Απασχόλησης, Τρίτος τομέας, Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί), έχουν ως βασικό στόχο την ευημερία και την ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών, μέσω της μείωσης της ανεργίας και της αύξησης της απασχολησιμότητας, της μείωσης του κοινωνικού αποκλεισμού συγκεκριμένων πληθυσμιακών ομάδων και την τόνωση των περιφερειών.

Για την επίτευξη του παραπάνω επιθυμητού στόχου παρουσιάζεται ως αναγκαία συνθήκη τόσο η ενεργοποίηση της τοπικής διοίκησης και της ιδιωτικής πρωτοβουλίας όσο και η συνεργασία αυτών.

Η τοπική αυτοδιοίκηση συγκαταλέγεται στους σημαντικότερους φορείς ανάπτυξης και απασχόλησης σε τοπικό επίπεδο. Παρόλα αυτά όμως ο ρόλος της χρειάζεται ενίσχυση από τους πολίτες του εκάστοτε τόπου, προκειμένου να επιτύχει τη μέγιστη δυνατή αποτελεσματικότητα. Δεδομένου ότι η τοπική αυτοδιοίκηση αποτελεί το πρώτο επίπεδο δημοκρατικά εκλεγμένης διοίκησης, κατά συνέπεια το πλησιέστερο στον πολίτη και την τοπική οικονομία επίπεδο, έχει σαφώς να παίζει σημαντικό ρόλο όσον αφορά τη σύσταση συμπράξεων μεταξύ όλων των τοπικών δημόσιων και ιδιωτικών φορέων για την προώθηση της απασχόλησης και κατ'επέκταση της ευημερίας και προόδου της τοπικής κοινωνίας (Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2000).

Επιπλέον, η τοπική αυτοδιοίκηση αποτελεί συχνά σημαντικό εργοδότη για το λόγο ότι πολλοί τομείς που αποτελούν πιθανές πηγές νέων θέσεων εργασίας εμπίπτουν

στην αρμοδιότητα της. Κατά συνέπεια η δράσης της είναι δυνατόν να καθορίσει τη δομή ενός σημαντικού τμήματος της τοπικής αγοράς εργασίας.

Τα παραπάνω αποτελούν και τα βασικά ζητούμενα των Εθνικών Σχεδίων Δράσης, δηλαδή την άμεση διάδραση και αλληλεπίδραση μεταξύ των τοπικών αρχών και των πολιτών με στόχο την ενίσχυση και τόνωση της επιχειρηματικότητας.

Όμως η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και η διαδικασία δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας μπορεί να ευοδώσει μέσω της απλοποίησης των διαδικασιών έναρξης επιχειρηματικής δραστηριότητας, ιδιαίτερα σε περιοχές με μικρό συνολικό ποσοστό επενδύσεων. Ιδιαίτερη σημασία θα πρέπει να δοθεί στην ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, μέσω της διαρκούς κατάρτισης και ενημέρωσής τους σχετικά με τα πλεονεκτήματα πρόσληψης ατόμων από κοινωνικά ευπαθείς ομάδες.

Μεγάλη πρόκληση αποτελεί και η σύνδεση της επιχειρηματικής δράσης με την εκπαίδευση και την κατάρτιση κυρίως μικρομεσαίων και μικρών επιχειρήσεων. Παρατηρείται όμως ότι στις μικρές επιχειρήσεις υπάρχει μεγάλη δυσκολία στην προώθηση ενεργειών κατάρτισης κυρίως λόγω του μικρού μεγέθους τους, των λειτουργικών δυσκολιών αλλά και της γενικότερης κουλτούρας που χαρακτηρίζει τις επιχειρήσεις αυτές. Παρόλα αυτά όμως τα οφέλη της επιχειρηματικής δράσης και της καινοτομίας στην ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων θα μπορούσαν να διαδοθούν μέσω προσεκτικά επιλεγμένων προγραμμάτων κατάρτισης, υλοποιημένων από εκπαιδευτικά ιδρύματα, ώστε να μπορέσει να δημιουργηθεί μια αμφίδρομη σχέση μεταξύ εκπαιδευτών και εκπαιδευόμενων.

Αν και στο σύνολο της ελληνικής επικράτειας ο ρόλος των κοινωνικών εταίρων είναι σχετικά περιορισμένος, σε πολλές περιφέρειες η ανταλλαγή εμπειριών και απόψεων μεταξύ της εκπαιδευτικής κοινότητας και των επιχειρήσεων μπορεί να αποδειχτεί πολύτιμη για την ενίσχυση της καινοτομίας και της επιχειρηματικής δραστηριοποίησης.

Τέλος, ένας άλλος στόχος του ΕΣΔΑ 2004 που τίθεται σχετικά με την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας σε επίπεδα περιφέρειας είναι η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και η διατήρηση των ήδη υπαρχόντων εργασιακών θέσεων ιδιαίτερα στις μικρομεσαίες και μικρές επιχειρήσεις. Ως προς το δεύτερο σημείο, ο νέος αναπτυξιακός νόμος προβλέπει την παροχή ιδιαίτερων κινήτρων για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε τομείς στους οποίους οι περιφέρειες της Ελλάδας έχουν συγκριτικά πλεονεκτήματα όπως ο θρησκευτικός τουρισμός, ο αγροτουρισμός, οι βιολογικές καλλιέργειες, οι νέες τεχνολογίες κ.λ.π.

Πέραν όμως από τις παραπάνω αναπτυξιακές ρυθμίσεις που προβλέπει το ΕΣΔΑ και ΕΣΔΕΝ για το θέμα της ανάπτυξης του επιχειρηματικού πνεύματος και της ανάπτυξης της καινοτομίας με σκοπό την τόνωση και την αύξηση της απασχόλησης και της ενσωμάτωσης ευάλωτων κοινωνικών ομάδων στην παραγωγική διαδικασία το υπό μελέτη ζήτημα είναι τα εμπόδια που προκύπτουν σχετικά με τη δυνατότητα χάραξης αναπτυξιακών πολιτικών σε τοπικό – περιφερειακό επίπεδο.

Για την χάραξη τοπικών – περιφερειακών αναπτυξιακών στρατηγικών που θα συμβάλλουν στην αντιμετώπιση των παραπάνω κοινωνικών προβλημάτων εμφανίζονται εμπόδια και δυσχέρειες, οι οποίες δεν οφείλονται μόνο στη οριζόντια λογική που διέπει τις σημαντικές αναπτυξιακές πολιτικές, και την αδυναμία να αποκτήσουν εξειδικευμένη τοπική στόχευση οι εξίσου σημαντικές διαρθρωτικές πολιτικές που αφορούν το ανθρώπινο δυναμικό, ή την αναδιάρθρωση των δραστηριοτήτων στην αγροτική οικονομία. Τα εμπόδια αυτά οφείλονται και στην αδυναμία των περισσότερων τοπικών κοινωνιών να επιδιώξουν, μέσω των αντιπροσωπευτικών φορέων και οργανώσεων τους, την διαμόρφωση αναπτυξιακής στρατηγικής, την επιλογή των μέσων και εργαλείων αυτής της στρατηγικής και την λήψη των κατάλληλων αποφάσεων σε ότι αφορά τους αναγκαίους οικονομικούς πόρους.

Η αλλαγή που χρειάζεται να πραγματοποιηθεί σχετικά με την προσέγγιση των αναπτυξιακών πολιτικών είναι ότι πρέπει να περάσουν από τη λογική της μεταφοράς πόρων στην λογική της προσφοράς γνώσης (Εκθεση ΙΝΕ, 2004).

Όσον αφορά λοιπόν την ανάπτυξη της απασχόλησης σε μία κοινωνία επιβάλλεται με τα σύγχρονα δεδομένα να εστιάσουν στην καινοτομία και την επιχειρηματικότητα.

Από τη σκοπιά του τοπικού επιπέδου μια καλή πρακτική που μπορεί να εφαρμοστεί για να μπορέσει η παραπάνω προσπάθεια να έχει θετικά αποτελέσματα είναι η προώθηση νέων προϊόντων και νέων υπηρεσιών (ανάπτυξη καινοτόμων μέσων και προϊόντων). Αυτό όμως προαπαιτεί την κατάρτιση και την ενημέρωση των τοπικών επιχειρήσεων αλλά και των στελεχών τους για τις ευκαιρίες τοπικής ανάπτυξης που προσφέρονται μέσα από τέτοιου είδους καινοτόμες διαδικασίες. Σημαντικό όμως είναι να μπορέσει η εκάστοτε κοινωνία να προσδιορίσει τις ανάγκες σε ανθρώπινο δυναμικό που είναι κατάλληλο και ικανό να υποστηρίξει τέτοιες, αλλά και ανάλογες, οικονομικές δραστηριότητες.

Επιπλέον, η αναγνώριση των προβλημάτων που δημιουργούνται στην τοπική απασχόληση μιας κοινωνίας από το κλείσιμο των μικρών επιχειρήσεων από πλευράς

των τοπικών παραγόντων και φορέων μιας κοινωνίας, κρίνεται απαραίτητη. Η αποτυχία κάποιου επιχειρηματία δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζεται κατακριτέα. Αντιθέτως θα πρέπει να λαμβάνει την υποστήριξη τόσο της τοπικής κοινωνίας όσο και του κράτους και να του δίνεται μια δεύτερη επιχειρηματική ευκαιρία.

Μια άλλη καλή πρακτική που προκύπτει από το παραπάνω είναι η δημιουργία ενός ταμείου επιχειρηματικών και επενδυτικών κινδύνων που θα στοχεύει στην εξασφάλιση των επενδυτών και επιχειρηματιών απέναντι στις δυσκολίες που μπορούν να εμφανιστούν κατά την πραγματοποίηση σχετικών επιχειρηματικών και επενδυτικών δραστηριοτήτων.

Επιπρόσθετα οι αναπτυξιακές τοπικές πολιτικές πρέπει να συμβαδίζουν με τις απαιτήσεις της σύγχρονης εποχής που αφορούν πρωτοβουλίες για την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών πληροφίας και επικοινωνίας με στόχο τη δημιουργία ανοιχτής και αποτελεσματικής διακυβέρνησης, την οικονομική ανάπτυξη, την προώθηση της απασχόλησης, τη βελτίωση της ποιότητας ζωής, την προστασία και προβολή του ελληνικού πολιτισμού, την ισότιμη συμμετοχή των περιφερειών στον παγκόσμιο χώρο και την ανάπτυξη της εθνικής υποδομής επικοινωνιών. Σε τοπικό επίπεδο μια τέτοια πρακτική είναι ικανή να εφαρμοστεί και να ευοδώσει μέσω της σύνδεσης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με την επιχειρηματική δραστηριότητα και την ανάπτυξη της καινοτομίας. Σε πιο πρακτικό επίπεδο αυτό θα μπορούσε να λάβει έδαφος μέσω της δημιουργίας τεχνολογικών πάρκων, τεχνοβλαστών και τεχνολογικών θερμοκοιτίδων σε συνεργασία με τα τοπικά ανώτατα και τεχνολογικά ιδρύματα και με τους τοπικούς φορείς.

Επίσης, ένας άλλος αιτιολογικός παράγων των υψηλών επιπέδων ανεργίας που εμφανίζονται τόσο σε εθνικό όσο και σε τοπικό επίπεδο είναι η έλλειψη συντονισμένων προσπαθειών για το σχεδιασμό πολιτικών απασχόλησης όπου πολλές φορές δεν αξιοποιούνται με το σωστό τρόπο τα ερευνητικά δεδομένα ή οι εμπειρίες άλλων χωρών με απόρροια τη διαφυγή πολύτιμων πόρων, τη μη αξιοποίηση άλλων και τελικά την πρόχειρη και αποσπασματική αντιμετώπιση του προβλήματος της ανεργίας. Για την επαρκή αντιμετώπιση του παραπάνω κρίνεται απαραίτητη η αξιοποίηση της εμπειρίας από τη μέχρι τώρα εφαρμογή των κοινοτικά χρηματοδοτούμενων πολιτικών απασχόλησης. Σε αυτό το πλαίσιο θεωρείται απαραίτητη η φιλοσοφία ενός ευρύτερου σχεδιασμού που να εξασφαλίζει την ευελιξία και την αποτελεσματικότητα με σκοπό να αποφευχθεί η κατασπατάληση πολύτιμων πόρων και η αποφυγή προβλημάτων του παρελθόντος. Ένα καλό εργαλείο

για να επιτευχθεί με επιτυχία ο παραπάνω στόχος είναι η έκδοση καταλόγου με «καλές» και «κακές» πρακτικές-για θέματα απασχόλησης- άλλων χωρών προκειμένου να υιοθετηθούν από τους ενδιαφερόμενους οι επιτυχημένες ενέργειες να απορριφθούν οι αναποτελεσματικές ώστε να μην υπάρξει απώλεια χρόνου και πόρων σε νέους πειραματισμούς.

Τέλος, βασική κρίνεται η δημιουργία ενός ιστού υποστήριξης του σχεδιασμού και της υλοποίησης των πολιτικών και των μέτρων δράσης για την πορεία της τοπικής και περιφερειακής απασχόλησης στο εκάστοτε χωρικό πλαίσιο. Απόρροια του παραπάνω αποτελεί η δημιουργία ενός περιφερειακού δικτύου μελέτης και παρατήρησης της απασχόλησης με σκοπό την συνεχή και διαρκή καταγραφή των αναγκών τόσο σε θέματα κατάρτισης όσο και σε θέματα ανθρωπίνου δυναμικού των διάφορων περιφερειών.

Από όλα τα παραπάνω προκύπτει ότι η έννοια της περιφερειακής ή τοπικής ολοκλήρωσης παραπέμπει στο συνολικό βαθμό ολοκλήρωσης και ανάπτυξης των κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών δομών μιας συγκεκριμένης γεωγραφικής περιοχής. Ο βαθμός και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ολοκλήρωσης προσδιορίζουν και τις προοπτικές ενδογενούς ανάπτυξης μιας περιφέρειας καθώς και τον τρόπο ένταξης του παραγωγικού συστήματος στη διεθνή διαίρεση της εργασίας. Αυτό κυρίως τον σκοπό προσπαθούν να προωθήσουν και να υλοποιήσουν οι ποικίλες πολιτικές ανάπτυξης που υιοθετούνται κάθε φορά.

Αυτό όμως που επιβάλλεται για την ανάπτυξη μιας περιφέρειας ή ενός χωρικού πλαισίου δεν είναι μόνο η εφαρμογή και υιοθέτηση κάποιων εναλλακτικών πολιτικών ανάπτυξης και ευημερίας αλλά κατά κύριο λόγο η δυναμική συμμετοχή της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και η συνεργασία της με την τοπική διοίκηση ούτως ώστε να μπορούμε να μιλάμε για μια συλλογική διαδικασία που είναι προς όφελος όλων των ενδιαφερομένων.

13. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ανδρικοπούλου Ε. (1984): «Κρατική παρέμβαση και περιφέρειες. Η ρύθμιση του περιφερειακού χώρου στην Ελλάδα», Διδακτορική διατριβή. Τμήμα Αρχιτεκτόνων ΑΠΘ.
2. Ανδρικοπούλου Ε. (1988): «Οργάνωση του χώρου. Αστική και Περιφερειακή θεωρία, Υπηρεσία Δημοσιευμάτων, Θεσσαλονίκη.
3. Ανδρικοπούλου Ε. (1990): «Μετασχηματισμοί της περιφερειακής πολιτικής και προοπτικές των πολιτικών τοπικής ανάπτυξης», στο Οι λειτουργίες του Κράτους σε περίοδο κρίσης, Θεωρία και ελληνική εμπειρία, Αθήνα, Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, σελ. 310-322.
4. Ανδρικοπούλου Ε. (1994): «Περιφερειακή Πολιτική στη δεκαετία του 1980 και προοπτικές», εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα.
5. Ανδρικοπούλου Ε. (1995): «Οι περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η εξέλιξη της περιφερειακής πολιτικής από τη Συνθήκη της Ρώμης έως το Maastricht», εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα.
6. Βαιου-Χατζημιχάλη, (1979): «Περιφερειακές ανισότητες- ιδεολογία και θεωρία στα πλαίσια της οικονομίας της αγοράς», Περιοδικό: Οικονομία και Κοινωνία, Τεύχος Ιουλίου 1979, σελ. 32-46.
7. Δεδουσόπουλος, Α. (2000): «Θεωρίες της Ανεργίας. Η κρίση στην αγορά εργασίας: Ρυθμίσεις-Ευελιξίες-Απορρύθμιση», εκδ. Τυπωθήτω, Αθήνα.
8. Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση, (2004).

9. Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Inforegio (2000): «Κατευθυντήριες Γραμμές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τα Προγράμματα Περιφερειακής Ανάπτυξης 2000-2006.
10. Έκθεση ΙΝΕ, Κεφάλαιο 9^ο, Τεύχος 2004.
11. Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Έκθεση 12/98, Εκτέλεση Περιφερειακών Προγραμμάτων για τη προώθηση της αγροτικής ανάπτυξης στις περιοχές στόχου».
12. Επιτροπή ΕΚ, (1993), Λευκό Βιβλίο της Επιτροπής για την ανάπτυξη, την ανταγωνιστικότητα και την απασχόληση: οι προκλήσεις και η αντιμετώπισή τους για την μετάβαση στον 21^ο αιώνα.
13. Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων,(2000):«Τοπική δράση για την απασχόληση. Η τοπική διάσταση της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την απασχόληση», Βρυξέλλες.
14. Ευρωπαϊκή Ένωση, (1997): «Η Συνθήκη του Άμστερνταμ», Λουξεμβούργο.
15. Ευρωπαϊκή Ένωση, (1999): «Περιφερειακή Πολιτική και Συνοχή», Έκτη περιοδική Έκθεση για την κοινωνική και οικονομική κατάσταση και ανάπτυξη των περιφερειών της Ευρωπαϊκή Ένωσης, Λουξεμβούργο.
16. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (1999): «Τομέας Απασχόλησης και Πληροφόρησης ΕΚΤ», Λουξεμβούργο.
17. Ευρωπαϊκό Συνέδριο για την Τοπική Ανάπτυξη. Δρώντας από κοινού σε τοπικό επίπεδο: περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας, καλύτερη διακυβέρνηση. 16-17 Μαΐου 2003, Ρόδος, Ελλάδα.
18. ΕΣΥΕ, «Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ετών 1988-2002».

19. ΕΣΥΕ, «Αποτελέσματα Απογραφών Πληθυσμού 1951-2001».
20. ΕΣΥΕ, (2003), «Έρευνα χρήσης τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας», Αθήνα.
21. ΓΣΕΕ (1997): «Θέσεις για τα Τοπικά Σύμφωνα Απασχόλησης», Αθήνα.
22. Ινστιτούτο Κοινωνικής Καινοτομίας, (2004): «Σύστημα Κοινωνικού Έλεγχου και Αξιολόγησης Κοινωνικών Επιχειρήσεων. Κοινωνική Επιχειρηματικότητα για την καταπολέμηση του αποκλεισμού», Αθήνα.
23. Ινστιτούτο Συνεταιριστικών Ερευνών και Μελετών, (2003): «Συνεταιριστική ιδέα και επιχειρηματικότητα στο πλαίσιο της Ε.Ε.», εκδ. Σταμούλης, Αθήνα.
24. Καζάκος, Π. (1984): «Μαθήματα περιφερειακής ανάπτυξης», εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.
25. Κασιμάτη, Κ. (1998): «Κοινωνικός Αποκλεισμός: η ελληνική εμπειρία», Βιβλιοθήκη Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής, εκδ. Gutenberg, Αθήνα.
26. Keynes, J., (1955), «Η γενική θεωρία της απασχόλησης του τόκου και του χρήματος», μετάφραση Δ. Δελιβάνη, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
27. Νικολακοπούλου Η. (1997): «Πολιτικές Απασχόλησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση», εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.
28. Παπαδασκαλόπουλος, Α. (1989): «Τοπική Ανάπτυξη και Διακοινοτική Συνεργασία, στο: Θέματα Τοπικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης», ΕΕΤΑΑ, Αθήνα.
29. ΠΑΣΕΓΕΣ (2000): «Γυναικείοι Συνεταιρισμοί», Αθήνα, Γενική Γραμματεία Ισότητας και ΠΑΣΕΓΕΣ.

30. Ρέππας, Π. (1991): «Οικονομική Ανάπτυξη, Θεωρίες και Στρατηγικές», εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.
31. Ρόντος, Κ., (1996): «Περιφερειακή Απασχόληση, Προγράμματα στήριξης των νέων και τοπική πρωτοβουλία – Μία στρατηγική προσέγγιση της απασχόλησης στην Ελλάδα», Εκδόσεις: Δ.Ε.Π.Ε.Κ.Ε.Π Μοσχάτου, Αθήνα.
32. Ρόντος, Κ., (2005): «Ψυχολογία-Κοινωνιολογία της Εργασίας και Διοίκηση Ανθρώπινου Δυναμικού. Θεωρία και Εμπειρική Έρευνα», εκδ. Σιδέρης, Αθήνα.
33. Σκουτέλης Γ., (1996): «Ανεργία: Αίτια και Λύσεις», Financial Forum, Αθήνα
34. Τσομπάνογλου, Γ. (2004): «Κράτος, Κοινωνία Πολιτών και Εργασία. Προσεγγίσεις την αρχή της κυβερνητικότητας», εκδ. Gutenberg, Αθήνα.
35. Χατζημιχάλη, Ντ. & Κ. (1979): «Περιφερειακές ανισότητες» στο Οικονομία και Κοινωνία, τ.3.
36. Χατζημιχάλης, Κ. (1992): «Περιφερειακή Ανάπτυξη και Πολιτική. Κείμενα από Διεθνή Εμπειρία. Εισαγωγή:Βασικές Προσεγγίσεις στις Θεωρίες και Πολικές». Εκδ.Εξάντας, Αθήνα.
37. Χριστοφάκης, Μ. (2001): «Τοπική Ανάπτυξη και Περιφερειακή Πολιτική», εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.
38. Ψυχοπαίδης Κ. – Γετίμης Π. (1989): « Ρυθμίσεις τοπικών προβλημάτων», Ίδρυμα Μεσογειακών Σπουδών, Αθήνα.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Armstrong, H. – Taylor J. (1978): «Regional Economic Policy and its analysis», Oxford, Phillip Allan.
2. Bagnasco, A. (1999): «Trust and social capital», in K. Nash and A. Scot (eds) Blackwell Companion to Political Sociology, Oxford: Blackwell
3. Barquero, A. (1991): «Τοπική Ανάπτυξη. Μια στρατηγική για τη δημιουργία Απασχόλησης.» Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.
4. Boudeville, J.-R. (1966): «Problems of Regional Economic Planning», Edinburg, Edinburg University Press.
5. Bourdieu, P. (1980): « Le capital Social :notes provisoires», Actes de la Recherche en Sciences Sociales, 31, 2-3. Στο «Local Development», European journal of social theory, Trigilia, C. (2001).
6. Campell, M. (1999): «The third system employment and local development», Synthesis Report, Policy Research Institute.
7. Chisholm, M., Frey A.E. and Haggett, P., (eds), (1971): «Regional Forecasting», Butterworths, London.
8. Clark, G.L., (1978): «The relationship between Canadian National and Regional Unemployment: Implications for a full Employment Policy», Discussion paper D 78-12, Department of city and Regional planning , Harvard University, Cambridge.
9. Clark, G.L., (1979): «Predicting the regional impact of a full employment policy in Canada: A Box-Jenkins Approach», Economic Geography, vol.55, No3.

10. Coffey S., Polese M., (1985): «Local Development, Conceptual Bases and Policy Implications», Regional Studies V19-2.
11. Coleman, J.(1990): «Foundations of Social Theory», Cambridge: Harvard University Press.
12. Darwent, D., (1975): «Growth poles and growth centers in regional planning: A review», M.I.T. press.
13. Dekker, D.J. (1985): «Industrial redevelopment and business and innovation centers in community regional policy.»Science Parks and Innovation Centers ,de Gibb J.M. Elsevier.
14. ESRC- Working Paper 45, 2002.
15. European Communities 1995-2005, “ESF-An Instrument of Regional Development in Greece”.
16. European Commission, (Autumn1999): «Economic Forecasts 1999-2001», Brussels.
17. European Commission, (1999): «Employment in Europe-Employment and Social Affairs-Directorate General for Employment-Industrial Relations and Social Affairs», Brussels.
18. Evans, P. (1995): «Embedded autonomy. States and Industrial Transformation», Princeton University Press.
19. Friedman, J. (1966): «Regional Development Policy: A Case Study of Venezuela», Cambridge, Mass.
20. Friedman, J. - Weaver C. (1979): «Territory and Function: the evolution of regional planning», Edward Arnold, London.

21. Fukuyama, F. (1995): «Trust», New York: the Free Press.
 22. Granovetter, M.(1985): «Economic Action and Social Structure: The problem of Embeddedness», *American Journal of Sociology*, 91, 481-510.
 23. Granovetter, M (1990): «The old and the new economic sociology: A history and an agenda», Στο R. Friedland, A.F. Robertson (eds.) *Beyond the marketplace: Rethinking economy and Society*. New York : Aldine
 24. Hirscham, A. (1971): «A bias for hope», *Essays on Development and Latin America*. New Haven: Yale University Press.
 25. Hughes J.J., (1975), «How should we measure unemployment?», *British Journal of Industrial Relations*. p.318
 26. Hughes & Parlaman, (1984), «The economics of unemployment: a comparative analysis of Britain and United States», Harvester Press, p.26
 27. Johnson, R.J., (1979), «On the relationship between Regional and National Unemployment Trends», *Regional Studies*, vol.13.
 28. Isaac, I., (1947), «Economic of migration.»
 29. Lukkarinen, M. (2003): «The social economy and local employment development», *European Forum on Local Development and Employment*.
 30. Mandel, E., (1963): «The dialectic of claww and region in Belgium» in *New Left Review*, no 20.
 31. Mutti, A. (1998): «Capitale sociale e sviluppo», στο «Τοπική Ανάπτυξη. Μια στρατηγική για τη δημιουργία Απασχόλησης.» Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.
- Barquero, A. (1991).

32. Myrdal, G. (1957): «Economic theory and underdeveloped regions», London, Duckworth.
33. Myrdal, G. (1969): «Economic Theory and Underdevelopment Regions», London.
34. Nyhan, B. (2000): «Towards the learning region: Education and regional innovation in the European Union and the United States». Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, (Cedepof, 3006).
35. Perroux, F. (1955): «Note on concept of growth poles», London, The free Press-Collier – Macmillan.
36. Pestoff, V. (2003): «Social Accounting and Reporting, Recent developments in Sweden», Mid-Sweden University
37. Putnam, R. (1993): «Making Democracy Work», Princeton: Princeton University Press.
38. Quevit, M. (1986): «Le pari de l'industrialization rurale», Editions Regionales Europeennes, Laysana στο «Τοπική Ανάπτυξη. Μια στρατηγική για τη δημιουργία Απασχόλησης.» Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα. Barquero, A. (1991).
39. Regional Policy and the Lisbon Strategy (2005) Regional Policy Inforegio.
40. Richardson, H.W. (1989): «Regional and urban economics», Penguin.
41. Rostow, W. (1960): «The Stages of Economic Growth», New York.
42. Sabel, C. (1988): «Flexible Specialization and the Re- emergence of regional economies», στο Hirst, P και Zeitlin, J. (eds.) Reversing Industrial Decline. Oxford: Berg.

43. Scott, A.J. (1988): «Metropolis. From the Division of Labor to Urban Form», University of California Press, Berkeley-Los Angeles.
44. Snapsford & Tzannatos (1993). The Economics of the Labor Market. Macmillan Press.
45. Standing G. (1983). The notion of structural unemployment. International Labour Review.
46. Streeck, W. (1992): «Productive Constraints: On the institutional conditions of diversified quality production» στου ιδίου “Social institutions and economic performance”, London: Sage.
47. Streeck, W. (1999): «Competitive Solidarity: Rethinking the “European Social Model”», Max Planck Institute for the Study of Societies, working Papers, No. 8.
48. Trigilia, C. (1991): «Small –firm development and the political subcultures in Italy», European Sociological Review, 3, 306-327.
49. Trigilia, C. (2001): « Local Development», European journal of social theory.
50. Weber, M. (1921): «The Protestant Sects and the Spirit of Capitalism», Tubingen: Mohr.
51. Weber, M. (1922): «Economy and Society», Tubingen: Mohr.
52. Williamson, J. (1965): «Regional Inequality and the Process of National Development. A Description of Patterns, Economic development and Cultural Change».

ΠΗΓΕΣ ΑΠΟ INTERNET

1. www.europa.eu.int
2. http://europa.eu.int/comm/regional_policy/atlas/greece/gr_en.htm)
3. www.eetaa.gr/deltio/14-00/tsa.htm
4. http://europa.eu.int/...lisbon/lisbon_en.htm
5. http://europa.eu.int/comm/regional_policy/atlas/greece/gr_en.htm

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Αύξων Αριθμός Ερωτηματολογίου _____

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΜΟΡΦΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΚΟΖΑΝΗ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Το ερωτηματολόγιο αυτό αποτελεί μία πρώτη προσπάθεια καταγραφής των παραγόντων που σχετίζονται με την απασχολησιμότητα, καθώς και τις διάφορες μορφές απασχόλησης των κατοίκων της Κοζάνης.

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από τέσσερις θεματικές ενότητες:

1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά
2. Απασχολησιμότητα
3. Μορφές απασχόλησης
4. Τοπική ανάπτυξη

Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο. Παρακαλούμε να διαβάσετε προσεκτικά τις οδηγίες και να απαντήσετε σε όλες τις ερωτήσεις. Δεν υπάρχουν σωστές και λανθασμένες απαντήσεις.

A ΜΕΡΟΣ

A. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

1. Φύλο

Κατηγορίες	Τιμή	X
Άνδρας	1	
Γυναίκα	2	

2. Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε:

Κατηγορίες	Τιμή	X
15-20	1	
21-25	2	
26-30	3	
31-35	4	
36-40	5	
41-45	6	
46-50	7	
51-55	8	

3. Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση.

Κατηγορίες	Τιμή	X
Άγαμος	1	
Έγγαμος/η χωρίς παιδιά	2	
Έγγαμος/η με παιδιά	3	
Άλλο	4	

4. Ποιο είναι το μορφωτικό σας επίπεδο.

(Σημειώστε την ανώτερη βαθμίδα εκπαίδευσης την οποία έχετε ολοκληρώσει)

Κατηγορίες	Τιμή	X
Πρωτοβάθμια εκπαίδευση (Δημοτικό)	1	
Δευτεροβάθμια εκπαίδευση Γυμνάσιο/Λύκειο)	2	
Μεταλυκειακές σπουδές (Ι.Ε.Κ.)	3	
Ανώτατη εκπαίδευση (Α.Ε.Ι.-Τ.Ε.Ι.)	4	

5. Ποιες από τις ακόλουθες ξένες γλώσσες γνωρίζετε.

Κατηγορίες	Τιμή	Ναι	Όχι
Αγγλικά	1		
Άλλη (.....)	2		
Καμία	3		

6. Πόσο καλά γνωρίζετε την χρήση Η/Υ;

Κατηγορίες	Τιμή	X
Πολύ καλά	1	
Καλά	2	
Καθόλου	3	

7. Συμμετείχατε ποτέ σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης; Αν ναι, ποια είναι η γνώμη σας. Αν όχι, για ποιους λόγους δεν συμμετείχατε.

B ΜΕΡΟΣ

B.ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΙΜΟΤΗΤΑ

Απαντήστε τις ερωτήσεις της ενότητας αυτής επιλέγοντας μια απάντηση κάθε φορά. Σημειώστε την απάντηση της επιλογής σας με ένα X, στον χώρο που προβλέπεται.

Οι ερωτήσεις απευθύνονται σε όλα τα άτομα.

Απ.8 Ποια μορφή έχει η απασχόλησή σας;

Κατηγορίες	Τιμή	X
Πλήρης απασχόληση	1	
Ημιαπασχόληση	2	
Ανεργία	3	

Απ.9 Είστε ασφαλισμένος /η σε κάποιον ιδιωτικό ή δημόσιο φορέα; Αν ναι, σε ποιόν; Αν όχι γιατί;

Απ.10 Πόσες φορές έχετε αλλάξει αντικείμενο εργασίας από τότε που τελειώσατε τις σπουδές σας;

Κατηγορίες	Τιμή	X
Καμία φορά	1	
1-3 φορές	2	
3-5 φορές	3	
Πάνω από 5 φορές	4	
Δεν απαντώ	33	

Απ.11 Μετά το τέλος της εκπαίδευσής σας, υπήρξατε άνεργος για κάποιο χρονικό διάστημα;

Κατηγορία	Τιμή	X
Ναι, για λιγότερο από έναν χρόνο	1	
Ναι, για περισσότερο από έναν χρόνο	2	
Όχι, δεν υπήρξα ποτέ άνεργος	3	
Δεν απαντώ	33	

Απ.12 Σε ποιους από τους παρακάτω τομείς πιστεύετε ότι χρειάζεστε επιμόρφωση /κατάρτιση ώστε να εργαστείτε με επιτυχία στο μέλλον;

Κατηγορίες	Τιμή	X
Αυτοματισμός γραφείου	1	
Δίκτυα/ internet	2	
Ξένες γλώσσες	3	
Άλλος τομέας	4	

Απ.13 Πιστεύετε ότι η παρούσα εργασιακή σας κατάσταση επηρεάζει τις κοινωνικές και προσωπικές σας σχέσεις; Αν ναι γιατί;

Γ ΜΕΡΟΣ

Γ. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΙΜΟΤΗΤΑ (ΠΛΗΡΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ)

Απαντήστε τις ερωτήσεις της ενότητας αυτής επιλέγοντας μια απάντηση κάθε φορά. Σημειώστε την απάντηση της επιλογής σας με ένα X, στον χώρο που προβλέπεται. Οι ερωτήσεις απευθύνονται μόνο σε όσους εργάζονται.

Απ.14 Το επάγγελμά σας υπάγεται στον:

Κατηγορίες	Τιμή	X
Δημόσιο τομέα	1	
Ιδιωτικό τομέα	2	

Απ.15 Πριν βρείτε αυτή την εργασία ποια ήταν η κατάστασή σας:

Κατηγορίες	Τιμή	X
Εργαζόμενος	1	
Άνεργος	2	
Ημιαπασχολούμενος	3	
Άλλη κατάσταση ποια (.....)	4	

Απ.16 Με ποιόν τρόπο βρήκατε την εργασία που έχετε τώρα:

Κατηγορίες	Τιμή	X
Από φίλους/γνωστούς	1	
Από την οικογένειά μου	2	
Από αγγελίες, προκηρύξεις, προσωπική έρευνα	3	
Ως συνέχεια εκπαίδευσης/κατάρτισης	4	
Με την βοήθεια του Ο.Α.Ε.Δ.	5	
Με την βοήθεια εταιρειών μεσολάβησης	6	
Μόνος μου	7	

Απ.17 Απασχολείστε σε περισσότερες της μίας εργασίες; Γιατί (.....)

Κατηγορίες	Τιμή	X
Ναι	1	
Όχι	2	
Δεν απαντώ	33	

Απ. 18 Ποιο είναι, κατά προσέγγιση, το συνολικό σας μηνιαίο εισόδημα (επιδόματα, πριμ παραγωγικότητας, κ.λ.π), που προέρχεται αποκλειστικά από την εργασία σας;

Κατηγορίες	Τιμή	X
<600 ευρώ	1	
600-1000 ευρώ	2	
1000-1500 ευρώ	3	
1500-2000 ευρώ	4	
2000-2500 ευρώ	5	
2500 +	6	
Δεν απαντώ	33	

Απ. 19 Συμμετέχετε ενεργά σε κάποιο συνδικαλιστικό όργανο;

Κατηγορίες	Τιμή	X
Ναι	1	
Όχι	2	
Δεν απαντώ	33	

Δ ΜΕΡΟΣ

Δ. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΙΜΟΤΗΤΑ (ΗΜΙΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ)

Απαντήστε στις ερωτήσεις της ενότητας αυτής επιλέγοντας μια απάντηση κάθε φορά. Σημειώστε την απάντηση της επιλογής σας με ένα X, στον χώρο που προβλέπεται.

Οι ερωτήσεις απευθύνονται μόνο σε όσους ημιαπασχολούνται.

Απ.20 Πώς θα περιγράφατε την εργασία σας;

Κατηγορίες	Τιμή	X
Εποχική	1	
Μερική	2	
Περιστασιακή	3	
Άλλο(_____)	4	

Απ.21 Για ποιους λόγους ημιαπασχολείστε;

Κατηγορίες	Τιμή	X
Δεν κατάφερα να βρω εργασία με πλήρες ωράριο	1	
Λόγω σπουδών	2	
Λόγω οικογενειακών ευθυνών	3	
Λόγοι υγείας	4	
Άλλο (παρακαλώ περιγράψτε)	5	
Δεν απαντώ	33	

Απ.22 Θα θέλατε να εργαζόσαστε περισσότερες ώρες;

Κατηγορίες	Τιμή	X
Ναι, στην ίδια εργασία που έχω τώρα	1	
Ναι, σε μία πρόσθετη απασχόληση	2	
Ναι, σε μία άλλη εργασία με πλήρες ωράριο	3	
Όχι, οι ώρες που απασχολούμαι είναι αρκετές	4	

Απ.23 Αν στην ερώτηση 25 απαντήσατε ότι θα θέλετε να εργαζόσαστε περισσότερες ώρες σε μια πρόσθετη εργασία ή σε μια άλλη με πλήρες ωράριο, ποιες από τις ακόλουθες ενέργειες έχετε κάνει, κατά το διάστημα των τελευταίων τριών μηνών, για να βρείτε μία τέτοιου είδους εργασία; (Μπορείτε να επιλέξετε πάνω από μία απαντήσεις).

Κατηγορίες	Τιμή	X
Ήρθα σε επαφή με τον Ο.Α.Ε.Δ.	1	
Επικοινωνήσα με Ιδιωτικές Εταιρείες μεσολάβησης	2	
Έψαξα τις αγγελίες σε εφημερίδες/ περιοδικά/ διαδίκτυο	3	
Απευθύνθηκα σε συγγενείς	4	
Απευθύνθηκα σε φίλους	5	
Έκανα μόνος μου αιτήσεις σε δημόσιους και ιδιωτικού οργανισμούς	6	
Έβαλα αγγελία στον ημερήσιο, εβδομαδιαίο, ειδικό τύπο	7	
Τίποτα από τα παραπάνω	8	

Ε ΜΕΡΟΣ

Ε. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΙΜΟΤΗΤΑ (ΑΝΕΡΓΙΑ)

Απαντήστε τις ερωτήσεις της ενότητας αυτής επιλέγοντας μια απάντηση κάθε φορά. Σημειώστε την απάντηση της επιλογής σας με ένα X, στον χώρο που προβλέπεται.

Οι ερωτήσεις απευθύνονται μόνο σε όσους δεν εργάζονται.

Απ.24 Για ποιόν λόγο δεν απασχολείστε αυτό το διάστημα;

Κατηγορίες	Τιμή	X
Είμαι φοιτητής/τρια	1	
Αν και θέλω, δεν μπορώ να βρω εργασία	2	
Δεν έχω αρκετά προσόντα	3	
Ασχολούμαι με την οικογένειά μου	4	
Απέχω από την εργασία για λόγους υγείας	5	
Άλλο (.....)	6	

Απ.25 Ποιος σας στηρίζει οικονομικά;

Κατηγορίες	Τιμή	X
Η οικογένεια μου	1	
Οι συγγενείς μου	2	
Οι φίλοι μου	3	
Ο/η σύντροφός μου	4	
Δεν με στηρίζει κανείς οικονομικά	5	
Δεν απαντώ	33	

Απ.26 Ποια πιστεύετε ότι είναι τα αίτια που σας οδήγησαν στην ανεργία;

Κατηγορίες	Τιμή	X
Δεν έχω αρκετά προσόντα για να απασχοληθώ (έλλειψη εξειδίκευσης, κατάρτισης κ.λ.π.)	1	
Λόγοι υγείας	2	
Προσωπικοί και οικογενειακοί λόγοι	3	
Έληξε η σύμβασή μου στη προηγούμενη δουλειά μου	4	
Ήθελα μια καλύτερη εργασία από τη προηγούμενη	5	
Ανήκω σε εργασιακά ευπαθείς ομάδες (π.χ. άτομο με ειδικές ανάγκες, εργαζόμενη μητέρα κ.λ.π.)	6	

Δεν υπάρχουν αρκετές θέσεις εργασίας.	7	
Έκλεισε η επιχείρηση που δούλευα.	8	
Έχει κορεστεί ο επαγγελματικός κλάδος στον οποίο ανήκω και υπάρχει ζήτηση σε άλλους επαγγελματικούς τομείς.	9	
Άλλο (.....)	10	

Απ.27 Πόσο χρονικό διάστημα ψάχνετε για εργασία;

Κατηγορίες	Τιμή	X
Λιγότερο από μήνα	1	
1-3 μήνες	2	
4-6 μήνες	3	
6-12 μήνες	4	
πάνω από 12 μήνες	5	
Δεν ψάχνω για εργασία	6	

Απ.28 Εισπράττετε επίδομα ανεργίας;

Κατηγορίες	Τιμή	X
Ναι	1	
Όχι	2	
Δεν απαντώ	33	

Απ.29 Είστε ικανοποιημένοι από το ποσό που εισπράττετε ως επίδομα ανεργίας και από τη διάρκεια επιδότησης;

Κατηγορίες	Τιμή	X
Ναι	1	
Όχι	2	
Δεν απαντώ	33	

Απ.30 Ποιες από τις ακόλουθες ενέργειες έχετε κάνει για να βρείτε εργασία, κατά το διάστημα των τελευταίων τριών μηνών; (Μπορείτε να επιλέξετε πάνω από μία απαντήσεις).

Κατηγορίες	Τιμή	X
Ήρθα σε επαφή με τον Ο.Α.Ε.Δ.	1	
Μέσω προσωπικής μου έρευνας σε εφημερίδες/ περιοδικά/ διαδίκτυο.	2	
Απευθύνθηκα σε συγγενείς και φίλους	3	
Έκανα μόνος μου αιτήσεις σε δημόσιους και ιδιωτικού οργανισμούς	4	
Άλλο	5	

Απ.31 Σε ποιο βαθμό και με ποιο τρόπο η κατάσταση της ανεργίας, στην οποία βρίσκεστε, επηρεάζει τις κοινωνικές και οικογενειακές σας σχέσεις;

ΣΤ ΜΕΡΟΣ

Το συγκεκριμένο μέρος του ερωτηματολογίου διερευνά τις απόψεις των κατοίκων του Δήμου Κοζάνης σχετικά με το πόσο ικανοποιημένοι νιώθουν από την διαμονή τους στην Κοζάνη, καθώς και τις εναλλακτικές μορφές και ευκαιρίες ανάπτυξης που μπορούν να ανθίσουν στην πόλη.

Οι ερωτήσεις απευθύνονται σε όλα τα άτομα.

Απ. 32 Διαβάστε προσεκτικά τις παρακάτω ερωτήσεις και σημειώστε ένα X στο κατάλληλο τετράγωνο.

	ΣΥΜΦΩΝΩ	ΕΝΔΙΑΜΕ ΣΗ ΣΤΑΣΗ	ΔΙΑΦ ΩΝΩ
1. Έχω ποικιλία επιλογών ψυχαγωγίας και διασκέδασης.			
2. Υπάρχουν πολλοί σύλλογοι που προάγουν τον πολιτισμό και την παράδοση του μέρους όπου κατοικώ.			
3. Η πόλη μου, μου δίνει πολλές δυνατότητες να παρακολουθώ και να συμμετέχω σε πολιτιστικά δρώμενα και εκδηλώσεις.			
4. Νιώθω ικανοποιημένος από τις ευκαιρίες μόρφωσης /κατάρτισης που εξασφαλίζει σε μένα (ή στα παιδιά μου) ο τόπος όπου κατοικώ.			
5. Πιστεύω ότι εάν ζούσα αλλού θα είχα περισσότερες ευκαιρίες προσωπικής, επαγγελματικής και οικονομικής ανέλιξης.			
6. Αισθάνομαι ότι ο τόπος όπου κατοικώ παρέχει περιορισμένα ερεθίσματα, γεγονός που επιδρά αρνητικά στην ευρύτητα των πνευματικών μου οριζόντων.			
7. Το φυσικό περιβάλλον του τόπου όπου κατοικώ μου εξασφαλίζει τα εχέγγυα για έναν ευρύτερα υγιεινό τρόπο ζωής.			
8. Ζουν πολλά περιθωριοποιημένα άτομα στο μέρος όπου κατοικώ (ζητιάνοι, ναρκομανείς κ.λ.π.)			
9. Έχω ικανοποιητική πρόσβαση στις πληροφορίες και την ενημέρωση για τα τεκταινόμενα στην χώρα μου και τον κόσμο.			
10. Νιώθω εγκλωβισμένος στο μέρος όπου κατοικώ και αποκομμένος από τις εξελίξεις που διαδραματίζονται στη χώρα μου.			
11. Οι γείτονές μου είναι πρόθυμοι να συνδράμουν εάν παρουσιαστεί κάποιο πρόβλημα.			
12. Στον τόπο όπου ζω οι σχέσεις των ανθρώπων είναι πιο φιλικές και ειλικρινείς ενισχύοντας την κοινωνική μου ταυτότητα.			
13. Το μέρος όπου κατοικώ μου παρέχει όλες τις ανέσεις.			
14. Το κόστος ζωής είναι αρκετά φθηνότερο από την υπόλοιπη χώρα και μου εγγυάται ένα καλό επίπεδο διαβίωσης.			
15. Το βασικό χαρακτηριστικό της ζωής στην πόλη μου είναι η έλλειψη άγχους, που προδιαθέτει ένα πιο ανθρώπινο τρόπο ζωής.			
16. Υπάρχει επάρκεια αγαθών και ποικιλία προϊόντων στην αγορά του τόπου κατοικίας μου.			

ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ ΠΟΛΥ ΓΙΑ ΤΟ ΧΡΟΝΟ ΣΑΣ!!!